

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
PEDAGOĢIJAS, PSIHOLOĢIJAS UN MĀKSLAS FAKULTĀTE
PEDAGOĢIJAS NODAĻA

**SPĒLES SMILTĪS – VĀRDU KRĀJUMA PILNVEIDES
LĪDZEKLIS PIRMSSKOLAS VECUMA BĒRNIEM**

MAĢISTRA DARBS

Autore: **Kristīne Stūre**

Stud.apliec.Nr. ks07067

Darba vadītāja:

Prof., Dr.paed. Sarmīte Tūbele

RĪGA

2013

ANOTĀCIJA

Maģistra darba tēma „Spēles smiltīs – vārdu krājuma pilnveides līdzeklis pirmsskolas vecuma bērniem”. Maģistra darba autore Kristīne Stūre.

Maģistra darbā apkopotas teorētiskās nostādnes par pirmsskolas vecuma bērnu attīstības (fizisko, sensoro, kognitīvo, emocionālo, sociālo un valodas) īpatnībām un izpausmēm, kā arī smilšu spēles izmantošanas iespējām mācību procesā. Šīs atziņas tiek analizētas, atklājot jaunu un interesantu veidu, kā izmantot spēles smiltīs, kas varētu kļūt par perspektīvu metodi bērnu vārdu krājuma pilnveidē, kas bērniem neapniktu un ikvienā nodarbībā saglabātos darboties prieks.

Lai pārbaudītu maģistra darba hipotēzi „Smilšu spēļu izmantošana pirmsskolas vecuma bērnu vārdu krājuma pilnveidē būs veiksmīga (rezultatīva), ja tiks izstrādāts smilšu spēļu kopums pirmsskolas vecuma bērnu valodas attīstībai, ja tiks ņemtas vērā bērnu attīstības īpatnības”, tika veikta pedagoģiskā novērošana un dokumentu izpēte, noskaidrojot katra bērna attīstības īpatnības. Darba ietvaros autore izveidoja smilšu spēļu vingrinājumu kopu bērnu vārdu krājuma pilnveidei un valodas attīstīšanai, kuru izmantoja pedagoģiskās izmēģinājuma darbības un testēšanas nolūkos. Intervijās ar X pirmsskolas izglītības iestādes skolotājām autore ieguva informāciju par pētījumā ietverto bērnu valodas attīstību un tās īpatnībām.

Veiktais empīriskais pētījums ļauj secināt, ka smilšu spēļu izmantošana pedagoģiskajā procesā var būt efektīvs vārdu krājuma pilnveides līdzeklis pirmsskolas vecuma bērniem.

Atslēgvārdi: spēles smiltīs, vārdu krājuma pilnveide, pirmsskolas vecuma bērni.

ANNOTATION

The theme of the Master thesis is „Games in sand – vocabulary development instrument for preschool age children“. The author of the Master thesis is Kristīne Stūre.

In the Master thesis the theoretical guidelines are being summarized regarding the preschool aged children's (physical, sensoric, cognitive, emotional, social and language) features and expressions, as well as the usage opportunities of games in sand during the learning process. These points are being analyzed, revealing a new and interesting way to use the games in the sand, that could be the perspective method in the development of children's vocabulary, and this process wouldn't bore the children and each lesson would continue to be full of working joy.

In order to verify the hypothesis of the work „The usage of games in sand for preschool aged children in order to develop their vocabulary will be successful, if a set of games in sand are being developed for preschool aged children's vocabulary development, if the child's growth features are taken in notice“, a pedagogical observation and document research was made, determining each child's growth features. Within the framework of the Master thesis, the author created a set of games in sand for children's vocabulary and language development, which was used for pedagogical trial action and testing intentions. During the interviews with teachers from X preschool education institution, the author received information regarding the language development and its features of the children being researched.

The completed epirical research concludes, that the use of games in sand during the pedagogical process would be an effective vocabulary development instrument for preschool aged children.

Key words: games in sand, vocabulary development, preschool aged children.

SATURS

Ievads	5
1. Spēles izmantošana pedagogiskajā procesā	9
1.1. Spēle, tās būtība	9
1.2. Spēles smiltis	20
1.3. Smilšu spēlē izmantojamie materiāli	23
2. 3 – 4 gadīgu bērnu attīstība veselumā	28
3. Pētījums par vārdu krājuma pilnveidi, izmantojot spēles smiltis	59
3.1. Pētījumā izmantotās metodes	59
3.2. Pētījumā iesaistīto 3 – 4 gadīgo bērnu raksturojums	61
3.3. Pedagoģiskā izmēģinājuma darbība vārdu krājuma pilnveidē, izmantojot spēles smiltis	67
3.4. Pētījumā iegūto datu apstrāde un analīze	81
Nobeigums	93
Izmantotā literatūra un avoti	98
Pielikums	103

IEVADS

Bērns piedzimst, aug un attīstās. Pajet gads, trīs, pieci, astoņpadsmit, un, nemanot pienāk brīdis, kad vairs nevar viņu saukt par bērnu. Mūsu priekšā stāv stalts jauneklis vai izskatīga meitene. Pienācis brīdis, kad jaunais cilvēks vairs negaida no vecākiem padomu birumu, bet pats individuāli un atbildīgi veido savu dzīvi: izvēlas sev profesiju, realizē sevi darba tirgū un dibina ģimeni. Cik veiksmīgi dzīve iegrozīsies, ir atkarīgs no daudz kā: no bērnībā gūtās mīlestības devas, attieksmes pret sevis izglītošanu, no daudz un dažādām spējām. Starp tām ir viena ļoti nozīmīga un neaizstājama – spēja komunicēt.

Attīstīta valoda, labas saskarsmes spējas ir panākumu atslēga turpmākai dzīvei. Ar valodas palīdzību cilvēks nodibina attiecības ar citiem cilvēkiem, iekļaujas sabiedrībā, izsaka savas domas, izjūtas un emocijas. Ja cilvēkam ir nabadzīga valoda, ja viņam ir dažāda rakstura saskarsmes problēmas, tas var nopietni ietekmēt viņa attiecības ar citiem (Plaude, 2009).

Lai varētu ar bērnu sarunāties, lai bērns spētu uzdot savus neskaitāmos jautājumus un atbildēt uz mūsu jautājumiem, ir **nepieciešams, lai bērna runa būtu attīstīta atbilstīgā līmenī** (Plaude, 2009). Tikpat individuāli un, savā ziņā – noslēpumaini, kā izaug bērns un attīstās viņa ķermenis, attīstās bērna valoda. Kāds jau divu gadu vecumā runā skaidri, ber vārdus kā pupas. Cita sacīto saprast ir grūti trīs – četros gados. Ir bērni, kas viegli atstāsta māmiņas vai tēta lasītās pasakas, citam grūti veidot teikumu, jo vārdu krājums ir neliels, pat nabadzīgs.

Laikā, kad valoda vēl tikai attīstās, bērns par sevi parūpēties nevar. Par bērnu (par bērna valodas attīstību) jā rūpējas vecākiem un pirmsskolas izglītības iestādes darbiniekiem – pirmsskolas skolotājiem, iestādes atbalsta personālam. **Būtiski ir nepalaist garām periodu, kad bērns ir visatvērtākais valodas un runas, vārdu krājuma pilnveidošanai.**

Ļoti būtiski ir savlaicīgi atklāt un veikt bērnu valodas problēmu korekciju. Tikai savlaicīgi uzsākts valodas korekcijas darbs dos maksimālu rezultātu. Jo agrāk tiks atklātas valodas veidošanās problēmas un jo agrāk tiks uzsākta korekcija, jo veiksmīgāks rezultāts. Dažas atziņas no pētījuma „Is It a Reading Disorder or Developmental Lag” (Hall, 2008):

- 90 % bērnu sasniegs klases līmeni, ja saņems palīdzību jau 1. klasē;
- 75 % bērnu, kuri nebūs saņēmuši palīdzību līdz 9 gadu vecumam, turpinās cīnīties ar lasīšanas grūtībām visā skolas laikā un arī vēlāk;
- Ja palīdzība tiek sniegta tikai 4. klasē, tad to pašu iemaņu uzlabošanai ir nepieciešams 4 reizes ilgāks laiks, nekā tad, ja palīdzība tiktu sniegta pirmsskolas izglītības pēdējā gadā.

Uzsākot skolas gaitas, valodas attīstības problēmas parasti traucē lasīšanu un/vai rakstīšanu, ietekmē skolēna domāšanu. R. Vīgante darbā „Bērnu valodas traucējumu diagnosticēšana un valodas attīstības sekmēšana” (Vīgante, 1999) norāda: „Latvijā nesamazinās skolēnu ar valodas traucējumiem skaits: vispārējās izglītības iestāžu 1. – 4. klasēs 30 – 35 % skolēnu konstatēti valodas traucējumi, bet speciālās izglītības iestādēs 60 – 65 % skolēnu. Ar jēdzienu "valodas traucējumi" saprot daļēju vai pilnīgu nespēju cilvēkam sazināties runas vai rakstu valodas veidā. Pēc statistikas datiem sākumskolas posmā (1. – 4. klasēs) 43 % bērnu ir dažādi valodas traucējumi.

Līdzīgi ir pētījumu skaitļi no dažādiem avotiem, kas vēsta par to, ka valodas signālu apstrādes traucējumi uz mācīšanās traucējumu fona ir skaitliski vislielākie. Grāmatā „Mācīšanās traucējumi no A līdz Z” (Smita, Strika, 1998) iegūtā informācija norāda, ka no kopējā skolēnu skaita ar dažādiem mācīšanās traucējumiem **visvairāk ir to bērnu, kuriem ir grūtības ar valodas signālu apstrādi**. Grūtības var saistīties ar jebkuru valodas aspektu: ar vārdu pareizu saklausīšanu, ar to nozīmes izpratni, ar verbālā materiāla atcerēšanos un ar pārliecinošu sazināšanos. Grūtības šiem bērniem sākas jau ar runāto vārdu.

Pētījumu skaitļi pārliecinoši norāda, cik būtiski ir laikus konstatēt un maksimāli iespējami novērst vai mazināt traucējumus, pilnveidot bērna valodas prasmes. Kāds ir vieglākais, ātrākais un, galvenais, bērnam vispieņemamākais ceļš problēmas risināšanā, caur kuru vieglāk piekļūt bērnam, ar kura palīdzību iespējams sasniegt vislabākos rezultātus?

Pirmsskolas vecuma bērnu galvenais darbības veids ir rotaļa un spēle. Bērna vajadzība spēlēties ir svarīgākā bērna īpatnība. Ar to palīdzību bērns iemācās komunicēt, sadarboties, apgūst pieaugušo lomas, iemācās lasīt un rakstīt, sagatavojas skolas dzīvei. Spēle bērnam ir tas pats, kas valoda pieaugušajiem (Batņa, 2007; 2011). **Rotaļa ir neatņemama bērniņas sastāvdaļa.** Tā ir brīva, radoša darbība, kurā bērni apmierina savas vajadzības pēc fiziskās aktivitātes, saskarsmes, izziņas, pašregulācijas. **Pirmsskolas vecumā rotaļa ir ļoti nopietna nodarbošanās,** pati svarīgākā bērna dzīvē, kurā viņš apzinās savu ES. Lai skolotāji un vecāki spētu pieņemt bērnu kā individualitāti, lai spētu novērtēt bērnu rotaļas nozīmi, jāpārdomā pašiem sava, jau pagājusī bērniņa, savas bērniņas rotaļas, jo citu psihiskos pārdzīvojumus saprast varam tikai tad, ja tos „pārtulkojam” pašu pārdzīvojumu valodā. Būtiski šo atziņu ir atcerēties arī pedagoģiskajā procesā, jo rotaļa ir ceļš pie bērna, veids, kā nonākt patiesā, atklātā saskarsmē ar bērnu (Pučure, 2000).

Ir kāda vieta rotaļu laukumos, kur ik vasaru netrūkst bērnu un viņu radītā prieka. Tā ir smilšu kaste. **Smiltis ir pavisam vienkāršs, bet reizē unikāls materiāls bērna rotaļām** un ne tikai. No tām viegli veidot un pārveidot. Ar smiltīm var darīt visu, ko vien vēlas, tās viegli pieņem jebkuru formu, konsistenci, krāsu. Smiltis var bārstīt, slapināt un pat krāsot. Smiltīs

var zīmēt, rakstīt, paslēpt, meklēt un atrast. Tās rosina radīt un veidot. Jau tas vien, ka smiltis var būt dažādas un izraisīt dažādas, pat pretrunīgas sajūtas, rosina domāt par iespējām.

Smilšu spēļu terapija mūsdienās pasaulē un Latvijā ir aktuāla kā psihoterapijas metode, kā iespēja iepazīt savu iekšējo pasauli. Runājot par smilšu spēļu izmantošanu psihoterapijā, Vera Batņa (Batņa, 2007; 2011) ir rakstījusi, ka gan smilšu bildes radīšanas process, gan pati bilde kā šī procesa rezultāts atstāj labvēlīgu iedarbību uz psihi. Smilšu lietojumam ir parādījušies arī citi novirzieni – smilšu kino, trauku aizpildīšana ar krāsainām smiltīm. Maģistra darba autore vēlējas izpētīt smilšu spēles izmantošanas iespējas un atrast vēl kādu interesantu, nepētītu veidu – kā pirmsskolas vecuma bērniem palīdzēt pilnveidot valodu, runu. Ja tik necils materiāls kā smiltis kopā ar miniatūra izmēra priekšmetiem, nokļūstot psihologu uzmanības lokā, spēj atspoguļot cilvēka problēmas un palīdzēt tās dziedināt, tad **tām noteikti jāspēj palīdzēt arī bērnu valodas attīstībā**, precīzāk – vārdu krājuma pilnveidē. Bērns, smilšu kaste, pedagogs – pēc autores domām ir perspektīva iespēja pirmsskolas vecuma bērniem pilnveidot vārdu krājumu.

Problēmas analīze: ikvienam pedagogam pirmsskolā ir nācies sastapties ar bērniem, kuriem ir valodas traucējumi vai aizture, līdz ar to – grūtības komunicēt. Ikvienā no šiem gadījumiem nepieciešama speciāla pieeja katram bērnam, lai uzlabotu, pilnveidotu valodu. Šis pētījums balstās uz smilšu spēles izmantošanu mācību procesā. Minētā aktualitāte noteica pētījuma tēmas „Spēles smiltīs – vārdu krājuma pilnveides līdzeklis pirmsskolas vecuma bērniem” izvēli.

Maģistra darba temats: „Spēles smiltīs – vārdu krājuma pilnveides līdzeklis pirmsskolas vecuma bērniem”.

Pētījuma objekts: spēles smiltīs.

Pētījuma priekšmets: vārdu krājuma pilnveide pirmsskolas vecuma bērniem.

Pētījuma mērķis: teorētiski izpētīt un praktiski pārbaudīt smilšu spēļu izmantošanas iespējas pirmsskolas vecuma bērnu vārdu krājuma pilnveidē.

Pētījuma hipotēze: smilšu spēļu izmantošana pirmsskolas vecuma bērnu vārdu krājuma pilnveidē būs veiksmīga (rezultatīva), ja:

- tiks izstrādāts smilšu spēļu kopums pirmsskolas vecuma bērnu valodas attīstībai;
- tiks ņemtas vērā bērnu attīstības īpatnības.

Pētījuma uzdevumi

1. Analizēt pieejamo zinātnisko literatūru par smilšu spēli.
2. Analizēt pieejamo literatūru par pētāmo problēmu (spēlēm smiltīs, smilšu spēlē izmantojamiem materiāliem, pirmsskolas vecuma bērnu fizisko, sensoro,

kognitīvo, emocionālo un gribas attīstību, sociālo attīstību un saskarsmes iemaņām, runas un valodas attīstību) pirmsskolas vecuma (3 – 4 gadi) bērnu attīstību.

3. Izveidot un apkopot vingrinājumu kopu spēlēm smiltīs bērnu valodas, runas attīstīšanai.
4. Izstrādāt ieteikumus skolotājiem un vecākiem.

Pētījuma metodes

1. Pedagoģiskās, psiholoģiskās un metodiskās literatūras teorētiskā analīze.
2. Pedagoģiskā eksperimentā izmantotās empīriskās metodes:
  - Informācijas ieguves metodes:
    - pedagoģiskā novērošana;
    - pedagoģiskā izmēģinājuma darbība;
    - testēšana;
    - intervija;
    - dokumentu izpēte.
  - Informācijas apstrādes metodes:
    - statistika: aprakstošā statistika, datu organizēšana tabulās, centrālās tendences rādītāji.

Pētījuma bāze: vispārīzglītojošās X pirmsskolas izglītības iestādes 18 trīsgadīgie bērni.

Faktoloģiskais materiāls: pētījums *Spēles smiltīs – valodas pilnveides līdzeklis pirmsskolas vecuma bērniem* norisinājās no 2012. gada oktobra līdz 2013. gada aprīlim.

Maģistra darba struktūra: maģistra darbs sastāv no ievada, 3 nodaļām, 7 apakšnodaļām, secinājumiem, nobeiguma, 74 izmantotās literatūras avotiem. Darba apjoms bez pielikumiem 102 lappuses, darbs papildināts ar 32 tabulām un 14 attēliem. Darbā ievietoti 17 pielikumi.

Pētījuma novitāte: izstrādāta vingrinājumu kopa, izveidoti ieteikumi skolotājiem un vecākiem, izmantojot spēles smiltīs.

Maģistra darba teorētiskais pamats un empīriskā pētījuma iestrādes prezentētas Latvijas Universitātes 71. Zinātniskajā konferencē ar referātu „Spēles smiltīs – vārdu krājuma pilnveides līdzeklis pirmsskolas vecuma bērniem” starpaugstskolu maģistrantu lasījumos – Izglītība ilgtspējīgai attīstībai 2013. gada 6. februārī.

1. SPĒLES IZMANTOŠANA PEDAGOĢISKAJĀ PROCESĀ

1.1. Spēle, tās būtība

Bērnība ir rotaļu laikmets (Vigule, 1998).

Spēle un rotaļa ir neatņemama bērna dzīves sastāvdaļa kopš cilvēces pastāvēšanas pirmsākumiem. Laikiem mainoties, atšķiras iespējas, veidi, piedāvājums, bet ne mērķis. Rotaļājoties pāriet maza bērna nomoda periodi. Rotaļās bērns apgūst jaunas zināšanas, mācās tās izmantot praksē. No brīža, kad mazulis sāk atdarināt skaņas, kas ir pirmās rotaļas pašam ar sevi, bērns pamazām apgūst prasmi runāt par lietu un parādību pasauli, kas viņam ir apkārt. Caur rotaļu bērnam veidojas jaunas prasmes un iemaņas. Rotaļā bērnam attīstās vēlme darboties, pieaug aktivitāte, rodas ticība sev, gandarījums par paveikto, veidojas emocionālais kontakts ar pieaugušo.

Rotaļa – interesanta, izklaidējoša rakstura nodarbība grupā laika īsināšanai, atpūtai, redzesloka paplašināšanai, pozitīvu attiecību veidošanai vai kādam noteiktam mācību mērķim; svarīga mācīšanās darbība bērniem pirmsskolas un jaunākajā skolas vecumā, bērnības būtiska sastāvdaļa, bērna attīstības un audzināšanas pamatveids. Ar rotaļām bērni izkopj un pilnveido savus fiziskos un garīgos dotumus un dotības. Tā ir viena no netiešo pedagoģisko prasību izpausmes formām. Jūtu, domāšanas un jaunrades skola (Beļickis, Blūma, Koķe u. c., 2000).

Pirmsskolas vecumā rotaļai ir noteicoša un attīstoša nozīme, jo **rotaļa šajā periodā ir bērna dzīvesveids, bērna dzīves organizācijas pamatforma**, kas attīsta un pilnveido viņa prātu (Golubina, 2007). Šveiciešu psihologs Ž. Piažē (Piaget, 1962) uzskatīja rotaļu **par īpašu intelekta attīstības pakāpi**. Pēc viņa domām, bērns ar rotaļas palīdzību attīsta loģiskās operācijas, bet pati rotaļa ir egocentriskās runas forma (Piaget, 1962). Piažē **rotaļas dēvēja par „bērnu darbu”**, jo rotaļājoties bērni attīstās, rotaļas aizņem lielāko daļu bērnu laika un daudzējādā ziņā veicina viņu intelektuālās un sociālās spējas (Piaget, 1962). Savukārt Ļ. Vigotskis uzskatīja, ka **rotaļa veicina domāšanas attīstību**, pārvēršot domāšanas darbības no ārējām par iekšējām, veido priekšstatus par apkārtējās pasaules būtību, īpaši par attiecībām starp cilvēkiem (Vigotskis, 2002).

Jau pašos pētīšanas pirmsākumos rotaļa tika atzīta par **bērna emocionālās dzīves fenomenu**, konfliktu un pārdzīvojumu centru, kurā nozīmīgu vietu ieņem iekšējais noskaņojums, prieks (Romenkova, 2008). Pamati lomu spēlei tiek ielikti jau ļoti agri, laikā, kad bērns tikai apgūst priekšmetisko pasauli, t. i., sāk iepazīt rotaļlietas un apkārt esošos dažnedažādos priekšmetus. Bērni savu rotaļu elementus pārņem no apkārtējās pieaugušo

vides. Trešajā dzīves gadā veidojas jauns darbības veids, kas vistiešāk ietekmē bērna psihisko attīstību, tā ir rotaļa un produktīvie darbības veidi – zīmēšana, konstruēšana, veidošana (Plaude, 2009). Caur rotaļu bērns ieaug kultūrvīdē. Viņam šajā laikā ir raksturīga atvērtība un vēlme darboties, jo **tas ir vienīgais veids, kā iepazīt daudzveidīgo pasauli** (Vigule, 1998). Caur rotaļu bērns izzina sevi, pasauli, lietas un parādību, priekšmetu sakarības. Tā uzskatīja Dēķens (Dēķens, 1921).

Bērnu sociālās rotaļas mēdz būt gan sarežģītas, gan daudzveidīgas. Īpaši nozīmīgi ir tas, ka bērni izmēģina jaunas sociālās mijdarbības noteikumus. Rotaļā bērns var tēlot māti, tēvu, skolotāju, policistu, kā arī bērnu, un tādējādi spēj izspēlēt konfliktējošas vēlmes vai problēmas, nesaskaroties ar sekām, kādas, iespējams, nāktos piedzīvot reālajā dzīvē. **Rotaļas sagādā bērniem iespēju eksperimentēt, simbolizēt un izgudrot jaunus sociālās izturēšanās modeļus.** Tās, iespējams, nav „nopietnas” nodarbības, taču rotaļas ir ļoti svarīgas kognitīvajai un sociālajai attīstībai (Borns, Ruso, 2002).

Gandrīz jau kopš pašas dzimšanas bērni sāk veidot jēgpilnus kontaktus ar apkārtējiem. Pētnieki konstatējuši, ka viena vecuma bērnu mijdarbībai raksturīgs izteikts savstarpīgums. Kopīgas nodarbes un sociālās rotaļas ar vienaudžiem arvien plašāk izvēršas pirmsskolas vecumā – no trīs līdz piecu gadu vecumam, kad notiek patiesa domu apmaiņa un kopīga darbošanās. Šī mijdarbība liek bērniem rēķināties ar pretējiem uzskatiem un mudina viņus pieņemt jaunas idejas un apgūt jaunus izturēšanās veidus (Borns, Ruso, 2002). Nepieciešamība orientēties uz aizvien slēptākiem cilvēku savstarpējo attiecību aspektiem rodas tādēļ, ka mainās bērna pozīcija sabiedrībā, tā saucamā attīstības sociālā situācija. Impulsu rotaļai bērns saņem tad, kad viņa priekšā rodas jēdzienisks uzdevums (Romenkova, 2008).

Pirmsskolas vecumā **caur rotaļu un spēlēm bērns mācās apgūt un izzināt.** Pirmsskolas vecumu varētu nosaukt par darbības jomu, kas ilgst apmēram no 3 līdz 7 gadu vecumam, kura laikā bērns apgūst lomu spēles, zīmēšanas iemaņas, mācās konstruēt, sāk saprast pasakas, jo šajā vecumā intensīvi attīstās uztvere, atmiņa, uzmanība, valoda, dažāda veida domāšana utt.. Pirmsskolas iestādēs bērna sistemātiska saskarsme ar vienaudžiem kļūst par normālu ikdienas dzīvi, jo tieši šajā attīstības posmā bērnam „jāiziet” reālā saskarsmes „skola”, kas rosina apgūt attiecīgas komunikatīvās iemaņas, saskaņot savu darbību, ņemot vērā partnera pozīciju, apzināt un novērtēt savas prasmes un spējas, salīdzinot tās ar citu bērnu spējām (Plaude, 2009).

Rotaļās bērni vienlaikus atrodas divās dažādās attiecībās cits ar citu:

- loma, kuru viņi spēlē,
- reālās savstarpējās bērnu attiecības.

Ar rotaļu palīdzību un pieaugušo vērošanu, tiek apgūtas sabiedriskās funkcijas. Dodot iespēju bērnam rotaļāties, mēs dodam iespēju normālai psihes attīstībai, jo **tieši rotaļa ir vadošā darbība pirmsskolas vecumā**. Vērojot bērnu rotaļas, to, kā viņi iesaistās spēlē, var pamanīt, ka bērni ļoti stingri izvirza noteikumus, kuri jāizpilda atbilstīgi savai lomai un strikti jāievēro (Plaude, 2009).

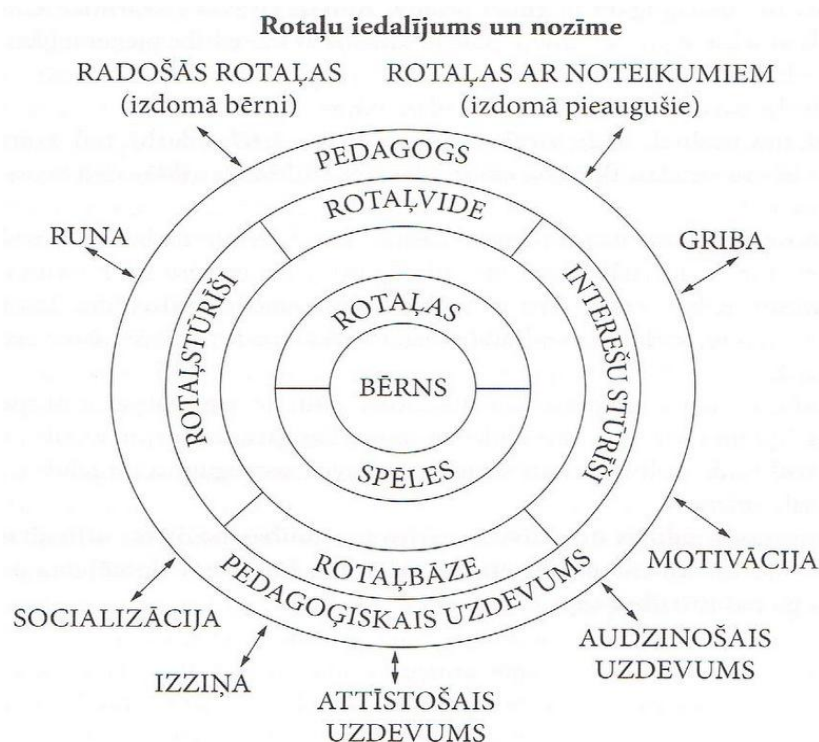
Lomu spēlēs bērni atdarina dzīvē redzētās, dzirdētās un pārdzīvotās ainas; nereti pat ļoti sāpīgi pārdzīvojumi, izspēlēti spēlē, palīdz bērnam pārvarēt dvēseles sāpes. Vērojot bērnu spēļu sižetus, ir iespējams atklāt viņu nozīmīgākās dzīves jomas, pārdzīvojumus, bažas utt.. Rotaļa attīsta bērna domāšanu, iztēli, jo, rotaļājoties jāizdomā sižets, jāizvēlas loma un noteikumi, kā arī rotaļu saturs, kas rotaļā ir galvenais (Plaude, 2009).

Ja ar rotaļu palīdzību bērns iemācās iepazīt un kaut kādā mērā izprast pieaugušo pasauli, tad kopīgi ar pieaugušo, veicot kādus darbus, bērns jūtas piederīgs tai, viņš jūtas svarīgs, emocionāli tuvs šai neizprotamajai pasaulei. (Plaude, 2009).

Ap trim gadiem bērnam saskarsmē vēl ir vērojams egocentrisms, bet pirmsskolas vecumā rotaļa palīdz pārvarēt šo egocentrismu, palīdz regulēt savas emocijas, veidojas arī daudzi citi darbības veidi, kas arī liek pamatus mācīšanās darbībai (Plaude, 2009).

Pedagoģijas un psiholoģijas pētījumi rāda, ka bērna personības attīstība atkarīga no galveno darbības veidu apguves līmeņa. Kā jau tika pieminēts, pirmsskolas vecuma bērniem viens no galvenajiem darbības veidiem ir rotaļa. Lai gan šai mainīgajā pasaulē nevar būt drošs, ka tas, ko šodien uzskata par ietekmīgu, efektīvu, nozīmīgu, nākotnē nebūs izmainījis savu vērtību, tomēr rotaļa – kā bērna attīstības veicinātāja joprojām saglabā savu nozīmi. Mainās izglītības paradigmas, mācību un audzināšanas metodes, tiek pētītas bērnu vecumposma īpatnības, visbeidzot – ar katru paaudzi dzimst arvien savādāki bērni, kas atšķiras no vienaudžiem 60, 40, arī 20 gadus atpakaļ, toties rotaļas nozīme nemainās. Nav izdomāts nekas labāks par rotaļāšanos kā bērna attīstības veicinātāju. Arī saskaņā ar Ministru kabineta 2012. gada 31. jūlija noteikumiem Nr. 533 „Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām” galvenais darbības veids pirmsskolā joprojām ir rotaļa, darbības organizācijas formas – bērna patstāvīgā darbība un rotaļnodarbība, kurā integrētais mācību saturs sekmē attīstību kopumā (Ministru kabineta noteikumi, 2012).

Rotaļu iedalījums un nozīme pēc Golubinas parādīts 1. attēlā (Golubina, 2007).

1.1. att. Rotaļu iedalījums un nozīme (Golubina, 2007)

Kā attēlā vērojams, rotaļas var iedalīt radošajās, tās, kuras izdomā bērni, un rotaļās ar noteikumiem, kuras izdomā pieaugušie. Viennozīmīgi pieaugušais ir tas, kurš vada šīs rotaļas un gādā par rotaļvidi, rotaļstūrīšiem un rotaļbāzi – gan vecāki mājās, gan skolotāji pirmsskolas izglītības iestādēs. Attēlā uzskatāmi redzams, – lai arī kāda veida ir rotaļa, tā daudzpusīgi attīsta bērnu. Rotaļa veicina socializāciju, tai ir audzinoša nozīme, attīsta bērna gribu un izziņas procesus, motivē apgūt zinības, veicina bērna valodas un runas attīstību.

Dažkārt pedagoģiskajā literatūrā, it īpaši tulkojumos, vārds „rotaļa” tiek aizstāts ar vārdu „spēle”. Šie vārdi nav sinonīmi. **Vārdu „rotaļa” lieto plašākā nozīmē, runājot par visām rotaļām, arī spēlēm**, šaurākā – par bērnu radošajām rotaļām, simboliskajām rotaļām, ko izdomā paši bērni. Vārdu „spēle” galvenokārt attiecina uz sporta spēlēm, galda spēlēm, prāta spēlēm u. c.. Spēlēm ir iepriekš izstrādāts saturs un noteikumi (Dzintere, Stangaine, 2012).

Teorijā un praksē nosacīti tiek izdalītas vairākas rotaļu grupas.

- **Radošās jeb simboliskās rotaļas**, kuras rada bērni paši, balstoties uz savu pieredzi, izdomu.
- **Spēles ir rotaļas ar noteikumiem**, kurus pārsvarā ir izdomājuši pieaugušie, lai īstenotu kādu izglītojošu uzdevumu.

- **Rotaļspēles**, kas atrodas it kā starp radošajām rotaļām un rotaļām ar noteikumiem. Tās arī ir pieaugušo izdomātas spēles, taču to noteikumi ir vairāk virzīti uz bērnu radošās darbības sekmēšanu (Dzintere, Stangaine, 2012)

Šī darba pamataideja – bērnu vārdu krājuma pilnveide caur spēlēm smiltīs. Ņemot vērā Dzinteres un Stangaines grāmatā (Dzintere, Stangaine, 2012) teorijas un prakses nosacīti apkopoto rotaļu iedalījumu, nākas secināt, ka mērķa īstenošana balstīsies uz spēlēm jeb rotaļām ar noteikumiem. Tātad, lai pilnveidotu bērnu valodu un runu, nepieciešams apzināti organizēt vidi (smiltis un sīko rotaļlietu komplekts) un izdomāt noteikumus – izstrādāt spēļu komplektu. Tāpēc tālāk tekstā tiks aplūkots termins „spēle”.

Jēdzienam spēle nav vienas vienīgās definīcijas. Visbiežāk tiek lietots Eriksona dotais spēles raksturojums, kurš uzskatīja, ka „spēle ir ego funkcija, mēģinājums sinhronizēt somatiskos un sociālos procesus ar Patību. Tā ir brīva no sirdsapziņas pārmetumiem un iracionālām brāzmām” (Eriksons, 1950; Batņa, 2007; 2011).

Spēle – rotaļa ar noteikumiem, kam ir savs sižets un galvenais īpatsvars pieder sociālai mijiedarbībai. Viena no svarīgākajām spēles īpatnībām ir apzināta zināmu sociālo modeļu imitācija. Psiholoģijas vārdnīcā (Aivars, Aršavskis, Breslavs u.c., 1998) aprakstīta Dž. Brunera spēles definīcija. Spēle ir brīva vēlmju realizācija, parasti izdala imitācijas konstruktīvās spēles un spēles – treniņu. Psiholoģijā spēles jēdziens atšķiras no sadzīvīskā, kur ar spēli saprot arī aktieru un profesionālu sportistu darbību, kurai tomēr ir darba būtība, kad rezultāts ir daudz svarīgāks nekā pats process. Parasti tādas spēles, kas pēc procesa atgādina spēli, bet kurās rezultāts ir svarīgāks un jābūt uzvarētājiem un arī zaudētājiem, sauc par spēli ar nulles iznākumu.

Spēle (spēlēties, spēlēt) – **nemateriāla darbība** ar apmācošu, izklaidējošu saturu. Spēle ir intelektuāli virzīta. Lai to varētu sākt, ir nepieciešama kaut kāda sagatavotības pakāpe. Spēles laikā, ko var uzskatīt par **savdabīgu treniņu**, panāk noteiktu meistarību, pilnveido prasmes un zināšanas (Golubina, 2007).

Spēle – ar īpašiem paņēmieniem un noteikumiem saistīta variatīvi situatīva **radoša nodarbe**, kurai ir attīstošs, stimulējošs un izklaidējošs raksturs. Tās norise savstarpējās sacensības veidā nodrošina daudzveidīgu, daudzfunkcionālu radošu darbību (Beļickis, Blūma, Koķe u. c., 2000).

Spēle ir divdabīga, tā ir nosacīta, pat iracionāla, kaut arī darbība rit reālos apstākļos (Golubina, 2007).

Spēle – noteiktu darbību kopums, kam ir sacensības pazīmes un ar ko cenšas sasniegt vēlamo rezultātu, izmantojot prasmes, iemaņas, arī nejaušu sakritību; tomēr krasu robežu starp spēli un rotaļu nodalīt nevar; spēlei ir it kā divējāda daba: tā tiek stingri reglamentēta

(noteikumi) un tajā pašā laikā ir brīvas interpretācijas, darbības un rīcības iespējas, tāpēc arī par spēli ir izveidojušies atšķirīgi uzskati; spēle palīdz cilvēkam iekļauties sabiedrībā, apgūt tajā pieņemtās normas, vienlaicīgi bagātinot gan katra cilvēka, gan visas sabiedrības garīgo un jūtu kultūru (Lūse, Miltiņa, Tūbele, 2012).

Spēle ir izklaide, atpūta, izziņas darbība, treniņš, mācība un saskarsmes prasmes veidotāja. Spēlēšanās procesā mēs parādām sevi un savas personīgās īpašības (Golubina, 2007).

Spēle ir **sarežģītāka un daudzveidīgāka mācīšanās un attīstības metožu grupa**, tai ir savs sižets un galvenais īpatsvars pieder sociālai mijiedarbībai (Engere, Gleške, Kvjatkovska u. c., 2003).

Spēle ir darbības veids ar noteiktu mērķi un uzdevumu, kas tiek veikts rotaļu veidā. Tā ir ar īpašiem paņēmieniem un noteikumiem saistīta variatīvi situatīva darbība, kurai ir attīstošs, aktivizējošs un izklaidējošs, stimulējošs raksturs (Jonīte, 1997).

Spēle – brīvprātīga, neuzspiesta darbība, kas notiek atbilstīgi, brīvi izvēlētiem, bet obligāti nepieciešamiem noteikumiem (Baranova, 1999).

Spēle ir noteiktu darbību kopums ar sacensības pazīmēm, ar kuru cenšas sasniegt vēlamu (ar sabiedriskiem un ekonomiskiem mērķiem nesaistītu vai netieši saistītu) rezultātu, izmantojot prasmes, iemaņas un apstākļu nejaušu sakritību (Bāliņa, Baltiņa, Ēdelmane u. c., 1986).

Spēle bērnam – dabisks veids, kā izteikt savus pārdzīvojumus, pētīt pasauli un veidot attiecības (Batņa, 2007; 2011)

Apskatot spēles definīcijas, redzam, ka tā **ir brīvprātīga, rosinoša darbība ar noteiktu mērķi un uzdevumiem, kam ir aktivizējošs, motivējošs, stimulējošs un audzinošs raksturs**, kas dod iespēju to izmantot darbā ar bērniem izvirzīto uzdevumu sasniegšanā (Engere, Gleške, Kvjatkovska u. c., 2003). **Bērns līdz trīs gadu vecumam rotaļājas, tad bērns sāk spēlēties un spēlējoties grib sasniegt savu izvirzīto mērķi** (Golubina, 2007).

Apkopojot iepriekš minēto autoru definīcijas, maģistra darba autore ir izveidojusi savu definīciju spēlei. *Spēle ir variatīvi situatīva radoša nodarbe, brīvprātīgas, neuzspiestas darbības veids ar noteiktu mērķi un uzdevumiem – intelektuāli virzīta rotaļa ar sižetu un noteikumiem, kurai ir attīstošs, aktivizējošs, stimulējošs un izklaidējošs raksturs; dabisks veids, kā izteikt pārdzīvojumus, pētīt pasauli un veidot attiecības, parādot sevi un savas personīgās īpašības; veids, kā spēlētāji, izmantojot prasmes, iemaņas un apstākļu nejaušu sakritību, ar savdabīgu treniņu, panākot noteiktu meistarību, pilnveidojot prasmes un zināšanas, savstarpējā sacensības veidā cenšas sasniegt vēlamu rezultātu. Spēle ir divdabīga, tā ir nosacīta, pat iracionāla, kaut arī darbība rit reālos apstākļos.*

Spēles **būtiska iezīme ir darbību kopums noteiktu rezultātu, mērķu sasniegšanai**, kas arī pamato spēles izmantošanas iespējas mācību procesā (Rubana, 2004).

Spēlei un rotaļai ir vairākas funkcijas. Dažādos avotos funkciju iedalījums atšķiras.

- **Kognitīvā** funkcija – spēle veicina tās dalībnieku izziņas spēju attīstību, liek apgūt jaunas zināšanas, prasmes un izmantot jau apgūtās.
- **Darbības** funkcija – spēle rosina bērnu darbības radošo procesu. Tā veicina mācību intereses attīstību, motivē iesaistīties, piedalīties. Spēle rada mācību darbībai labvēlīgu atmosfēru un atdzīvina to. Spēle var kalpot arī kā vingrināšanās dzīves darbībai, īpaši lēmumu pieņemšanai dažādās situācijās.
- **Sociālā** funkcija – spēle palīdz attīstīt sadarbības prasmes, veidot iecietīgu attieksmi pret citiem dalībniekiem.
- **Izklaidejošā** funkcija – spēle veicina spriedzes noņemšanu, dod iespēju atslābināties, gūt pozitīvas emocijas, apmierinājumu par veiksmīgu darbību vai par uzvaru (Rubana, 2004).

Ir arī savādāks spēles funkciju iedalījums – balstoties uz spēles atšķirīgas lietošanas iespējām:

- **motivējošās** funkcijas,
- **apmācošās** funkcijas,
- **audzinošās** funkcijas,
- **orientējošās** funkcijas,
- **kompensējošās** funkcijas (Engere, Gleške, Kvjatkovska u. c., 2003).

Batņa attīstību veicinošos elementus vai funkcijas izvirza, ņemot vērā iekšējo un ārējo pasauli:

- **bioloģiskās** funkcijas,
- **intrapersoniskās** funkcijas,
- **starppersonu** funkcijas,
- **sociokultūras** funkcijas,
- **spēles** autopsihoterapijas **funkcija** (Batņa, 2007).

Detalizētāku aprakstu par šīm funkcijām, kurus izvirza Batņa (Batņa, 2007) iespējams apskatīt 1. pielikumā.

Bez tam tiek uzskatīts, ka spēle ir motivējoša pēc savas būtības, tiek brīvi izvēlēta, bieži prasa pilnīgi konkrētu, nestandarta uzdevumu risināšanu, spēlei ir nosacīts raksturs, kas ļauj distancēties no reālās situācijas ar tās atbildību un daudziem blakus apstākļiem, sagādā prieku

(Batņa, 2007). Spēli var raksturot kā brīvprātīgu, neuzspiestu darbību, kas notiek atbilstīgi brīvi izvēlētiem, bet obligāti nepieciešamiem noteikumiem; darbību kopumu, ko parasti veic ar iepriekšēju nodomu, lai sasniegtu kādu mērķi; ar īpašiem paņēmieniem un noteikumiem saistītu vai aktīvi situatīvu darbību, kurai ir atbilstošs, aktivizējošs, stimulējošs raksturs (Rubana, 2004).

Pedagoģe V. Jonīte darbā „Spēles kā bērnu sensoro spēju attīstītājas” (Jonīte, 1997) ir aprakstījusi principus, uz kuriem balstās spēle:

- **brīvība** – būtiska spēles pamatideja, kurā izpaužas fantāzija, garīgo un fizisko spēku un spēju neierobežotas attīstības iespējas;
- **autonomija** – iespēja bērnam attīstīties kā individualitātei, atklājot katra individuālās spējas un īpašības. Individuālais ceļš, sasniedzot spēles mērķi, izpaužas nepieciešamo līdzekļu izvēlē;
- **savstarpējā sadarbības** kopdarbība – savstarpēji saskaņotas darbības spēles gaitā;
- **līdztiesība** – visiem vieni spēles noteikumi izpildīšanai (Jonīte, 1997).

Spēles klasificē pēc dažādām pazīmēm, biežāk pēc cilvēku darbības veida un pēc to norises.

1. Pēc cilvēku darbības veida izšķir:

- fiziskās spēles;
- intelektuāli radošās spēles;
- sociālās spēles;
- kompleksās spēles.

2. Pēc norises laika:

- vasaras spēles;
- rudens spēles;
- ziemas spēles;
- pavasara spēles;

3. Pēc norises vietas:

- galda spēles;
- telpu spēles;
- spēles dabā (Rubana, 2004).

Cik interesanti ir novērot bērnu, kas iegrimis rotaļā! Cik nopietnu sejas izteiksmi viņš pārvieta automašīnu, būvē torni vai ārstē saslimušu lelli vai lāci! Varbūt mammu vai tēti.

Lūdž iesaistīties vai gluži otrādi – netraucēt. Ja tiek iztraucēts, viņš dusmojas vai liek pagaidīt, kamēr paveiks iepļānoto.

Spēlēs un rotaļās pilnveidojas bērna izziņas darbības mehānismi, galvenie psihiskie procesi – sajūtas, uztvere, domāšana, atmiņa un iztēle – **tas ir līdzeklis, lai attīstītu bērna valodu un paplašinātu priekšstatus par apkārtējo pasauli. Spēles un rotaļas veicina izziņas attīstību, stimulu bērna radošai darbībai, kā arī rada zināšanu apgūšanai labvēlīgu vidi** (Jerāte, Strazdiņa, 2011).

Pirmsskolas vecumā spēle aizņem dominējošo lomu psihes attīstībā. Spēles ietvaros var attīstīties pašregulācijas sistēma, ieskaitot gribasspēku un mijiedarbības prasmes (Engere, Gleške, Kvjatkovska u. c., 2003). Pēc Šveices psihologa Ž. Piažē – spēle ir netīša spontāna aktivitātes orientācija vai forma, kur asimilācijai ir zināms pārsvars pār akomodāciju un kas paredz daudzkārtēju pārdzīvojuma atkārtošānu un ir brīva no konfliktiem (Piaget, 1962).

Spēle veicina bērnu socializācijas procesu. Tā veicina:

- uzmanības noturību, koncentrēšanos,
- spēju sadalīt uzmanību,
- iztēli,
- partnera izjūtu,
- iemaņas saskarsmē,
- sava ķermeņa apzināšanos telpā un laikā,
- ritma izjūtu un noskaņas izjūtu,
- runas attīstību (Engere, Gleške, Kvjatkovska u. c., 2003).

Pirmsskolas mācību iestādēs tiek izmantotas spēles kā visaktīvākās, visstimulējošākās, visattīstošākās. Kas ir attīstošā spēle, un ko tā attīsta?

- Pirmkārt, veicina domāšanas attīstību; māca analizēt, sintezēt, plānot, prognozēt; rosina meklēt algoritmu; noskaidrot jēdzienus. Visas šīs darbības palīdz attīstīties abstraktajai domāšanai, tātad bērns, kuram pirmsskolas vecumā dominē konkrēti tēlainā domāšana, izmantojot šīs spēles, tiek tuvināts tam domāšanas līmenim, kurš prevalē pusaudžiem.
- Otrkārt, spēlē, ko izstrādājuši psihologi, iestrādāti momenti, kas darbojas paši par sevi neatkarīgi no tā, vai skolotājs pats to saprot vai ne. Protams, bērna sasniegtais rezultāts būs labāks, ja pedagogs zinās psiholoģiski iestrādātos elementus (Krūmiņa, Lūciņa, 1997).

Spēlējot spēles, bērni apmierina savu sociālo vajadzību – būt dzīvē kopā ar pieaugušajiem. Bērniem vairs nepietiek vienkārši būt klāt pieaugušo darbībā, viņi paši savā

starpā organizē īpašu rotaļu dzīvi, veidojot to no savas vides sociālo attiecību un pieaugušo darba dzīves galvenajiem elementiem, iedalot sev novērotās pieaugušo lomas (Plaude, 2009).

Ar spēles palīdzību bērns attīsta un uztur savu fantāziju par pasauli, mācās elastīgi pāriet no savas iekšējās dzīves pie apkārtējās realitātes. Bērna iekšējā pasaule ir pilna ar fantāziju tēliem un simboliskām darbībām. Jūtas un emocijas tiek izpaustas ar simbolu palīdzību. Ārējās pasaules priekšmetiem tiek piedēvētas jūtas (Batņa, 2007).

Spēle palīdz bērnam apjaust un izprast pašam sevi, brīvi paust savus sapņus un cerības, kā arī atbrīvoties no pagātnes pārdzīvojumiem. Tā ir ne tikai apkārtējās realitātes atspoguļojums, bet arī tās modelēšana (Batņa, 2007). H. Hese (Hese, 2006) **spēli uzskata par asprātīgas atmiņas, kombinācijas spēju vingrināšanu.** Tā rada spēlētājiem koncentrētu garīgās disciplīnas apziņu. H. Hese atklāj otru spēles īpatnību. **Spēlei ir arī zināms reglaments, noteikumi** – darbības veidu, simbolu u. c. ierobežojumi (Hese, 2006).

Mūsu dienās dažādās dzīves un zinātnes nozarēs plaši tiek izmantotas spēles. Daudzi teorētiķi un praktiķi uzskata, ka spēlēm ir liela nozīme dažādu speciālistu intelektuālās kultūras veidošanā un attīstīšanā, vienlaikus spēle ir arī intelektuālās kultūras satura neatņemama sastāvdaļa (Kāposta, 1993).

Kāposta savā grāmatā „Spēle pedagogijas teorijā un praksē” (Kāposta, 1993) raksta, ka ļoti plaši spēli pētījuši psihologi (K. Gross, F. Boitendaiks, Ļ. Vigotskis, A. Ļeontjevs. D. Eļkoņins u. c.), pedagogi un filozofi (Fr. Šillers, V. Vunts u. c.). Minētie autori uzskatīja spēli par īpašu estētiskās darbības veidu un uztvēra to kā kultūras fenomenu, kurš ļauj cilvēkam iegūt pilnīgu brīvību, izrauties no pārlieku reglamentētās dzīves un atzina, ka spēle ir cieši saistīta ar fantāziju.

Spēlei – no vienas puses piemīt ļoti stingra reglamentācija (spēles noteikumi), bet no otras puses – pilnīga brīvība (brīvas interpretācijas, darbības un rīcības iespējas). Šī spēles divējādā daba ļauj tās nozīmi un vērtību interpretēt dažādi (Kāposta, 1993, 5).

Spēle ir viens no nedaudzajiem darbības veidiem, ar kuru cilvēks nodarbojas visu savu dzīvi, tikai dažādos dzīves posmos viņa attieksme pret šo darbību ir atšķirīga: **bērībā spēle ir ļoti nopietna nodarbošanās** (nereti pati svarīgākā bērna dzīvē), **tās laikā bērns dzīvo: divkārt svarīga spēle bērnam ir tādēļ, ka tās laikā viņš ir brīvs no pieaugušo aizbildnības, viņš pats ir noteicējs par savu rīcību** (Kāposta, 1993).

Ikdienas apziņā spēle mums parasti saistās ar izklaidēšanos, patīkamu laika pavadīšanu. Iespējams, ka tieši šī uzskata dēļ daļa speciālistu, to vidū arī daļa pedagogu, spēli uztver kā vieglu, nenopietnu, pat bezmērķīgu darbību. Pēdējā laikā šis aplamais uzskats dažādu nozaru speciālistu vidū pamazām izmainās spēlei par labu, jo prakse pierāda, ka **ar spēles palīdzību**

daudzas problēmas atrisināmas vieglāk. Tādēļ spēle kā metode tiek ieviesta aizvien jaunās nozarēs, pat zinātniskajā darbā. (Kāposta, 1993).

Kā jau spēles definīcijās tika minēts, lai spēli spēlētu, ir jābūt kādām pamatzināšanām, prasmēm, vērojumiem, kuras bērns (arī pieaugušais) izmanto īsinot laiku, attīstot hobiju, pārbaudot savas spējas, komunicējot un iegūstot jaunas zināšanas, prasmes un iemaņas; iepazīstinot ar jaunu spēli, jāizraisa bērnam interese par to, spēlei jākoncentrējas.

I. Rubana grāmatā „Mācoties darot” (Rubana, 2004) apskatījusi Dž. Kornela secīgu mācību ciklu, kurā izšķir četrus pakāpienus, kas dabiski saplūst cits ar citu:

- 1. pakāpiens – aizrautības ierosināšana,
- 2. pakāpiens – uzmanības koncentrēšana,
- 3. pakāpiens – nepastarpinātā pieredze,
- 4. pakāpiens – kopīgā iedvesma.

Atbilstoši Dž. Kornela teorijai, spēles ieteicams izmantot dažādu mācību uzdevumu veikšanai (Rubana, 2004). Izmantojot jebkuru spēles veidu kā mācību metodi, jāievēro šādi pamatnoteikumi:

- spēle atbilst mācību mērķim;
- spēle atbilst bērna intelektuālās attīstības līmenim un interesēm;
- spēlē izziņas darbība tiek īstenota sadarbībā ar citiem tās dalībniekiem;
- spēlei ir nepieciešams atbilstīgs materiālais nodrošinājums (Rubana, 2004).

Bērnu spēles jāorganizē un neuzkrītoši jāvada, lai bērna aktivitāte, kura atraisās spēles laikā, iegūtu mērķi. Viens no nozīmīgākajiem mērķiem sākotnēji noteikti būs iesāktās darbības pabeigšana (Kāposta, 1993).

Kāposta (Kāposta, 1993) raksta, ka F. Frēbels izvirza spēles attīstošo funkciju par galveno, taču viņš uzsver, ka **daudz svarīgāk ir spēles laikā mācīt bērnam izvirzīt darbības mērķi un apgūt pēc iespējas dažādākus darbības paņēmienus**, nekā dot kādas konkrētas zināšanas. Spēle ir vingrinājums, sagatavošanās darbam un mācībām. Pie tam spēles materiālam ir jābūt plastiskam (gan saturam, gan priekšmetiem, kas spēles laikā tiek izmantoti). Darbojoties ar tādu materiālu, bērns katreiz neatkārto vienu un to pašu, bet aug kā personība, izvirzot sev atrisināšanai vienmēr tālākus, komplicētākus un patstāvīgākus uzdevumus.

Izmantojot spēli mācību procesā, svarīgi, lai tās gaitā tiktu ievēroti trīs posmi:

- **sagatavošanās posms;**
- **spēles norise;**

- **spēles noslēgums jeb vērtēšanas posms** (Rubana, 2004; Krūmiņa, Lūciņa, 1997).

Plašāku informāciju par spēles posmiem, var apskatīt 3. 3. nodaļā, kur darba autore, ņemot vērā minētos trīs posmus, ir izveidojusi didaktiskās spēles smiltīs 3 – 4 gadīgu bērnu valodas un runas attīstīšanai, vārdu krājuma pilnveidošanai.

Ko vien nevar apgūt un attīstīt, spēlējot spēles un rotaļājoties! Sajūtu attīstībā – redzes, dzirdes, ritma, sava ķermeņa apzināšanos u. c., motorikas attīstībā – pirkstu jutīgums, sīkās pirkstu muskulatūras attīstība, roku kustību koordinācija, roku, acu koordinācija un tā tālāk. Cik daudz iespēju caur rotaļu ir attīstīt iztēles, izziņas, uzmanības, atmiņas, domāšanas, runas attīstības, saskarsmes, patstāvības veidošanas un citās jomās! Tūkstošiem spēļu, to veidu un grūtības pakāpju.

1.2. Spēles smiltīs

Jo dažādāks rotaļu saturs un sižets, jo aktīvāk noris bērna attīstība, bet rotaļu dažādību varam nodrošināt mēs, pieaugušie (Plaude, 2009).

Mūsdienās speciālistu – pedagogu, psihologu, logopēdu – vidū ievērojami augusi interese par **speciāli organizētām nodarbībām smilšu kastē**. Tas nav nejauši: jau no seniem laikiem zināms, ka rotaļas ar smiltīm attīsta bērna pašapziņu un veicina pašterapiju (Grabenko, 2005). Bērniem vienmēr ir patīcis spēlēties smiltīs, savienojot savu iekšējo un ārējo dzīvi ar fantāzijas palīdzību (Batņa, 2007). **Kontakts ar smiltīm ir dziedinošs, tas atbrīvo no sāpēm un rūpēm. Smiltis, tāpat kā zeme, pieņem un transformē to, kas savu laiku ir dzīvojis un vairs nav vajadzīgs** (Batņa, 2001).

Smilšu veidojumos ir vēl viens nozīmīgs psihoterapeitiskais resurss – iespējams radoši mainīt formu, sižetu, notikumus, attiecības. Tieši šī atziņa ir pamatā pasaku terapijas pieejai darbā ar smilšu kasti (Grabenko, 2005).

Batņa raksta, ka Margareta Lovenfelde saskatīja miniatūru rotaļlietu izmantošanas potenciālu, kas dod bērniem iespēju izpaust viņu dziļākās pirmsverbālās domas un jūtas (Batņa, 2007).

Grabenko atzīmē, ka Karls Gustavs Jungs pievērsa uzmanību smilšu izmantošanas zinātniskai izpētei, lai tās varētu izmantot bērnu un pieaugušo psihoterapijā. Ilgu laiku „sand play” tika izmantots tikai Junga paradigmā pateicoties savai radītājam Dorai Kalfai. Klienta radītās smilšu kompozīcijas netika interpretētas: veidojumu radīšanas process veicina klienta fantāziju, kas savukārt palīdz atklāt „Es” slēptās puses, saprast klienta jūtas un pārdzīvojumu īpatnības. (Grabenko, 2005).

Batņa raksta, ka terminu *spēles terapija* pirmo reizi piedāvāja slavēna angļu psihoanalītiķe M. Kleina 20. gs. 20. gados. Viņa uzskatīja, ka bērnu spēles darbībai vienmēr ir simboliska jēga, ka caur spēli viņš pauž neapzinātus impulsus, tieksmes, apspiestas fantāzijas utt. (Batņa, 2007).

Smilšu spēles terapija ir unikāla iespēja izzināt savu iekšējo pasauli, izmantojot kasti ar smiltīm ar vai bez ūdens, kopā ar lielu miniatūru figūriņu daudzumu un to brīvības un aizsardzības izjūtu. Smilšu spēle dod iespēju izpaust to, kam grūti piemeklēt vārdus, pieskarties tādiem savas dzīves slāņiem, pie kuriem nav iespējas vērsties tieši, ieraudzīt sevī to, kas parasti aizslīd garām apzinātai uztverei (Batņa, 2007). **Smiltis atver durvis uz zemapziņas pasauli**. Smiltis ir jutīgas, mainīgas un nepastāvīgas: smilšu graudiņi ir ideāli tam, lai tos bērtu un pārvērstu simboliskā pasaules priekšstatā (Batņa, 2007).

Bērns, kas rotaļājas smilšu kastē ar mazām figūriņām, iemieso sevī burvi, kurš iesaistās sadarbībā ar dabas un sociālajiem spēkiem. Tā kā rotaļa notiek pasaku pasaules kontekstā, **bērnam tiek dota iespēja radoši mainīt viņam nepatīkamu situāciju vai stāvokli**. Pārveidojot situāciju smilšu kastē, bērns iegūst pieredzi, kā patstāvīgi atrisināt problēmsituācijas. Tā izpaužas viņa burvja spēks (Grabenko, 2005). **Saskarsmē ar smiltīm bērns demonstrē fantāzijas brīnumus** (Grabenko, 2005).

Pedagoga personība un tās ietekme uz smilšu terapijas procesu. Smilšu terapijas speciālistam atklājas bērna iekšējā pasaule, tā kļūst reāli saskatāma, tāpēc īpaši aktuāls šajā kontekstā kļūst princips „nenodarīt pāri”. Šeit darbojas trīs likumi.

1. **Pievienšanās bērnam**. Bērna radītā smilšu aina satur bagātu informāciju par viņa iekšējo pasauli un pašreizējo stāvokli. Saprast bērnu, sajūst viņa smilšu ainas ritmu, saredzēt viņa problēmu un izmantotos resursus, sajūst neatkārtojamo tēlaino ainas uzbūvi – tas viss tiek ietverts jēdzienā „pievienšanās”.
2. **Patiesa ieinteresētība** par notikumiem un sižetiem, kas tiek izspēlēti smilšu kastē.
3. **Profesionālās un vispārcilvēciskās ētikas stingra ievērošana** (Grabenko, 2005).

Pirmsskolas vecuma bērns rotaļājoties, priekšmetos simboliski var ielikt pavisam citu jēgu. Rotaļā bērns ne tikai spēj aizvietot priekšmetus, bet arī pats uzņemas kādu lomu, turklāt pārsvarā tās ir pieaugušo cilvēku lomas (Batņa, 2007). Speciālisti, kuri palīdz bērniem, jau sen ir ievērojuši, ka bērniem ir daudz vieglāk paust savus pārdzīvojumus, vajadzības un sapņus spēles procesā.

Grabenko (Grabenko, 2005) **iesaka izmantot rotaļu organizēšanas piecus soļus**.

1. **Smilšu kastes demonstrēšana**. Pievērš bērnu uzmanību zilajai apmalei un paskaidro, ka tās ir debesis. Parāda kastes zilo dibenu un pastāsta, ka tas rotaļā var kļūt par ūdeni.

Ja smiltis samitrina – no tām var veidot dažādas ainas, arī kalnus, paugurus, līdzenumus.

2. **Figūru demonstrēšana.** Bērniem parāda figūru daudzveidību un mudina tās izmantot.
3. **Iepazīšanās ar rotaļu likumiem.** Pedagogam ir jāpaskaidro, ka bērniem jāizturas saudzīgi pret smiltīm, tās nedrīkst mest, nedrīkst iznīcināt citu bērnu smilšu veidojumus. Spēles smiltīs izvirza daudz aizliegumu un ierobežojumu. Lai izvairītos no didaktiskām pamācībām Grabenko iesaka bērnus iepazīstināt ar noteikumiem kāda rituāla kontekstā. Piemēram, izmantojot stāstījumu par Smilšu valstību un Smilšu cilvēku (rotaļlietu), kurš izstāsta smilšu spēles noteikumus.
4. **Nodarbības tēmas formulēšana, instrukcija par rotaļām, nodarbības saturs.** Šo soli īsteno pasaku tēls, kas vada rotaļas procesu, kontrolē tās gaitu, rezumē un analizē radošās darbības rezultātus, uzmundrina katru bērnu.
5. **Nodarbības beigas, izejas rituāls.** Beidzot darbu, bērni izjauc savus veidojumus, noliek vietā rotaļlietas, nolīdzina smiltis, liek plaukstu uz smilšu virsmas un izsaka pateicību smiltīm. Bērni atsveicinās no smilšu cilvēka.

Kaut arī smilšu terapijai ir liela nozīme psiholoģiskajā un psihoterapeitiskajā darbā, **nevajadzētu aizmirst par tās lielajiem resursiem korigējoši – attīstošajā un izglītošanas darbībā ar bērniem** (Grabenko, 2005).

Smilšu kastē rodas papildu akcents taktilajam jutīgumam, attīstās bērna „manuālais intelekts”. Tāpēc tradicionālo izglītojošo un attīstošo uzdevumu pārņemšana uz smilšu kasti dod papildu efektu. Pirmkārt, ievērojami paaugstinās bērna motivācija darboties. Otrkārt, **intensīvāk un harmoniskāk notiek izziņas procesu attīstība.** Turklāt, ja ņemam vērā, ka smiltīm piemīt brīnišķīga īpašība „iezīmēt” negatīvo psihisko enerģiju, izglītojošā darba procesā tiek padarīts harmoniskāks bērna psihoemocionālais stāvoklis. Citiem vārdiem sakot, **smilšu kastes izmantošana pedagoģiskajā praksē dod kompleksu izglītojoši terapeitisku efektu.** Tas attiecas gan uz bērniem ar normālu attīstību, gan bērniem ar attīstības īpatnībām (Grabenko, 2005).

Smilšu izmantošanas metodes jūtami uzlabo dalībnieku komunikāciju (Batņa, 2007).

Smiltis un ūdens ir sevišķi vareni līdzekļi, ja tie tiek lietoti fantāzijas spēlēs. **Bērnām smilšu spēle ir dabisks izpausmes līdzeklis, un viņus viegli šai spēlē iesaistīt** (Batņa, 2007). Smilšu spēles priekšrocības ir tās, ka ir iespēja izmantot priekšmetus, kas parasti netiek uzskatīti par rotaļlietām, kā piemēram akvārija aprīkošanai paredzētie priekšmeti (Batņa, 2011). Un tas bērniem šķiet interesanti. Bieži vien labprātāk viņi spēlējas ar virtuves piederumiem un citiem mājsaimniecībā izmantojamiem priekšmetiem, nekā ar savām

rotaļlietām. Un ja tos vēl var izmantot smiltīs! Turklāt ziemā, kad tādas rotaļas ne katram ir pieejamas. Tikai nedaudz izdomas no pieaugušā (pedagoga) puses spēles sižeta un noteikumu sagatavošanai, kā arī nedaudz laika vai veiksmes vajadzīgā rotaļlietu klāsta iegādei, un bērns var darboties, izspēlējot pedagoga piedāvātos spēles variantus. Ar sīkajām rotaļlietiņām, klausoties pasaku vai dzejoli, interesanti un neierasti ir attēlot dzirdētā saturu. Turklāt sižetu smiltīs izveidot bērnam ir vieglāk, nekā attēlot to zīmējot. Pirksti vēl neklausā tik labi, zīmēšanas prasmes arī nav vēl tik attīstītas, lai īsākā vai garākā laika periodā attēlotu dzirdēto sižetu. Bet smilšu kastē izvietot mazās figūriņas nav sarežģīti, to var izdarīt ātrāk un ātrāk ieraugāms rezultāts. Bērns pat nenojautīs, ka interesantās rotaļas laikā skolotājs viņa vārdu krājumu papildinājis ar kādu jaunu lietvārdu, īpašības vārdu, darbības vārdu.

Bērns daudz labāk atceras un iemācās to, ko ir paveicis pats. Bērna gandarījumu nemazina pūles, kas ir jāpieliek, vai kļūdas, ko vērīgs pieaugušais palīdzējis izlabot. Bērna paša pieredzē atklātais ir daudz nozīmīgāks nekā tas, ko neatlaidīgi un aizrautīgi cenšas skaidrot pieaugušais pat interesantas nodarbības laikā, kur bērns ir tikai klausītājs. Tāpēc ļausim bērniem darboties un neapslāpēsim viņu tieksmi pēc aktīvas un radošas darbības (Jerāte, Strazdiņa, 2011).

Vērojot bērnu rotaļas smilšu kastē bērnu rotaļu laukumos, nākas secināt, cik patiesi un aizrautīgi top ceļi, pilis un citi veidojumi. Smilšu pilsētas būvējumos bērns aizmirst nebūšanas, kas notikušas ar viņu pirms mirkļa. Tikpat aizrautīgas rotaļas vērojamas mazajās smilšu kastēs. Ne vairs uz ceļiem ar lielām mašīnām, bet rotaļājoties ar sīkām dažāda veida miniatūrrotaļlietām. Bērniem patīk „ņemšanās” pa un ar smiltīm. Un ja caur šo patikšanu var īstenot arī attīstošos uzdevumus (vārdu krājuma pilnveidošana), tad tas norisināsies nevis mākslīgi veidotā mācību vidē, bet bērnam iemīļotu rotaļu veidā.

1.3. Smilšu spēlē izmantojamie materiāli

Lai īstenotu spēles smiltīs, nepieciešams sagādāt un izveidot īpašu darba – rotaļu vietu. Smilšu terapijas procesa organizēšanai **nepieciešama smilšu kaste, smiltis, ūdens, miniatūru figūru kolekcija** (Grabenko, 2005).

Smilšu spēlē tiek izmantotas divas ūdens necaurļaidīgas kastes (Batņa, 2011; 2007). Kastu izmēram būtu jābūt 70 x 50 x 10 cm (Batņa, 2011; 2007), tomēr Grabenko rakstā „Smilšu terapija jeb spēles smiltīs” (Grabenko, 2005) ir teikts, ka kastes dziļums var būt arī 8 cm. Šāds kastu izmērs ar nolūku nav liels, lai varētu ierobežot vietu, kurā spēles dalībnieks drošībā var veidot savu pasauli (Batņa 2007). Tiek uzskatīts, ka šāds lielums atbilst redzes lauka lielumam (Grabenko, 2005). Kastes forma un izmēri nav nejauši izvēlēti. Batņa savās

grāmatās (Batņa, 2011; 2007) ir aprakstījusi D. Kalfas uzskatus, ka kastes izmēram vajadzētu būt tādām, lai varētu aptvert visu savu „radīto” pasauli vienā acu uzmetienā. Kalfa uzskatīja, ka kaste ierobežo spēlētāja iztēli un tādējādi darbojas kā regulējošs un aizsargājošs faktors, neļaujot veidotāja iztēles plūsmam kļūt nekontrolējamam (Batņa, 2007).

Tradicionālais un vēlamākais materiāls veidojot smilšu kasti ir koks, tomēr bieži pedagogi darbam ar smiltīm izmanto plastikāta kastes, bet jāatceras, ka šāda veida kastēs smiltis neelpo (Grabenko, 2005). Smilšu kastes iekšpusei jābūt nokrāsotai zilā krāsā, lai imitētu ūdeni un simbolizētu zemapziņas saturu. Kastes ārpusē jābūt koka krāsā, un tā simbolizē zemapziņas saturu (Batņa, 2001; 2007), ūdeni un debesis (Grabenko, 2005). Zilā krāsa rada nomierinošu iedarbību. Zilā smilšu kaste kļūst par mūsu planētas miniatūru modeli cilvēku izpratnē (Grabenko, 2005).

Tāpat kā kastes izmērus ir iespējams mainīt un izveidot dažādus, tāpat arī ir iespēja smilšu kastes krāsas mainīt un piemērot dažādām dzīves situācijām un nodarbībām. Iespēja eksperimentēt ar smilšu kastes krāsu variāciju ir noderīga ne tikai terapijai, bet arī korekcijas darbam.

Tieši tādēļ arī autore savā pedagoģiskajā izmēģinājuma darbībā izmantoja standarta smilšu kasti, kuru iespējams izmantot arī smilšu spēles terapijā. Tradicionālais smilšu kastes lielums noderīgs individuālajam darbam, tomēr izmantojot grupu darbu, tradicionālās smilšu kastes telpa kļūst par mazu. Tāpēc grupu darbam labāk izmantot šāda izmēra smilšu kasti: 100 x 140 x 8 cm (Grabenko, 2005).

Smilšu kastē ievietotās **smiltis ir ļoti nozīmīga smilšu spēles sastāvdaļa**. Smiltis, šis senais materiāls, ir veidojušās miljoniem gadu laikā klinšu iežu sairšanas rezultātā. Tāpēc smilšu spēles rituāls zināmā mērā simbolizē pieskaršanos kaut kam senam, mūžīgam, pāreju no ikdienišķās laiktelpas uz sakrālo (Batņa, 2011).

Smilšu spēlēs ir iespēja izmantot gan sausas, gan mitras smiltis, ūdeni un miniatūras figūriņas. Sausās smiltis ir maigas, vieglas, mainīgas, birstošas, ar izteiktu struktūru, kas atgādina par mūžību, esamības bezgalību. Mitrās smiltis ir pakļāvīgākas, tām var piešķirt noteiktu formu, un tās rosina kaut ko radīt. Tās vairāk atgādina zemi. Zeme kā apziņas simbols savienojas ar bezapziņas radošo spēku – dzīvo ūdeni. Savukārt **ūdens ir vēl viens ļoti nozīmīgs smilšu spēles elements**. Ūdens ir dzīvības un esamības avots. Ūdens plūst un nekad nepieņem galīgu formu, tas ir mūžīgs. Gluži kā kontakts ar bezapziņu, katrs kontakts ar ūdeni ietver sevī iespēju atjaunoties (Batņa, 2011).

Rotaļām smiltīs **vajadzīgs plašs miniatūru priekšmetu un rotaļlietu komplekts**, kas simbolizē pasauli. Klasiskajā smilšu terapijā priekšmeti tiek klasificēti.

Smilšu spēles miniatūru kolekcija nav vienkārši svarīgu simbolu savākšana (Batņa, 2007), miniatūru kolekcijai ir svarīga nozīme smilšu spēlē. Tās nenoliedzamai atstāj iespaidu gan uz veidotāju, gan uz viņa izveidoto pasauli. Miniaturas liek ieraudzīt un sajūst, izraisa emocionālo pacēlumu un apzināšanos. Tādējādi starp radītāju un viņam pieejamajiem materiāliem notiek dinamiska mijiedarbība, bet brīva miniatūru un smilšu izvēle kļūst par radošas darbības virzītājspēku (Batņa, 2011; 2007).

Organizējot smilšu spēles, ir iespēja kombinēt šos materiālus atkarībā no nodarbībām izvirzītā mērķa un paredzamā rezultāta. Tomēr darba autore pedagoģiskā izmēģinājuma darbībā visbiežāk izmantoja sausās smiltis un miniatūras rotaļlietas. Viss, kas sastopams apkārtējā vidē, var tikt iekļauts kolekcijā. Ja nodarbībām trūkst kādu tēlu, tos var izgatavot no plastilīna, māla, mīklas, izgriezt no papīra.

Vera Batņa grāmatā „Pasaule smiltīs” (Batņa, 2011) raksta, ka nevar būt standartveida komplekta (miniatūru rotaļlietas) smilšu spēlei. Katram speciālistam kolekcija ir unikāla, un tieši šī unikalitāte ļauj darboties. Jo lielāks un daudzveidīgāks ir šo objektu un priekšmetu klāsts, jo bagātāka un radošāka var būt valoda un interesantāks stāsts. Katrs izmantotais priekšmets var kļūt par jaunu iemācītu vārdu, kas paplašina simbolisko vārdnīcu. Labi, ja kolekcijā ir iespējami daudz priekšmetu, kuri rosina redzes, dzirdes un taustes sajūtas. Liela miniatūru izvēle rosina izzināt dažādas šīs pasaules piedāvātās iespējas (Batņa, 2011).

Veidojot **miniatūru kolekciju**, Vera Batņa iesaka izveidot grupas, kurās būtu dažāda veida, izmēra, krāsas, struktūras un materiāla priekšmeti:

- cilvēku figūriņas;
- dzīvnieki;
- augi;
- minerāli;
- ēkas un celtnes;
- transporta līdzekļi;
- dažādi priekšmeti (atspoguļojošās virsmas; apgaismojošie priekšmeti; saziņas līdzekļi);
- pārtikas produkti (Batņa, 2011).

Katrs pedagogs, savā darbā izmantojot spēles smiltīs, var izmantot to, kas ir pieejams – rotaļlietas, figūras, dabas materiālus, dažādus pašgatavotus tēlus. Miniaturrotāļlietu izgatavošanai var izmantot plastilīna, māla vai sāls mīklas dažādus veidojumus. Jo plašāks būs pieejamais materiālu klāsts, jo plašākas iespējas pedagogam būs izmantot smilšu kasti un

izveidot piemērotus uzdevumus, vingrinājumus valodas pilnveidei un attīstībai izmantojot spēli.

1. nodaļas secinājumi

1. Jau vēsturiski rotaļa atzīta par bērna emocionālās dzīves fenomenu. Bērnība ir rotaļu laikmets, vienīgais veids, kā iepazīt daudzveidīgo pasauli. Rotaļas – bērnu darbs, jo rotaļājoties bērni attīstās. Rotaļa pirmsskolas vecuma periodā ir bērna dzīvesveids, bērna dzīves organizācijas pamatforma, vadošā darbība pirmsskolas vecumā.
2. Vārdu „rotaļa” lieto plašākā nozīmē, runājot par visām rotaļām, arī spēlēm, šaurākā – par bērnu radošajām rotaļām, simboliskajām rotaļām, ko izdomā paši bērni.
3. Spēle – rotaļa ar noteikumiem, kur ir savs sižets un galvenais īpatsvars pieder sociālai mijiedarbībai. Spēles būtiska iezīme ir darbību kopums ar noteiktu rezultātu, mērķu sasniegšanai. Spēle ir darbības veids ar noteiktu mērķi un uzdevumu, kas tiek veikts rotaļu veidā. Spēle ir brīvprātīga, rosinoša darbība ar noteiktu mērķi un uzdevumiem, kam ir aktivizējošs, motivējošs, stimulējošs un audzinošs raksturs.
4. Spēles klasificē pēc cilvēku darbības veida, norises laika un norises vietas. Spēlei ir zināms reglaments un noteikumi.
5. Spēlei piemīt daudzi attīstību veicinoši elementi vai funkcijas – bioloģiskās, intrapersoniskās, starppersonu, kognitīvās, izglītojošās, sociokultūras, motivējošās, apmācošās, audzinošās, orientējošās, kompensējošās, darbības, izklaides, autopsihoterapijas, atpūtas u. c..
6. **Tāds radošās darbības veids kā spēlēšanās ar miniatūriem priekšmetiem piedalās abu pusložu saskaņotas darbības attīstībā.** Ar spēles palīdzību bērns attīsta un uztur savu fantāziju par pasauli, bērnībā spēle ir ļoti nopietna nodarbošanās, nereti pati svarīgākā bērna dzīvē, tās laikā bērns dzīvo, tās laikā viņš ir brīvs no pieaugušo aizbildnības, viņš pats ir noteicējs par savu rīcību.
7. Izmantojot spēli mācību procesā, svarīgi, lai tās gaitā tiktu ievēroti trīs posmi – sagatavošanās posms, spēles norise, spēles noslēgums jeb vērtēšanas posms. Nozīmīgi spēles laikā mācīt bērnam izvirzīt darbības mērķi un apgūt pēc iespējas dažādākus darbības paņēmienus.
8. **Bērnam rotaļas smiltis ir dabisks izpausmes līdzeklis, un viņus viegli šai spēlē iesaistīt. Rotaļas ar smiltīm attīsta bērna pašapziņu un veicina pašterapiju. Kontakts ar smiltīm ir dziedinošs, tas atbrīvo no sāpēm un rūpēm.** Smiltis, tāpat kā zeme, pieņem un transformē to, kas savu laiku ir dzīvojis un vairs nav vajadzīgs.

9. Smilšu spēles terapija ir unikāla iespēja izzināt savu iekšējo pasauli, smiltis atver durvis uz zemapziņas pasauli. Saskarsmē ar smiltīm bērns demonstrē fantāzijas brīnumus.
10. Smilšu spēles – liels resurss koriģējoši attīstošajā un izglītošanas darbībā ar bērniem. **Smilšu kastē rodas papildu akcents taktilajam jutīgumam, attīstās bērna „manuālais intelekts”.** Tāpēc tradicionālo izglītojošo un attīstošo uzdevumu pārvešana uz smilšu kasti dod papildu efektu – paaugstinās bērna motivācija darboties, intensīvāk un harmoniskāk notiek izziņas procesu attīstība; smilšu kastes izmantošana pedagoģiskajā praksē dod kompleksu izglītojoši terapeitisku efektu. **Smilšu izmantošanas metodes jūtami uzlabo dalībnieku komunikāciju.**
11. Smilšu spēļu sastāvdaļas – **smiltis** (smilšu spēles rituāls zināmā mērā simbolizē pieskaršanos kaut kam senam, mūžīgam), **ūdens** (dzīvības un esamības avots, ūdens plūst un nekad nepieņem galīgu formu, tas ir mūžīgs), **plašs miniatūru priekšmetu un rotaļlietu komplekts**, kas simbolizē pasauli.

2. 3 – 4 GADĪGU BĒRNU ATTĪSTĪBA VESELUMĀ

Augšana un attīstība ir viena no dzīvo organismu bioloģiskajām īpašībām. Cilvēka augšana un attīstība sākas jau no olšūnas apaugļošanās momenta (Valtneris, 2001).

Kā puķe no mazas sēkliņas izdīgst, aug un veido pumpuru, lai noteiktā laikā izplauktu skaists, smaržīgs, noteiktām krāsām bagātināts zieds, tā bērns aug un attīstās, priecējot vecākus ar savu izskatu, raksturu, spējām un talantiem. Tāpat kā puķei nepieciešama augsne, ūdens, siltums, gaisma, tā bērnam, lai tas augtu un attīstītos, bez visa iepriekš minētā būtiski nosacījumi ir videi, apkārtējo cilvēku attieksmei, dzīvesgudrībai, nesavtīgumam, kas apvienojami tādā vārdā, kā mīlestība. Veiksmīgi cilvēka augšanas un attīstības tēma skarta Imanta Ziedoņa (Ziedonis, 1995) dzejolī „Mazs pumpurs šodien dzīves dārzā plaukst”.

Mazs pumpurs šodien dzīves dārzā plaukst,
Un izplaukst mazā – sārti baltā ziedā.
Mums visiem gribas zināt, kā viņš augs,
Būs vēja zieds vai briedīs augu briedā?
Mazs cilvēks šodien iziet dzīvē, māt,
Un redzi – ļaudis skatās, ļaudis gaida,
Cik tīru spēsi viņu nosargāt,
Cik spēsi dot no sava mīļā smaida.
Mazs cilvēciņš iet šodien dzīvi, tēt,
Viņš nezina rūpju, nepazīst vēl naida,
Tev vajag viņā spēku iepotēt,
Lai dzīve viņu nemētā kā skaidu.

Attīstība ir viena no fundamentālajām filozofiskajām kategorijām, kas raksturo neatgriezenisku un likumsakarīgu materiālo un ideālo objektu maiņu, kā kvalitatīvo, tā arī kvantitatīvo. Psiholoģijā attīstība var būt visas kvantitatīvās un kvalitatīvās pārmaiņas, kas notiek ar indivīda psihi dzīves laikā, (Aivars, Aršavskis, Breslavs u. c., 1999) psihe likumsakarīgas izmaiņas (Svence, 1999).

Attīstība – tas ir kvalitatīvs process, kas saistīts ar organisma strukturālām pārmaiņām – ķermeņa šūnu specializēšanos un jaunu šūnu grupu un audu veidošanos. Nobriest atsevišķi orgāni, orgānu sistēmas, arī smadzenes. Cilvēka attīstība ir nepārtraukts process, kurā izteiktas augšanas kvantitatīvās pārmaiņas periodiski nomainās ar straujākām kvalitatīvām organisma struktūras un funkciju pārmaiņām. Attīstība norit visas dzīves garumā (Špona, 2004).

Attīstība ir cilvēka vispusīga mainīšanās, kuru bieži nosaka galvenokārt organiskais substrāts, ietverot arī kognitīvos, afektīvos un citus faktoros. Attīstība pēc noteiktām likumsakarībām norit visa mūža garumā (Gudjons, 1998). Ikvienu cilvēka individuālo attīstību nosaka divu veidu faktori – iekšējie (iedzimtie) un ārējie (vides, dabas un sociālie). Bērna attīstību **Dēķens** (Dēķens, 1921) salīdzina ar graudiem – iesēti zemē, tie visi attīstās vienādi, bet katrs izaug citāds. Tāpat arī katrā bērņā ir iedīgļi, visiem vienādi, bet katrs izaug citāds, un to nosaka gan iekšējie, gan ārējie faktori (Dēķens, 1921; Vigule, 1998). Cilvēka attīstība ir viņa personības tapšanas un veidošanās process ārējo un iekšējo, vadāmo un nevadāmo faktoru ietekmē. Attīstība ir cilvēka fiziskās, intelektuālās un tikumiskās izaugsmes process un aptver visas kvantitatīvās un kvalitatīvās iedzimto un iegūto īpašību pārmaiņas. Cilvēka attīstība būtībā ir bērna, bioloģiska indivīda, kam ir cilvēka bioloģiskās sugas pārstāvja dotumi, fiziskā, intelektuālā un tikumiskā nobriešana par cilvēku kā personību, kā sabiedrības locekli (Jurgena, 2002).

Kurš var pateikt, kas ir nozīmīgāks, lai uzziedētu gaidītais zieds – gaisma, siltums, ūdens, augsne? Kas nozīmīgāks, lai dzīvesgudrāks attīstītos cilvēkbērns?

Vispusīga attīstība ir fiziskās, psiholoģiskās un sociālās attīstības līdzsvars. Harmoniska un vispusīga personība ir cilvēks, kas savā attīstībā un darbībā saskaņo gan savas individuālās dzīves, gan sabiedriskās dzīves vajadzības, gūst gandarījumu un piepildījumu katrā no tām, apzinās savu dzīves jēgu, nezaudējot vērtību orientierus (Špona, 2004).

Bez mīlestības neizziedēs zieds. Bet, ne tik paredzami kā zieds, atveras arī bērns. Bērns (cilvēks), augot un attīstoties bez mīlestības klātbūtnes, zaudēs lielu daļu sava skaistuma un iespēju.

Attīstība ir viena no pedagoģijas pamatkategorijām. Tā ir bērna personības veidošanās mērķtiecīgā mācību un audzināšanas procesā (Žukovs, 1997).

Pētot literatūru par cilvēka attīstību, nākas saskarties ar dažādām attīstības teorijām.

Bērns normālos apstākļos attīstās kā vienots veselums. Vecumposmu robežas nav strikti noteiktas, cilvēka attīstību ietekmē dotumi, mijiedarbība ar tuvākajiem cilvēkiem un apkārtējo vidi. Katrs indivīds attīstās atšķirīgos, viņam no dzimšanas dotos sociālo apstākļu ietvaros, un šie apstākļi un nosacījumi ir ļoti dažādi. Tāpēc viena un tā paša vecuma bērnu attīstības līmeņi var būt atšķirīgi, bērns savā attīstībā var atpalikt vai arī apsteigt savus vienaudžus (Golubina, 2007). Būtiski bērnu attīstības faktori ir emocionālais kontakts, lietu vide un visu sensoro maņu attīstīšana (Zaķe, 2000).

L. Vigotskis sniedz divus savstarpēji saistītus attīstības aprakstus.

- Pāreja no naturāliem (dabiskiem) uz augstākiem (kulturāliem) psihiskiem procesiem.

- Vienas (dabiskas parādības) pārvarēšana ar formu (aktīvs pamats), piemēram, bērna klusēšana kā atteikšanās no dabiskās (impulsīvas) aktivitātes, pakļaujoties sociālam noteikumam (Vigotskis, 2002; Aivars, Aršavskis, Breslavs u. c., 1999).

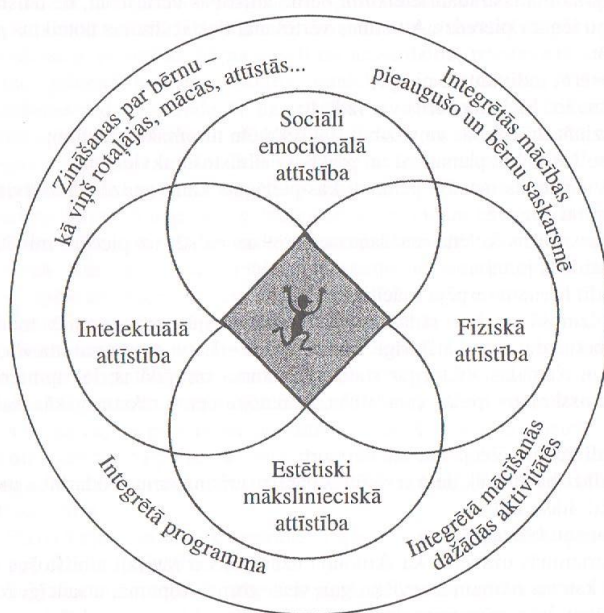
Dēķens uzskata, ka cilvēks aug aptuveni līdz 25 gadu vecumam. „Augšanas laikmetu” var sadalīt vairākos posmos, ņemot vērā to, ka katrā augšanas posmā augošais cilvēks ir „sava īpatnēja būtne ar savām raksturīgajām pazīmēm”:

- agrā bērnība (no 1 – 7 gadiem) – rotaļu laikmets,
- skolas laikmets (no 7 – 14 gadiem),
- jaunība (no 14 – 21 gadam) (Dēķens, 1921).

Pētījuma darbs veltīts bērniem pirmsskolas vecumā no 3 – 4 gadiem. Tātad pēc K. Dēķena tas dēvējams par agrās bērnības – rotaļu laikmetu (Dēķens, 1921).

Katram vecumposmam ir savas īpatnības (Dzintere, 2002). Pirmsskolas vecums ir īpašs jau ar to vien, ka daudzas bērna psiholoģiskās īpatnības vēl ir latentas, tām nav izteiktu iezīmju, nereti tās „slēpjas” aiz bērna bērnišķīguma, un tas šajā vecumposmā ir normāli (Plaude, 2009). Bērna attīstību raksturo augšanas temps un ritms. Pēc K. Dēķena domām – ikvienam bērnam tas ir individuāls un ar šīm individuālajām īpatnībām ir jāreķinās katram audzinātājam (Dēķens, 1921). Zinot bērnu vecumposmu īpatnības un vadošās darbības veidus, skolotājam ir iespējas izvēlēties optimālas katram vecumposmam atbilstīgas mācību un audzināšanas metodes, kas sekmētu bērnu turpmāko fizisko un garīgo attīstību (Žukovs, 1997). Līdz ar to darba autore, īstenojot pedagoģisko izmēģinājuma darbību, rūpīgi izvērtēja bērnu attīstības īpatnības un galvenos darbošanās veidus, kas pilnveidotu bērnu un viņa attīstību.

Cilvēka personības attīstībā ir jāievēro zināmas likumsakarības. To ievērošana īpaši nozīmīga ir mācību un audzināšanas darbā. Katram vecumam atbilst noteikts anatomiski fizioloģiskās, fiziskās un psihiskās attīstības līmenis. **Katram cilvēkam ir savas individuālās īpatnības**, ko nosaka iedzimtība, sociālie apstākļi un iepriekšējā audzināšana (pieredze) (Dzintere, 2002). Tikai labi orientējoties bērna attīstībā, vajadzībās, darbības motivācijā, paradumos utt., skolotājs var sekmīgi ietekmēt viņa personības veidošanās procesu (Dzintere, 2002). Bērna attīstības jomas un to savstarpējā saistība atspoguļota D. Dzinteres grāmatā „Bērns kā individualitāte pirmsskolas izglītības iestādē” (skatīt 2. 1. attēlu).

2.1. att. Bērna attīstības jomas un to savstarpējā saistība (Dzintere, 2002)

Dzintere bērna attīstības jomas cieši saista ar fizisko, intelektuālo, sociāli emocionālo un estētiski māksliniecisko attīstību. Attēla autore attīstības pilnveidošanai izvirza dziļas zināšanas par bērnu, viņa attīstību, rotaļāšanos, mācīšanos, un, lai pilnveidotu un attīstītu bērnu, nepieciešama saskarsme starp pieaugušo un bērnu, dažādas mācīšanās aktivitātes un integrētas programmas.

Pedagoģijas un psiholoģijas teorijā ir izdalītas dažādas bērna attīstības koncepcijas (skatīt 2.1. tabulu), tās veiksmīgi apkopojusi Lieģeniece (Lieģeniece, 1999).

2.1. tabula

Bērna attīstības koncepcijas

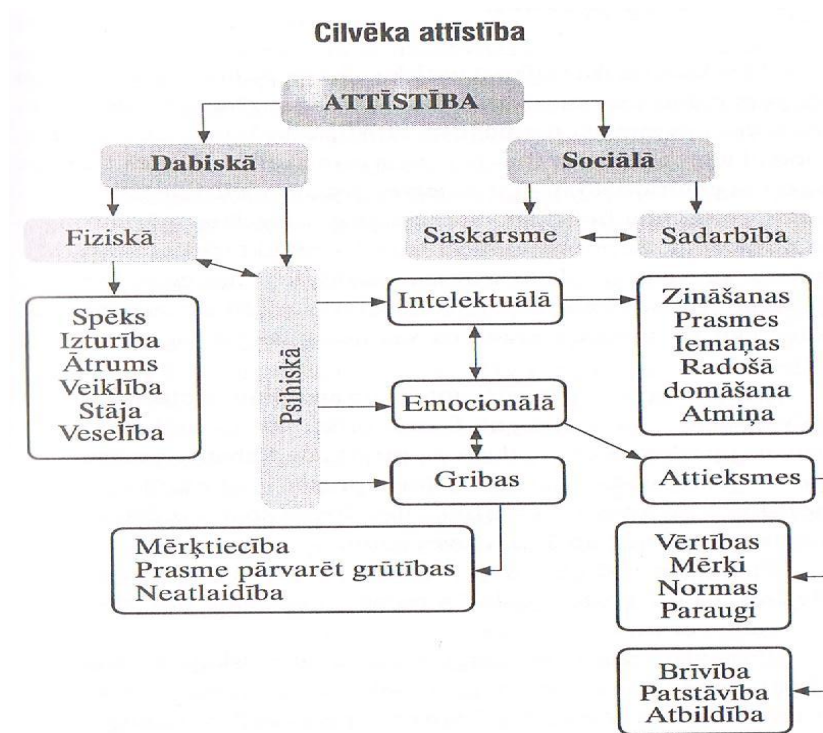
Nr.	Kritērijs	Biheiviorisms (Dž. Votsons, B. F. Skiners)	Psihoanalīze (E. Eriksons)	Kognitīvās teorijas (Ž. Piažē, M. Montesori)	Humānistiskā psiholoģija (L. Vigotskis, K. Rodžerss)
1.	Bērns kā vērtība	Bērns attīstās „stimuls – reakcija” ietvaros. Pedagoģiskajā procesā bērns ir iedarbības objekts. Pedagoģis ir stāvokļa noteicējs.	Bērnu raksturo motivācija. Motivācijas konflikts lielākoties nav zināms.	Bērna kognitīvā darbība un iekšējo aktivitāšu „shēmas” raksturo indivīdu.	Personība ir vērtība tās veselumā (kognitīvā, emocionālā, sociālā attīstība ir respektējama).

2.	Bērna daba	Bērns veido uzvedību, paradumus.	Ja bērna vajadzības netiek apmierinātas, rodas atsvešinātība dažādās formās (regresija, agresivitāte u. c.).	Domāšana attīstās posmveidīgi.	Pašrealizācija, motivācija, vērtību izpratne.
3.	Bērna „es” socializācija	Vide var radīt pozitīvu stimulu. Vide veido vērtības un estētiskos ideālus.	Sociālā vide personības attīstību var ietekmēt pozitīvi vai negatīvi.	Bērns ir „vientuļš” pētnieks. Pieaugušais rada materiālo vidi.	Mijiedarbībā ar vidi indivīds pašrealizējas un veido vērtības.

Lieģeniece (Lieģeniece, 1999) bērna attīstības koncepcijas apkopojusi pēc Dž. Votsona, B. F. Skinera, E. Ēriksona. Ž. Piažē, M. Montesori, Ļ. Vigotska un K. Rodžera. Pēc minētajiem autoriem bērns kā vērtība ir personība un indivīds tā veselumā, bērnu raksturo motivācija, darbība un aktivitāte. Bērna dabu autori raksturo kā pašrealizāciju, domāšanas attīstību un uzvedības paradumus. Savukārt, bērna „es” socializāciju autori uzskata, ka vide ir tā, kura attīsta personību un tās ietekmi, veido vērtīborientāciju un stimulu.

Fiziskā attīstība

Mēs visi esam bioloģiskas būtnes un mūsu anatomiski fizioloģiskā attīstība bieži vien tieši proporcionāli ietekmē personības izmaiņas un attīstību. **Fiziskā attīstība ir tikpat būtiska cilvēka psiholoģijas izpratnei kā personības vai izziņas attīstība** (Šteinberga, 2001; Špona, 2004). **Psiholoģiju interesējošā fiziskās augšanas joma saistīta ar motoriku.** Lielo muskuļu regulācija (rupjā motorika) pamatā tiek apgūta vispirms un tikai pēc tam mazo muskuļu regulācija (smalkā motorika). Pirmā nodrošina pozu un līdzsvara kontroli, otrā – kustību precizitāti un elastīgumu (Vuorinens, Tūnala, 1999). **Augšana un attīstība ir savstarpēji saistītas.** Augšana un cilvēka fiziskā attīstība ir uzskatāma, tās sakarības ir ārēji novērojamas. Arī fiziskā un psihiskā attīstība noris vienoti (Špona, 2004). Špona A. savā grāmatā „Audzināšanas process teorijā un praksē” piedāvā attīstības struktūru, par pamatu ņemot Ļ. Vigotska pieeju, un to attēlo shematiski, parādot attīstības komponentu savstarpējās sakarības (Špona, 2004) (skatīt 2.2. attēlu).

2.2.att. Cilvēka attīstības struktūra (Špona, 2004)

Apskatot attēlu nākas secināt, ka cilvēka attīstību nosaka dabiskā un sociālā vide, kuras sadalās fiziskajā, psihiskajā un saskarsmes, sadarbības jomās. Šīs jomas ir tās, kuras veido cilvēka intelektuālo, emocionālo un gribas attīstību, kas savukārt, veido cilvēka attieksmi, vērtības, zināšanas, prasmes, mērķtiecību, izturību un daudzas citas personības, katram indivīdam raksturīgas, attīstības īpatnības.

Fiziskā attīstība sākas ar embrionālo stadiju un ietver organisma fizioloģiskās, sensorās un kustību funkcijas (Špona, 2004). Dzīves agrīnajā periodā motorā un anatomiskā attīstība virzās galvas – mugurkaula virzienā. Sīkmotorikas attīstība sākas ar spēju satvert un rīkoties ar plaukstu un pirkstiem (Špona, 2004).

Bērna pirmsskolas vecumā fiziskās audzināšanas uzdevums ir turpināt otrajā un trešajā dzīves gadā iesākto darbu, turklāt nepieciešams ievērot šī vecuma bērna organisma īpatnības un iespējas. Galvenais ir nostiprināt bērna veselību, radīt apstākļus sistemātiskai organisma norūdīšanai, kustību iemaņu attīstīšanai, sanitāri higiēnisko iemaņu ieaudzīšanai un pareizas stājas veidošanai (Studente, Dzintere, Hibnere, 1988). Nervu sistēmas pilnveidošanās palielina bērna darbaspējas (Golubina, 2007).

Cilvēka veselība un pilnvērtīga fiziskā attīstība ir viena no lielākajām pasaules vērtībām. Tā ir pamats katra darbaspējām, labklājībai un labsajūtai (Zelmenis, 2000).

Pētījuma mērķauditorija ir 3 – 4 gadus veci bērni. Bērni šajā vecumā vēl ne tuvu savā attīstībā nav salīdzināmi ar pieaugušu cilvēku, taču trīs nodzīvotajos gados attīstībā ir

veikts liels lēciens. Trešajā dzīves gadā bērna miega ilgums ir samazinājies, un viņš guļ tikai reizi dienā. Bērna fiziskās attīstības temps salīdzinājumā ar pirmajiem diviem dzīves gadiem ir palēninājies. Turpinās visu orgānu pilnveidošanās un skeleta pārkaulošanās, tāpēc bērns kļūst fiziski izturīgāks un aktīvāks, pilnveidojas visas kustības.

Trešajā dzīves gadā bērns apgūst prasmi skriet un lēkt – tās ir daudz sarežģītākas kustības, kuru izpildei nepieciešama ne tikai fiziska piepūle, bet arī lielāka kustību koordinācija, orientēšanās telpā, acumērs, līdzsvara sajūta un telpiskuma izjūta. **Kopā ar straujo valodas apguvi pieaug arī apgūto kustību apjoms un lietojuma veids.** Bērns pēc pieaugušā vārdiska norādījuma skrien, lec, rāpo, met, pats nosauc izpildāmās kustības, lūdz pieaugušo viņam mest vai ripināt bumbu utt.. Bērns, izmantojot apgūtās pamatkustības, pats izdomā dažādus kustību un darbību veidus. Viņš uzmanīgi vēro pieaugušo iešanas veidu, gaitu un cenšas to atdarināt (Studente, Dzintere, Hibnere, 1988).

Šajā periodā raksturīga liela kustību aktivitāte, augšana, koordinācijas spēju pilnveidošanās. Bērni spēj veikt sarežģītas kustības: lēkt uz vienas kājas, lēkt lieliem lēcieniem uz priekšu, balansēt uz vienas kājas, izdarīt dažādus palēcienus un rāpties pa stieņiem. Tāpēc pirmsskolas vecuma bērnus iesaista dažādās sporta nodarbībās, tomēr komandu spēles, sacensības šī vecuma bērniem nav piemērotas. Bērniem šajā vecumā ir novērojama arī tā saucamā „plosīšanās”: ja bērnu grupa iekarst, grūti ir šo plosīšanos pārtraukt. Bērnu muskuļi šajā periodā ir labāk attīstīti nekā bērnu spēja tos kontrolēt (Špona, 2004).

Pirmsskolas vecumā turpinās intensīva augšana un ķermeņa daļu disproporcijas izlīdzināšanās. Nostiprinās skelets, locītavu saites un muskulatūra. Kustības kļūst labāk koordinētas. Šajā vecumā turpinās bērna fiziskā attīstība. Bērns pieaug svarā un pastiepj garāks, joprojām attīstās kaulaudi un muskuļi, pie tam kaulaudi ir ļoti elastīgi un mīksti un viegli pakļaujas deformācijai (Studente, Dzintere, Hibnere, 1988). **Šajā vecumposmā jāsekmē bērna kustību attīstība.** Regulāras kustības, fiziski vingrinājumi trenē sirds muskuļus, un līdz ar to pakāpeniski palēninās sirds darbība. Kustību izpildes laikā nepieciešams bērnam radīt pozitīvas emocijas, nedrīkst ar varu kaut ko uzspiest vai veikt vienveidīgus vingrinājumus, pārslodzi (Studente, Dzintere, Hibnere, 1988).

Pirkstu sīkā muskulatūra vēl tikai attīstās. Sīkmotorikas apguve vispilnīgāk notiek ap trešo – piekto dzīves gadu (Špona, 2004). Pirkstu sīkās muskulatūras mērķtiecīga attīstīšana un pirkstu veiklības izkopšana vienlaicīgi stimulē fonemātisko iemaņu attīstību, tāpēc jau agrā bērnībā ieteicamas spēles un vingrinājumi pirkstiem (Skaista, Bārda, 2011).

3 – 4 gadu vecumā pilnveidojas bērnu prasmes un iemaņas koncentrēt skatienu uz sīkām lietām un vienlaikus uz vairākām, jo **acu un roku koordinācija pilnveidojas.** Zēniem šajā

periodā ir labāk attīstīti lielie muskuļi un viņi ir izturīgāki, savukārt meitenēm ir labāk attīstīta sīkā pirkstu muskulatūra un viņas ir mierīgākas un precīzākas (Svence, 1999).

Smita un Strika (Smita, Strika, 1998) apkopojušas precīzās, sīkās un lielās kustības, kuras būtu jāprot 3 – 4 gadu vecumā (skatīt 2.2. tabulu).

2.2. tabula

Uztveres – kustību netraucētas attīstības kritēriji

VECUMS	PRECĪZĀS, SĪKĀS KUSTĪBAS	LIELĀS KUSTĪBAS
3 gadi	• Pats apģērbjas • Uzbūvē torni no 9 klucīšiem • Ar vienu roku saliek pudelē 10 vai vairāk zirnīšus • Ar zīmuli uzvelk apli, horizontālu līniju	• Kāpj augšup pa kāpnēm, mainot kājas, lejup kāpj, nostājoties uz katra pakāpiena ar abām kājām • Brauc ar trīsriteni • Notur līdzsvaru uz katras kājas 2 sekundes • Dažas reizes driblē bumbu
4 gadi	• Zīmē diagonālu līniju • Uzzīmē cilvēku ar vismaz 2 ķermeņa daļām vai iezīmēm	• Met kūleņus • Lec uz vienas kājas • Kāpj augšup un lejup pa kāpnēm, mainot kājas • Notur līdzsvaru uz vienas kājas līdz pat 10 sekundēm
4 ½ gadi	• Var aizpogāt un atpogāt pogas • Precīzi izgriež, līmē • Zīmē trīsstūri, taisnstūri	• Noiet pa taisnu līniju vai baļķi • Lec galopā • Starp 4 un 5 gadu vecumu met un atlēcienā satver bumbu

Tabulā redzams, ka bērniem 3 – 4 gadu vecumā jāmāk veikt gan lielās kustības, gan precīzās, sīkās kustības. Trīs gados bērnam būtu jāmāk kāpt pa kāpnēm, noturēt līdzsvaru, braukt ar trīsriteni. Šajā vecumā jāprot patstāvīgi ģērbties, darboties ar rotaļu klučiem, veidojot dažādas ēkas un celtnes, šajā vecumā bērniem būtu jāmāk ne tikai noturēt rokā rakstāmrīku, bet arī zīmēt elementāras figūras. Savukārt, četros gados bērnam jāprot mest kūleni, lekt uz vienas kājas, noturēt līdzsvaru līdz 10 sekundēm.

Kā redzams tabulā, katram vecumam ir raksturīgas elementāras lielo un mazo kustību normas, kuras būtu jāprot konkrētajā vecumā.

Sensorā attīstība

Sensorā attīstība iekļauj divu izziņas procesu attīstību: sajūtas un uztveri. Šīs abas pasaules atspoguļojuma formas ir vienoti jutekliskā izziņas procesa posmi. Jutekliskā

izzināšana ir loģiskās izzināšanas (domāšana, iztēle) pamats, tāpēc sensorā attīstība virza bērna domāšanas, iztēles un intelektuālo attīstību (Krastiņa, Salīte, Iliško u. c., 2008).

Jau bērnam piedzimstot, sensorās sistēmas ir gatavas pildīt savas funkcijas, kaut gan to darbības rezultāts vēl neatbilst pieauguša cilvēka sajūtām (Špona, 2004).

Bērni aug un pārveidojas. Mazs bērns nav pieauguša cilvēka samazināta kopija. Bērna ķermenim raksturīga sava noteikta uzbūve un īpatnības, kuras attīstības gaitā mainās. Pārsteidzoša attīstība notiek centrālajā nervu sistēmā – bērni apgūst kustību spējas, sajūtas, izjūtas, valodas spējas. Bērni praktizē jaunas fiziskās iespējas (Ancāne, Meistere, Užāns u. c., 2009).

Sajūtas ir pirmais izzināšanas process, ar kuru palīdzību tiek saņemta informācija no ārējās un iekšējās pasaules (Vorobjovs, 2000). Ar sajūtām sākas īstenības izzināšana. Akadēmiķa B. Ananjeva un viņa līdzstrādnieku pētījumi par taustes sajūtu nozīmi secina, ka **taustei ir svarīga loma objektīvās realitātes izzināšanai** (Hibnere, 1977). Ar sajūtu orgānu palīdzību mēs uzzinām par apkārtējās pasaules krāsām, skaņām, par priekšmetu formām un materiāla īpašībām. Sajūtas ir visvienkāršākais izzināšanas process, kas atspoguļo priekšmetu un parādību atsevišķas īpašības tajā brīdī, kad materiālie kairinātāji iedarbojas uz atbilstīgajiem sajūtu orgāniem. **Ar sajūtu palīdzību bērns iegūst informāciju par objektu dažādām īpašībām.** Sajūtu rezultātā bērna apziņā rodas noteiktu atsevišķu matērijas īpašību atspoguļojums.

Psihologs A. Vorobjovs norāda, ka sajūtas ir psihisks izzināšanas process, kurā notiek atsevišķu priekšmetu īpašību atspoguļošana. Jau senie grieķi izšķīra cilvēka piecus sajūtu orgānus – **redzi, dzirdi, tausti, ožu un garšu**. Šajos sajūtu orgānos radušās sajūtas ir pirmais psihes izzināšanas process cilvēka dzīvē, ar kura palīdzību tiek saņemta pati elementārākā informācija no ārējās un iekšējās pasaules (Vorobjovs, 2000).

Apkārtējo pasauli ar rokām iepazīst ne tikai pavisam mazi bērni. Vērojams, ka šāda tieksme – visu aptaustīt un sajūst piemīt arī pirmsskolas vecuma bērniem. Tas izskaidrojams ar faktu, ka **šajā vecumā joprojām dominē tiešā lietu uztvere caur maņām un liela nozīme ir sensorajām spējām**, kuras iegūst un attīsta sensorās attīstības gaitā, attīstoties bērna ārējās vides analīzes sensorām sistēmām: redzei, dzirdei, taustei, garšai, ožai un iekšējās vides analīzes sensorajai sistēmai. **Sensorās spējas ir cieši saistītas ar bērna attīstībai nozīmīgiem psihiskās izzināšanas procesiem; uztveri, atmiņu, iztēli un domāšanu**, kuru savstarpējā mijiedarbībā, ievērojot savstarpējās procesu sakarības, attīstās pirmsskolēna sensorās spējas (Jonīte, 1997).

Pirmsskolas vecumā mainās orientējoši pētnieciskās darbības kā sensoriskās attīstības pamata raksturs. Bērni sāk iepazīties ar priekšmetu un tā īpašībām, izmantojot redzi un tausti. Pieaug kustību reakciju un redzes uztveres koordinācija. Redzes uztvere kļūst par vienu no

dominējošajām. Pastiprinās prasme ne tikai manipulēt ar priekšmetiem, bet arī aplūkot tos. Aplūkošana palīdz pirmsskolēniem risināt šādus uzdevumus:

- meklēt un izdalīt vajadzīgo priekšmetu;
- noteikt priekšmeta īpašības;
- noteikt priekšmeta kopīgas īpašības ar citiem priekšmetiem;
- noteikt īpašības, kas piemīt tikai izceltajam priekšmetam (Krastiņa, Salīte, Iliško u.c., 2008).

Sensorās audzināšanas (maņu orgānu attīstīšana) **uzdevumi ir iepazīstināt bērnu ar priekšmetu krāsu, formu un lielumu, analizēt runas un mūzikas skaņas, attīstīt muskuļu sajūtas, izkopt ožu un garšu.** Līdz ar to bērnam tiek sniegtas zināšanas par priekšmetu un parādību īpašībām, tiek veidotas prasmes orientēties apkārtējā pasaulē (Studente, Dzintere, Hibnere, 1985).

Bez piecām, mums visiem zināmām, pastāv arī citas maņas, kas palīdz uztvert organisma iekšējo vidi. Mēs sajūtam muskuļus, sirdsdarbību, elpošanu un citas organisma funkcijas. Muskuļos, locītavās un citos orgānos izvietotās sensorās sistēmas palīdz sajust pašreizējo iekšējās vides stāvokli (Borns, Ruso, 2000). Tausti ir nozīmīga loma sociālajā attīstībā (Vuorinens, Tūnala, 1999).

Bērnu maņu orgānu attīstība noris kompleksi. Bērns priekšmetu redz, aptausta, pacilā un pasmaržo, ieklausās arī tā skanējumā. Tomēr jāatceras, ka **bērns nespēj vienlaikus aptvert visas priekšmeta īpašības, pazīmes un attiecības.** Tāpēc zināšanas nepieciešams dot mazās devās, lai tās labi iegaumētu. Pēc Studentes, Dzinteres, Hibneres (Studente, Dzintere, Hibnere, 1988) uzskatiem, virspusēja priekšmetu izzināšana pieradina bērnu pie paviršības, pie domāšanas inertuma

Tāpēc ļoti būtiski pedagoģiskajā darbībā ir pārzināt grupas vai citādi organizēto bērnu individuālās attīstības īpatnības. Bērna vecums ir viens no spēju kopuma rādītājiem. Bet katra bērna individuālie attīstības rādītāji var būt ļoti atšķirīgi.

Kognitīvā attīstība

Pirmsskolas vecumā norit personības attīstības nozīmīgākais posms. Pirmsskolas izglītībai, salīdzinot ar skolu, ir savas īpatnības un uzdevumi.

- Pirmsskolas vecuma bērnu attīstība notiek straujākos tempos, atšķirīgi ir viņu sensitīvie un krīzes periodi.

- Pirmsskolas vecumā **veidojas sava „es” apzināšanās**, vērtīborientācija. Bērībā apgūtais nosaka tālāko dzīves gaitu.
- **Bērnā piemīt tieksme atdarināt.** Viņš atdarina ne tikai redzēto, dzirdēto, bet arī sev tuvo cilvēku uzvedību, domāšanas veidu. Garīgums, tikumiskās īpašības, kuras bērns dažādos veidos pārņem no saviem audzinātājiem, kļūst noteicošas viņa dzīvē.
- **Galvenā nozīme bērna attīstīšanā un audzināšanā ir ģimenei.** Tādēļ pirmsskolas periodā visas pedagogiskās problēmas skatāmas saistībā ar bērna audzināšanu ģimenē.
- **Bērna galvenā aktivitāte, dzīves veids ir rotaļa.** Tā vienlaikus ir viņa pašizpausmes, pašattīstības, pašdarbības forma, netiešs audzināšanas un mācību līdzeklis. Rotaļa ir līdzīga mākslai. Agrīnās pieredzes kvalitāte un kvantitāte, ko nosaka rotaļa, ir nākamās garīgās attīstības pamats (Dzintere, 2002).

Agrajā bērnībā un pirmsskolas vecumā bērna smadzeņu masa palielinās apmēram četras reizes (visā pārējā mūžā tikai par vienu ceturto daļu) (Zelmenis, 2000). **Turpinās intensīva galvas smadzeņu garozas struktūras un funkciju attīstība** (Studente, Dzintere, Hibnere, 1988). Smadzenēs notiek kvalitatīvas izmaiņas: šūnas sazarojas, sasaistās un ap izaugumiem veidojas izolācijas apvalks. Līdz ar to **notiek strauja garīgā attīstība** (Zelmenis, 2000). Būtiski mainās bērna un apkārtējās vides attiecības. Iegūtās dzīves un kustību pieredzes rezultātā bērns kļūst aktīvāks, patstāvīgāks, pieaug viņa tieksme visu darīt pašam, bez pieaugušo palīdzības. Tomēr bērna uzmanība vēl ir nenoturīga, vienmuļas kustības un darbības ātri apnīk, vēl arvien ir vēlme būt pieaugušo sabiedrībā (Studente, Dzintere, Hibnere, 1988). Trešajā dzīves gadā bērns labprāt piedalās dažādos rotaļu uzdevumos, vingrinājumos un kustību rotaļās. Bērnu saista sižets, kas attēlo apkārtējā dzīvē un pasakās dzirdēto un redzēto (Studente, Dzintere, Hibnere, 1988). Līdz ar to attīstās arī psihiskie procesi – uztvere, atmiņa, iztēle un domāšana.

Visas kvalitatīvās un kvantitatīvās pārmaiņas, kas notiek ar indivīda psihi visā dzīves laikā, saprotam kā kognitīvo (psihisko) attīstību (Špona, 2004). **Kognitīvā attīstība saistās ar izziņas procesu un runas attīstību.** Par kognitīvās attīstības faktoriem psihologi uzskata manipulācijas ar priekšmetiem un saskarsmi ar pieaugušajiem un vienaudžiem, kā arī smadzeņu šūnu nobriešanu, CNS izmaiņas. Ž. Piažē (Piažē, 2002) kognitīvo attīstību saista ar intelektu un domāšanu, kas 4 – 7 gadu vecumā norisinās kā pāreja no atdarināšanas un refleksijas uz loģisko spriestspēju. Šajā periodā zināšanas turpina veidoties kopējā sistēmā – vienotos uztveres tēlos, iekšējās kognitīvās shēmās. Ž. Piažē ir pirmais pētnieks, kas konstatēja bērna intelektuālās attīstības kvalitatīvās pārmaiņas. Pētot bērnus no dzimšanas līdz

jaunībai, viņš izveidoja intelektuālās attīstības teoriju, iedalot četrās „Kognitīvās attīstības stadijās”:

- sensorā,
- **pirmsoperacionālā,**
- konkrēto operāciju stadija,
- formālo operāciju stadija.

Pirmsskolas vecuma bērnu kognitīvā attīstība atbilst otrajai stadijai. Ž. Piažē to raksturo šādi: galvenā pamatpazīme ir simbolu izmantošana, arī vārdu kā simbolu apguve. Vispirms bērns simbolus apgūst atdarināšanas procesā, reproducē darbības, kuras iepazinis pagātnē, pieredzē, kā arī apgūst simbolus priekšmetu lomu rotaļās (Piažē, 2002; Svence, 1999).

Šajā periodā turpina veidoties „iekšējās uztveres shēmas”, kad sensorā informācija tiek interpretēta subjektīvi asimilācijas un akomodācijas procesā. Bērns uztveres tēlā redz tieši to, kas viņam ir būtisks, mācās veidot lietu kopsakarības – pazīt lietas un situācijas pēc to būtiskajām pazīmēm. Jo vecāks bērns, jo labāk viņš spēj izdalīt uztveramā priekšmeta informatīvās pazīmes un abstrahēt tās no nebūtiskajām. **Redzes uztvere šajā periodā jāattīsta īpaši.** Vispirms jāturpina pilnveidot krāsu uztvere, priekšmeta formu uztvere, kā arī telpas uztvere. Ar gadiem pieaug arī ilustrāciju apskates ilgums. Pirmsskolas vecumā attīstās arī laika uztvere, parādību ilguma, ātruma un secības atspoguļojums (Svence, 1999).

Atmiņa attīstās no netīšās uz tīšo iegaumēšanu, saglabāšanu un tīšo reproducēšanu. **Bērniem šajā periodā ir izteiktāka pazīšana,** nevis reproducēšana. Sākumā bērni labāk iegaumē ritmu. Iegaumēšanas metodika jābalsta uz rotaļu, spēles elementiem. Tā kā bērniem nav izteikta tīšā iegaumēšana, **viņi labāk iegaumē to, kas saistīts ar emocijām, interesi.** Tīšās iegaumēšanas stratēģijas ir šādas:

- atkārtošana,
- asociāciju veidošana,
- klasifikācija,
- grupēšanas pazīmju meklēšana.

Trīs gadus vecs bērns atmiņā operē tikai ar 1 informācijas vienumu, 5 gadu vecumā operē jau ar 7 vienībām. **Pirmsskolas periodā bērniem notiek arī atmiņas veidu attīstība – tēlainās, kustību vai verbālās atmiņas attīstība.** Tēlaino atmiņu var attīstīt, saistot jauno informāciju ar kādiem redzes tēliem, priekšmetiem. Tēlus var saglabāt un izpaust dažādos līmeņos:

- pazīšanas līmenī,

- pasīvās atveidošanas līmenī,
- tīšās atveidošanas līmenī,
- radošā atveidošanā.

Pirmsskolas vecumā liela nozīme ir arī kustību atmiņas attīstībai. Šo **kustību attīstīšana ir nozīmīga bērna sagatavošanai skolai** (Svence, 1999).

Bērna **domāšanas attīstība** ir saistīta ar cēloņu un sekū sakarību atklāšanu starp lietām un to norisēm. Jau 4 gadu vecumā bērni atklāj, ka parādību cēloņi var slēpties lietu īpašībās. Par to, ka bērni šajā vecumā intensīvi meklē cēloņsakarības, liecina viņu daudzie jautājumi, jeb „**kāpēcīša**” periods. Attīstās vairāki domāšanas veidi:

- **uzskatāmi konkrētā,**
- **uzskatāmi tēlainā,**
- verbāli loģiskā domāšana.

Jebkura uzdevuma risināšana šajā vecumā bērnam vispirms saistās ar atmiņā sensori uzkrāto informāciju. **Bērns labāk saprot to, ko redz, nevis to, ko dzird.** Tātad **pirmsskolas vecuma bērniem ir raksturīga uzskatāmi konkrētā, kā arī tēlainā domāšana, jo iztēle bērniem ir vislabāk attīstītais izziņas process.** Iztēle darbojas ar tēlu un priekšstatu, asociāciju ķēdēm. Tai ir nozīme abstraktās domāšanas sagatavošanā. **Ar iztēli un tēlaino domāšanu saistās arī fantazēšana, kas ir raksturīga bērniem.** Ar iztēli saistās arī zīmējumi. Kad švīkājumos parādās punkti, tas nozīmē, ka bērns sāk saprast, ka pastāv cieša saikne starp realitāti un zīmuļa iespējām to atveidot. Tas ir **acu un rokas koordinācijas sākums**, kas rodas 3 – 4 gadu vecumā. Tad arī **notiek pāreja uz zīmējumu kā simbolu** (Svence, 1999).

Bērna domāšana ir cieši saistīta ar runas attīstību. Viņš sāk domāt tad, kad rodas apziņa par valodas nozīmi. **Pirmās domas parādās iekšējā runā.** Bērns, pirms sācis runāt, ir spējīgs saprast dažas, ar viņa tuvāko apkārtni saistītās parādības. Viņš nespēj tās definēt jēdzienos, tādēļ tiek lietota aprakstīšana (Dēķens, 1921; Vigule, 1998). Maza bērna domāšanu var veicināt, sniedzot viņa vecuma attīstības līmenim atbilstīgus stimulus (Vuorinens, Tūnala 1999).

Uzmanības nozīme saistīta ar uztveres attīstību. Raksturīgi, ka **bērnu uzmanību izraisa tikai pievilcīgie objekti, kurus pavada emocionāls pārdzīvojums.** Bērns uz uztveres objektu koncentrēties tik ilgi, kamēr būs interese. Uzmanību šajā vecumā reti kad izraisa iekšējie nosacījumi, tāpēc var apgalvot, ka **uzmanība pirmsskolas vecumā ir pārsvarā netīša** (Svence, 1999). **Taču veidojas pāreja no netīšās uzmanības uz tīšo, kas nepieciešama, sākot mācības skolā.**

L. Vigotskis, uzskatīdams, ka **attīstības sociālā situācija ir ārējo attīstības apstākļu un bērna līdzšinējā pieredzē izveidoto psihisko īpašību kopums, uzsvēra, ka abu šo faktoru savstarpējā mijiedarbība katrā vecumposmā nosaka visu bērna psihiskās attīstības dinamiku** (Vigotskis, 2002; Lieģeniece, 1992). Psihologu pētījumi liecina, ka attīstības sociālo situāciju veido gan ārējie (sociālie), gan iekšējie (bioloģiskie un psiholoģiskie) apstākļi. Lieģeniece grāmatā „Bērns – pasaulē, pasaule – bērnam” rakstījusi, ka psihologs V. Avotiņš sociālo situāciju, kurā noris bērna psihiskā attīstība, vienkāršoti attēlojis kā sistēmu, kas sastāv no trīs savstarpējiem elementiem – makrovīdes, mikrovīdes un indivīda (Lieģeniece, 1992).

Svarīgi ir saudzēt bērna nervu sistēmu. Nosacījumi tās normālai attīstībai ir saprātīgs dienas režīms, pietiekams miegs, labas vecāku savstarpējās attiecības (Žukovs, 1997). **Bērna mācīšanas un audzināšanas procesa attīstība ir atkarīga no bērna emocijām un jūtām** (Svence, 1999). Atšķirībā no pieauguša cilvēka, bērns vispirms uztver lietas emocionāli, tad caur kustībām, maņām un tikai tad ar prātu (Zaķe, 2000).

Bērns labprāt iesaistās darbībā, sarunās, kopīgās rotaļās, kad ir apmierināts ar vidi, cilvēkiem, kas apkārt, ir dzīvespriecīgs un laimīgs. Tikai pozitīvā noskaņojumā bērns ir gatavs iesaistīties speciāli organizētās nodarbībās un gūt attīstībai nepieciešamās prasmes, iemaņas, zināšanas. Bērna emocionālā attīstība ir ļoti saistīta ar bērna gribas attīstību.

Emocionālā un gribas attīstība

Emocionālā attīstība ir process, kurā bērns iegūst emocionālu inteliģenci. **Emocionālo inteliģenci raksturo spēja izprast savas un citu emocijas un rīkoties saskaņā ar tām.** Bērni attīstības gaitā iegūst spēju atpazīt emocijas un izpaust tās piemērotā veidā. Emocionālās attīstības rezultātā bērni iegūst spēju lietot emocijas kā savas reakcijas un vēlmes izpausmi, un arī būt atbildīgiem par savu emociju izpausmes veidu (Ancāne, Meistere, Užāns u. c., 2009). **Trīs pirmo dzīves gadu laikā bērna sociālā un emocionālā attīstība norisinās ārkārtīgi strauji.** Bērna attiecību raksturs ar apkārtējiem šajā stadijā var atstāt lielu iespaidu uz viņa emocionālo ievirzi (Smita, Strika, 1998).

Svarīgi, kā bērns izturas pret sevi, pret pieaugušajiem un vienaudžiem, kā bērns pārdzīvo savas veiksmes un neveiksmes. Pirmsskolas vecumā bērniem ir emocionāli neapvaldītāks raksturs nekā periodā pirms un pēc tā. Pirmsskolas vecuma bērniem ir raksturīgas ambivalentas jūtu izpausmes – vienlaikus bērni var dusmoties un būt līdzjūtīgi, zaudēt paškontroli un palīdzēt kādam. Bērns var izjust vainas apziņu un meklēt sev attaisnojumu. Šajā vecumā bieži veidojas konflikts starp „es gribu!” un „tā vajag!”. Šo

konfliktu saista ar emocionālo decentralizāciju, kad arvien pieaugošā bērna socializācijas pakāpe spiež atteikties no dabiskā egoisma un biežāk rēķināties ar citiem, ar „sociālo pasūtījumu” (Svence, 1999). **Kā patstāvības, emancipācijas tieksmes šajā vecumā parādās spītība, nepaklausība, pieaugušo prasību ignorēšana.** Bērna spītība un nepaklausība var signalizēt, ka vecās attiecības ar šo cilvēku ir pretrunā ar jauno bērna attīstības līmeni. Tad jāmaina attiecību stils vai attieksmes kopumā, rēķinoties ar to, ka noticis jauns lēciens attīstībā (Svence, 1999) .

Emocionālā attīstība ir grūti izvērtējama un pārbaudāma (Špona, 2004). Cilvēka emocionālajai attīstībai var izsekot, balstoties uz Erika Eriksona (Eriksons, 1998) postulēto visai cilvēcei kopīgo stadiālo attīstību. Autores interesējošais bērnu vecums sakrīt ar E. Eriksona otro un trešo stadiju, kas atbilst otrajam – trešajam un ceturtajam – piektajam dzīves gadam.

- **Otrā stadija** – nobriest muskuļi un attīstās fiziskās aktivitātes, kuras bērns mācās kontrolēt. Ja to prot, rodas lepnums, prieks un pašcieņa, kas nostiprina autonomiju. Ja bērnam ļauj veikt patstāvīgi to, kas ir viņa spēkos, nesteidzina, nekritizē, tad rodas izjūta, ka viņš pārvalda savas kustības un apkārtni.
- **Trešā stadija** – tās laikā bērni prot un var brīvi pārvietoties. Bērns iekļaujas darbībās, rotaļās, modelējot dzīves situācijas. Ja vecāki ļauj bērnam pašam izvēlēties darbības veidu, netraucē viņam fantazēt, atbild uz viņa jautājumiem, nostiprinās iniciatīva.

E. Eriksons piedāvā psihosociālās attīstības stadijas, kuras atbilst autores interesējošajam vecumam (skatīt 2.3. tabulu).

2.3. tabula

Psihosociālās attīstības stadijas pēc E. Eriksona (Eriksons, 1998)

Otrā stadija	Trešā stadija
Otrajā un trešajā dzīves gadā (agrā bērnība) konflikts var veidoties starp autonomiju jeb patstāvību, no vienas puses, un kaunu, šaubām, no otras puses. Attīstās bērna balsta un kustību aparāts. Bērns mācās staigāt un darboties, cenšas būt neatkarīgāks. Svarīgi šajā	Ceturtais un piektais dzīves gads – ir rotaļu laiks. E.Eriksons šo stadiju nosauc par lokomotoro stadiju. Lokomocija ir pārvietošanās telpā. Bērnam šajā vecumā raksturīgas fiziskas aktivitātes un arī agresivitāte. Ar enerģiskām kustībām viņš ieņem telpu, var fiziski uzbrukt, ir skaļš un uzmācīgs runāšanā. E Eriksons šādu uzvedību skaidro kā bērna ielaušanos pasaulē, vēloties to izzināt. Šīs stadijas

laikā neapspiest bērna patstāvības, autonomijas tieksmes, palīdzēt viņam pārvarēt bailes un nedrošību. Bērns jāatbalsta, jāiedrošina, jāveicina viņa patstāvība. Pārmetumi, sodīšana un kaunināšana par bērna uzdrīkstēšanos vai neveiksmēm atstāj dziļu negatīvu iespaidu. Ja pret bērnu izvirzītās prasmes un sodi viņam šķiet pārāk netaisnīgi un bargi, viņš ar laiku var kļūt agresīvs.	jaunveidojumi ir pozitīvais – iniciatīva – un pastāvīga vainas izjūta. Vainas izjūta ir neērtība savā priekšā. Tas saskan ar Z.Freida nostādni, ka 4 – 5 gadu vecumā izveidojas Superego (iekšējā cenzūra). Ja pieaugušie pret bērna aktivitātēm izturas saprotoši, atbild uz viņa jautājumiem, bērnam nostiprinās iniciatīva, bet, ja bērns izjūt, ka viņš tikai traucē, ir nevajadzīgs, viņu pārņem pastāvīga vainas izjūta. Šajā laikā bērns apgūst prasmes komunicēt ar cilvēkiem. Tāpēc jāpalīdz bērnam, radot iespējas sarunāties, iedrošinot, palīdzot pārvarēt kautrību, bailes un vainas izjūtu.

Ir bijis un būs gan iniciatīvas un atraktivitātes bagāti cilvēki, gan bikli, noraidoši un pesimistiski domājoši. Ikviens esam citāds. Bet varbūt ir vērts ņemt vērā E. Eriksona emocionālās attīstības 2. un 3. attīstības stadijā aprakstītās vecumposma īpatnības un, raugoties uz tagadējo 3 – 4 gadus veco bērnu, nākotnes vārdā neapspiest viņa patstāvības un autonomijas tieksmes, bet palīdzēt pārvarēt bailes un nedrošību. Iniciatīva, kuras pamatā ir minētajās stadijās aprakstītā patstāvīgā darbošanās, veicina bērna pašvērtību un drosmi kontaktēties ar apkārtējiem, iesaistīties kopīgās rotaļās un sarunās kā ar pieaugušajiem, tā vienaudžiem.

Sociālā attīstība un saskarsmes iemaņas

Socializācija sākas reizē ar augļa attīstību. To nevar aplūkot atrauti no ģimenes, sociālās grupas, sabiedrības kopumā. Maz dzīvē ir tādu darbību, kuras tieši vai netieši nav saistītas ar apkārtējiem cilvēkiem. Socializācijas gaitu nosaka arī iedzimstošie mehānismi, nervu darbības tips un tās attīstība, tomēr noteicošais ir cilvēka pieredze, kas gūta visas dzīves laikā (Šteinberga, 2001; Špona, 2004).

Sociālā attīstība ir process, kurā bērniem izveidojas paštēls jeb priekšstats par sevi, un tas tiek lietots, veidojot attiecības ar citiem. Paštēls ir cieši saistīts ar patības un pašcieņas konceptiem, kuri ir psihiskās veselības stūrakmeņi. Būtisks ir jau zīdaiņa vecums, kad sociālā attīstība īstenojas caur piesaistes uzvedību. Piesaistes teorija pamato bērna patības agrīnu veidošanos (Ancāne, Meistere, Užāns u. c., 2009). Augot un attīstoties bērns mācās ar

visiem izveidot apmierinošas savstarpējas attiecības, apgūst arī sabiedrībā pieņemtos noteikumus un standartus. Iemācās attieksmi pret vecākiem un draugiem un sāk saprast, kas ir labi un kas – slikti.

Bērna sociālo attīstību veicina divi komplementāri procesi.

- **Integrācija** – nozīmē centienus saprasties ar citiem cilvēkiem, regulēt savu izturēšanos saskaņā ar sabiedrības normām un standartiem un attīstīt sirdsapziņu. Integrācijas procesā, veidojoties cilvēkiem un nostiprinoties atbildības izjūtai, rodas mūsu saites ar sabiedrību.
- **Diferenciācija** – nozīmē cilvēka neatkarījamās sociālās identitātes un personības veidošanos. Diferenciācijas procesā mums veidojas savas patības jeb sevis izjūta, mēs sākam apzināties savas neatkarījamās īpašības un saprast, ka ar individuālo identitāti saistās sociālais statuss un ģimenes nozīme. Diferenciācija veicina sociālo attīstību (Borns, Ruso, 2001).

Visintensīvāk socializācija notiek bērnībā un jaunībā. Socializācijas procesā bērns mācās, kādā veidā izzināt apkārtējo dabas un sociālo vidi, kā adaptēties sabiedriskajā vidē un tās nosacījumos, kā sekmīgi piedalīties saskarsmē un kopīgajā darbībā. Pirmā sociālo prasmju apgušanas skola bērnam ir viņa ģimene. Pirmo dzīves pieredzi bērns gūst, galvenokārt atdarinot pieaugušo cilvēku kā vēlamās, tā arī nevēlamās īpašības un darbības. Tieši tāpēc ir svarīgi, lai vecāku rīcība būtu pozitīvas atdarināšanas pamats. Ar ģimeni saistās arī sociālo, morālo normu apguve. Bērnā pirmsskolas vecumā pieaugušie ir kā uzvedības etalons un autoritātes (Miltiņa, 2005). **Pirmsskolas vecumā bērni turpina apgūt saskarsmes prasmes un iemaņas** ar pieaugušajiem un vienaudžiem, apgūst saskarsmes normas un etalonus. Pieaug bērnu vēlēšanās būt patstāvīgiem un neatkarīgiem. Vispirms bērni savas patstāvības vajadzības apmierina rotaļās. Tomēr **bērnā pirmsskolas periodā pieaugušie ir galvenās autoritātes.** Pieaugušais ir paraugs, ko atdarināt, no kura gūt izpratni par lietu norisēm, par morāles normām, par sevi. Bērni parasti cenšas izpildīt pieaugušo norādījumus, ko pieaugušie pasniedz kā vispārīgumu: „Vajag tā!” **Morālie motīvi ir jauna veida motīvi pirmsskolas vecumā, kuri nosaka uzvedību** (Svence, 1999). **Šis ir tas vecums, kad bērns ir ļoti atvērts socializācijai.** Ja bērnu šajā vecumā izolē no viņa vienaudžiem, viņam nekad vairs nebūs iespējas tik vispusīgai saskarsmei, jo tā ir iespēja veidoties gan saskarsmes valodai, gan savstarpējai izpalīdzībai, tā ir iespēja izmēģināt sevi līdera lomā vai pretēji – būt pakļautam, tiek attīstīta iztēle, runa, refleksiīvā domāšana, tā ir milzīga pieredze, kuru bērns iegūst rotaļās (Plaude, 2009).

Spēja iesaistīties rotaļās ar citiem parasti rodas apmēram trīs gadu vecumā, pirms tam bērni tiecas rotaļāties viens otra tuvumā, nevis viens ar otru. Jau kopš šī laika attiecības ar

sava vecuma bērniem ļauj apgūt un vingrināt valodu un sociālās iemaņas. Ja bērns ir atklāts, draudzīgs un aizrautīgs, viņš pārējiem šķiet pievilcīgs, un tādēļ viņam ir lielākas sociālās iespējas nekā kautrīgam un pasīvam bērnam (Smita, Strika, 1998). **Vidējā pirmsskolas vecumā** (4 gadi) bērnu patstāvības līmenis ir pietiekams, lai piedalītos dažādās rotaļās, mākslinieciskajā darbībā. Modelējot reālas dzīves situācijas, **bērns iemācās pārdzīvot, palīdzēt, just līdz citiem un atspoguļot**, piemēram, zīmējumā iegūto radošās darbības pieredzi. Sniedzot iespēju patstāvīgi izvēlēties darbības veidus, neierobežojot bērna izvēli, rotaļas, atbildot uz jautājumiem, tiek nostiprināta viņa iniciatīva. Tā izpaužas dažādās bērna patstāvīgās mākslinieciskās darbības formās – ieceres, mērķa izvirzīšanā, darbības veidu, materiālu brīvā izvēlē, kā arī valodas attīstībā (Prindule, 1994). **Bērns ir kļuvis daudz sabiedriskāks**. Četru gadu vecumā viņš jau sāk mācīties dalīties un spēlēties ar citiem bērniem. Liela daļa ir izlikšanās spēles. Šīs spēles stimulē bērna emocionālo, sociālo un uztveres attīstību, ir lielisks veids, kā bērns var atbrīvoties no saspringtām emocijām. Zinātnieki ir atklājuši, ka bērns rotaļājas daudz ilgāk, un viņa intelekta līmenis ir augstāks, ja izlikšanās spēlēs iesaistās abi vecāki (Einsvorta, Baretta, Čigbo u. c., 2007).

Nav šaubu par to, ka **visdziļākā ietekme uz bērna sociālo un emocionālo izaugsmi ir ģimenei**. Bērna jūtas un attieksme pret sevi un citiem cilvēkiem veidojas jau krietnu laiku pirms tam, kad viņš sāk apmeklēt skolu (Smita, Strika, 1998). Tie bērni, kuru attiecības ar pieaugušajiem aprūpētājiem ir drošas un stabilas, ir atsaucīgi, motivēti un droši stājas pretī grūtībām (Smita, Strika, 1998). Jau trīs četru gadu vecumā bērni uz dzīvi raugās optimistiski, ar zināmu pašpārliecību. Tomēr, tie bērni, kurus pieaugušie nav lolojuši, biežāk mēdz būt pasīvi, viegli iebiedējami, noslēgti un/vai baidās no jaunām situācijām.

Pirmsskolas vecumā turpina attīstīties valoda, veidojas elementārās tikumiskās normas un rakstura iezīmes (labsirdība, taisnīgums, saudzīga attieksme pret rotaļlietām, kārtības izjūta utt.). Tā kā šajā vecumposmā raksturīga ir atdarināšana, nepieciešams, lai vecāku rīcība būtu atdarināšanas paraugs. Bērna darbībā centrālā vieta ir rotaļām. Tajās attīstās iztēle un fantāzija, patstāvība un neatlaidība. Rotaļas sekmē arī bērna fizisko attīstību. Īpaši nozīmīgas ir kustību, didaktiskās un kolektīvās rotaļas (Žukovs, 1997). Bērnu attīstības vērojumi mums atgādina, ka jau no cilvēka dzimšanas mēs tieši savos pārdzīvojumos rodam jēdzienu izpratni, izzinām vārdu nozīmi, stabilizējam savu vērtību sistēmu un kļūstam par kultūras pasaules daļu (Markus, 2007).

Markus raksta, ka psihologs D. Eļkoņins ir uzsvēris bērna daudzveidīgās attīstības saistību ar viņa dzīves apstākļiem, norādot, ka bērna dzīves apstākļi pastāvīgi mainās atkarībā no paša bērna attīstības un no viņa mainīgās attieksmes pret apkārtnes sastāvdaļām (Markus, 2007).

Runas un valodas attīstība

Darba sākumā pieminētais zieds, izplaucis, turpina ziedēt arī lietū un vējā. Daudz pūļu jāpieliek, lai no tikko dzimuša bērna izaugtu cilvēks, kas spēj nodibināt attiecības ar citiem cilvēkiem, iekļaujas sabiedrībā, veiksmīgi pilnveido sevi un pašrealizējas jomā, kas ieinteresējusi. Sirdsgudriem un izglītotiem jābūt pieaugušajiem, kas ir atbildīgi par jaunā cilvēka attīstību.

Viena no svarīgākajām funkcijām ir sazināšanās funkcija. Par to, cik ļoti mēs vēlamies izteikt citiem savas domas, kaut ko pastāstīt, apspriest, pārliecināt citus, saņemt informāciju, dalīties pieredzē, izkliegt dusmas, čukstēt noslēpumus, paust emocijas, liecina jau maza bērna pirmie centieni kaut ko pavēstīt pārējiem cilvēkiem (Markus, 2003). **Bērni no dzimšanas iekļaujas saskarsmes procesā. Bērnam valoda ir viss, kas ap viņu notiek un ko viņš vēro.** Pirmā dzīves gada laikā mazulim dzirdes analizatora receptīvajā zonā attīstās kontakts ar runas aparāta artikulēšanas zonu. Mazuļa spēja savas artikulēmas „pielāgot” pieaugušo piedāvātajiem modeļiem ļauj viņam savā runas produkcijā pakāpeniski aktivizēt tieši tos skaņu kompleksus, kas raksturīgi dzimtajai valodai. Pirmie vārdi, kuru skaņu pamats ir tuvs lalināšanai, „rodas” brīdī, kad bērna apziņā vienā veselā apvienojas perceptīvie, mentālie un artikulēšanas tēli (Громова, 2007). Sekmīga pirmo vārdu apgūšana nozīmē iekšēju atgriezenisko saiti, kas pamudinājumu (uzslavu) par pirmā pareizā (saprotamā) vārda izrunāšanu pēc pieaugušā parauga izjūt arī pats bērns. Galvenā nozīme pirmo vārdu apguves procesā ir tam, ka bērns ar dzirdi uztver savas artikulēšanas rezultātus un uzslavu par tiem no pieaugušā puses. (Громова, 2007).

Valoda ir cilvēka kā sabiedriskas būtnes būtiska pazīme, kas atšķir viņu no pārējās dzīvās pasaules (Kļaviņa, 1997).

Valoda – zīmju sistēma, ko lieto, lai sazinātos, izteiktu domas, fiksētu informāciju; izglītības sistēmā – zināšanu sniegšanas un apgūšanas līdzeklis (Beļickis, Blūma, Kože u. c., 2000).

Valoda ir simbolu izmantošana ar mērķi sniegt informāciju.

1. Valodas attīstība homo sapiens ir unikāls abstrahēšanas veids, tā ir izzināšanas pamats.
2. Valodai ir īpaši liela nozīme cilvēka kognitīvajā darbībā.
3. Valoda piedalās daudzos cilvēka domāšanas veidos un uzdevumu risināšanā.
4. Valoda ir viens no galvenajiem cilvēciskās saskarsmes līdzekļiem. Informācijas apmaiņa lielākoties notiek ar tās palīdzību.

5. Valoda ietekmē uztveri. Valodas attīstība balstās uz apkārtējās pasaules uztveri (Lika, 2003).

Valodas izpratne un pareiza runa ir viens no intelektuālās attīstības rādītājiem (Zaķe, 2000). Valoda un domāšana ir savstarpēji saistītas. Valoda ikvienā kultūrā ir nozīmīgs līdzeklis problēmu risināšanai, tā ietekmē mūsu uzmanību, percepciju un atmiņu (Borns, Ruso, 2001). Lai varētu ar bērnu sarunāties, lai bērns spētu uzdot savus neskaitāmos jautājumus un atbildēt uz mūsu jautājumiem, ir nepieciešams, lai atbilstīgā līmenī būtu attīstīta bērna runa. **Attīstīta valoda, labas saskarsmes spējas lielā mērā ir panākumu atslēga turpmākai dzīvei.** Ar valodas palīdzību cilvēks nodibina attiecības ar citiem cilvēkiem, iekļaujas sabiedrībā, izsaka savas domas, izjūtas un emocijas. Zināms, ja cilvēkam ir nabadzīga valoda, ja viņam ir dažāda rakstura saskarsmes problēmas, tas var nopietni ietekmēt viņa attiecības ar citiem (Plaude, 2009).

Runa – runāšana, teksta veidošana, domu izteikšana saziņas procesā. Vēsturiski izveidojusies saziņas forma, kuras līdzeklis ir valoda (Beļickis, Blūma, Koķe u. c., 2000).

Valoda un runa nav dažādas, bet gan **vienas parādības dažādas puses**, tās nav šķiramas. Visas lingvistiskās vienības ir valodas un runas vienības. Lai varētu bagātināties cits no cita valodas, ir jāzina, kā cilvēka valoda atšķiras no runas. Valodas un runas dažu aspektu salīdzinoša analīze tiek piedāvāta Likas izveidotajā tabulā (skatīt 2.4. tabulu).

2.4. tabula

Cilvēka valoda un runa (Lika, 2003)

VALODA	RUNA
Ir sociāla pēc būtības un no indivīda neatkarīga parādība. (Ž. Piažē, Ļ. Vigotskis)	Ir individuāla parādība, ar kuras palīdzību indivīds izmanto valodu saskarsmes nolūkos, tā sastāv no runāšanas un klausīšanās aktiem.
Tiek pētīta, izmantojot analīzi.	Tiek pētīta ar uztveres un sapratnes palīdzību.
Strukturē gan apziņas, gan bezapziņas līmeni domu procesos. (Ļ. Vigotskis)	Ir valodas izmantošana, valodas darbība. (Š. Ballijs) Valodas individuāla izpausme. Galvenais runas mērķis ir saskarsme, kuru nosaka gan bērna, gan pieaugušā cilvēka pamatvajadzības pēc sociālajiem kontaktiem. (Ļ. Vigotskis)
Ir domas veidošanas līdzeklis.	Ir domas veidošanās un formulēšana, izmantojot valodu. (A. Ļeontjevs)
Sastāv no simboliem, kas apzīmē objektus un notikumus. (Ž. Piažē)	Tā ir forma, kā cilvēks izzina priekšmetus, īstenības parādības.
Valoda, arī uzvedība attīstās mijiedarbības procesā starp indivīdu un viņa apkārtni. (R. Solso)	Runu ir iespējams saīsināt, daudz ko neizteikt līdz galam, jo runātāja teikto papildina mīmika, žesti, balss intonācija, kas ir ļoti svarīga laikā, kad bērns apgūst valodu. Runai ir temps, ritms un raksturs.

Tā ir ārējās runas, kuru bērns dzird, sasaistīšana ar iekšējo runu, ar kuras palīdzību bērns domā. (L. Vigotskis)	Runa ir nabadzīgāka nekā valoda, bet tajā pašā laikā bagātāka, jo cilvēks izsaka savu attieksmi pret lietu, par ko runā.

Lika ir apkopojusi Piažē, Vigotska, Solso, Ballija, Ļeontjeva piedāvātās valodas un runas definīcijas un galvenos atslēgas vārdus, kas paskaidro valodas un runas atšķirības. Valoda ir sociāla, no indivīda neatkarīga parādība, kas tiek pētīta, tā sastāv no simboliem un tā strukturē gan apziņas, gan bezapziņas līmeni domu procesā. Runa ir individuāla parādība, tās mērķis ir saskarsme, tā ir domas veidošanās un formulēšana, runai ir temps, ritms, raksturs un tā ir nabadzīgāka nekā valoda.

Valoda un runa ir atšķirīgas, bet tās nevar pastāvēt viena bez otras, jo viena otru papildina.

Valodas attīstība nozīmē to, ka bērns iemācās izmantot mutvārdu runu, apgūst vārdu nozīmi un gramatiskus likumus. Atbilstīgi šiem gramatikas likumiem vārdi tiek apvienoti teikumos ar mērķi izteikt domu. Pirmsskolas periodā valodas attīstība notiek divās formās. Attīstās:

- **runas sapratne** – kā mutiskās, bet vēlāk rakstiskās runas sapratne;
- **aktīvā runa** – vispirms mutiskā, bet vēlāk arī rakstiskā (Lika, 2003).

Bērns piedzimst ar runāšanai pielāgotu runas aparātu, taču izteikties nespēj. Pastāv ģenētiski izveidots mehānisms, kas ļauj uztvert valodas zīmes, tās producēt (veidot) un pareizi lietot. Runas un valodas spējām piemīt sarežģīta struktūra, un tajā ir ietverti gan iedzimti, gan sociāli priekšnosacījumi, kas veicina vai kavē minēto spēju attīstību katrā konkrētā vecumposmā (Miltiņa, 2005). Daļa bērnu sāk runāt agri, citi – vēlāk. Ar valodas attīstību ir saistīts ticējums, ka nedrīkst bērnam matus griezt, kamēr viņš nav iemācījies staigāt, citādi valodu raustīs. Mēdz arī apgalvot, ka bērns sāk runāt tad, kad ir iemācījies veidot pirmos sakarīgos teikumus, nelielu tekstu. Tas parasti notiek divu gadu vecumā (Markus, 2003).

Lai palīdzētu bērnam attīstīt runas prasmes, ar bērnu ir jārunā, jākomentē, jāskaidro, jāstāsta, turklāt izrunājot vārdus pareizi un skaidri (Plaude, 2009). **Bērns pareizai valodas apguvei jāsatavos noteiktā secībā.** Pakāpenības principa ievērošana runas veidošanās procesā ir svarīga un nepieciešama tāpēc, lai bērnam būtu ātrāk un vieglāk uztvert pieaugušā runu un atdarināt to (Zaķe, 2000). Bērna valodu ietekmē vide, kurā viņš uzturas, visvairāk – vecāku valoda un izturēšanās. Ģimenes vide ir tā, kurā bērns psiholoģiski nobriest runai un apgūst prasmes izmantot valodu kā apkārtējās pasaules izziņas līdzekli, cilvēku saskarsmes un mijiedarbības līdzekli. **Vides ietekme ir nozīmīgs faktors ne tikai bērna attīstībā, bet tieši runas attīstībā** (Tūbele, 2002). Bērns attīsta valodu, daudzveidīgi tverot pasauli, arī vizuāli,

fonētiski, semantiski, morfoloģiski (Markus, 2007). Runas un valodas veidošanās laiks ir ļoti nozīmīgs bērna attīstībā, tāpēc vecākiem un skolotājiem gan pirmsskolā, gan arī sākumskolā ir jābūt īpaši vēriģiem un zinoģiem, lai veicinātu bērna runas attīstību (Skaista, Bārda, 2011).

Valodas un domāšanas attīstībai neaizstājami ir pastāvīgi stimuli (Vuorinens, Tūnala, 1999). Piemēram, lai iemācītos runāt, nozīmīga ir savstarpēja mutiskā saziņa. Ar bērnu jārūnā tādā veidā, ko viņģ saprot, taču, kas ietver arī pietiekami daudz jaunu izteicienu. Lai bērna pašizteikšanās attīstītos, pieaugušajam arī jāklausās, ko bērns viņam saka, savukārt domāšanas attīstību virza tas, ja pieaugušais rada bērnam problēmas, kas atrodas uz viņa prasmju galējās robežas, un tādējādi palīdz bērnam pāvirzīt šo robežu tālāk.

Tālāk redzamajā tabulā (skatīt 2.5. tabulu) vērojama Borna (Borns, Ruso, 2000; 2002) izveidotā bērnu valodas attīstība no jaundzimuģā perioda līdz 4 gadu vecumam. No pašām pirmajām apzināti izpaustajām skaņām līdz gramatiski pareizi veidotiem teikumiem ir tikai trīs gadi. Nedrīkst pārvērtēt šo gadu nozīmi cilvēka valodas attīstībā (Borns, Ruso, 2002).

2.5. tabula

Bērnu valodas attīstība līdz 4 gadu vecumam

Vidējais vecums	Spēja
3 mēneģi	Nejauģas vokalizācijas, dūdoģana – patskaņiem līdzģgas skaņas augstos toņos.
4 mēneģi	Reaģējot uz cilvēku runāģanu, pagrieģ galvu un cenģas ieraudzģt runātāju, reizēm „ieklukģas”.
6 mēneģi	Vāvuģo, izdveģ skaņas „ma, ba, ta”.
12 mēneģi	Atkārto daģas balsienu secģbas (ma – ma, te – ta), saprot daģus vārdu un vienkārģus teikumus.
18 mēneģi	Spēj izsacģt vairāk par trim, bet mazāk par 50 vārdiem, spēj izteikt vairākas zilbes ar bagātģgu intonācijasģu, frāzes neveido.
24 mēneģi	Spēj izteikt vairāk par 50 vārdiem, vārdus savieno frāzēs pa diviem vai trim, teikumus neveido.
30 mēneģi	Katru dienu vārdu krāģums papildinģas ar kādu jaunu vārdu, runģ, lai sazinģtos ar apkārtģjiem, un izpauģ vilģanos, ja viņģ nesaprot. Izsaka garākas frāzes un ģsus teikumus, valodģ daudz kģģdu, taču saprot visu, ko saka apkārtģjie.
3 gadi	Runģ, izmanto aptuveni 1000 vārdu, mazāk kģģdģs runģjot, veido gramatiski sareģģģtģkus teikumus.
4 gadi	Vārdu krāģumģ aptuveni 1600 vārdu, gramatiskģ valodas uzbģve un izpratne tuva pieauguģģ cilvēka valodai.

Kģ redzams, izveidotajģ tabulģ ir atspoguģota runas attīstģba no jaundzimuģģ bērna līdz četru gadu vecumam. Jaundzimuģģis veic nejauģas vokalizācijas, kuras lģdzinģas patskaņiem, nģkamajos mēneģos bērns sģk vģvuģot un izdvest daģģdas skaņas, pēc neilga laika bērns jau veic balseņu atkģrtotas skaņas. Pusotra gada vecumģ bērns spēj izteikt lģdz pat 50 vārdiem, ap divu gadu vecumu bērna vārdu krāģums ir pieaudģis, tas ar katru dienu paplaģinģas un

pilnveidojas, jo, uztverot apkārtējo pasauli ar dažādām maņām, bērnam pieaug interese un vēlme uzzināt visu jauno un nezināmo.

Kā papildinājums šai tabulai – bērna fonemātiskā uztvere ir pilnīgi izveidojusies tikai aptuveni piecu gadu vecumā, kad ir nostiprinājusies lūpu un mēles muskulatūra un bērns var izrunāt visas valodas skaņas (Markus, 2003).

Bērns valodu apgūst, atdarinot pieaugušo runu. Bērns vēro vecākus, viņu mīmiku, klausās intonāciju un atdarinot skaņas un mutes kustības. Bērna valoda sākumā ir neveikla, bieži bērns nevar izrunāt precīzi visas skaņas, taču bērns dzird savas kļūdas, cenšas tās labot un līdz skolas vecumam runa ir nostabilizējusies (Skaista, Bārda, 2011).

Sīkāk valodas attīstības kritēriji 3 – 4 gadu vecumā aprakstīti Smitas un Strikas (Smita, Strika, 1998) izveidotajā receptīvās un ekspresīvās valodas attīstībā (skatīt 2.6. tabulu).

2.6. tabula

Valodas attīstības kritēriji

Vecums	Receptīvā valoda	Ekspresīvā valoda
3 gadi	• Saprot aptuveni 900 vārdu • Klausās stāstījumu 20 minūtes ilgi • Saprot jēdzienus uz/iekšā/ zem/ liels/ mazs	• Vārdu krājums ap 500 vārdu • 80 % runas ir saprotama • Teikums satur teikuma priekšmetu, izteicēju un papildinātāju (vidēji teikums sastāv no 3 - 4 vārdiem) • Skaita bērnu pantiņus • Rotaļājas ar skaņām vārdos vai zilbēm, kurām nav jēgas • Teikumos izmanto nē/nav • Atbild uz vienkāršiem jautājumiem „Kas tas ir?” • Atbild uz jautājumiem „jā”, „nē” • Izmanto īpašības vārdus • Pareizi lieto darbības vārdus pagātnes formā • Lieto ģenitīvu piederības apzīmēšanai • Lieto vietniekvārdus • Parādās „nē”
3 ½ gadi	• Saprot 1200 vārdu • Saprot jēdzienus priekšā/aizmugurē, ciets/mīksts, nelīdzens/ gluds, apaļš/ stūrainis • Izpilda rīkojumus, kuri ietver 3 darbības vai objektus	• Izmanto 800 vārdu • Teikumos kombinē 4 līdz 5 vārdus • Uzdod galvenokārt jautājumus, kuri sākas ar „kas” un „ko” • Papildina teikumu ar pēdējo vārdu • Skaita trīs objektus, norādot uz katru • Pareizi lieto lietvārdus daudzskaitlī
4 gadi	• Saprot 1500 līdz 2000 vārdu • Saprot „ja-tad” jēgu • Pazīst vismaz vienu krāsu	• Lieto vietniekvārdus „viņš”, „viņa” • Izmanto saikli „tādēļ ka” • Sāk parādīties jautājumi „vai bija?”

4 ½ gadi	• Parāda noteiktu formu, ja to nosauc • Saprot jēdzienus „starp”, „virs/zem”, „augšā/apakšā” • Saprot skaitļa „trīs” nozīmi	• Veido teikumus no 4 līdz 7 vārdiem • Runa ir ļoti skaidra • Atbild uz jautājumiem „cik tālu?” • Saskaita 4 objektus • Iemācās skaitīt līdz 10 • Atkārto nosauktos 4 skaitļus • Lieto jautājumus, kas sākas ar „vai” • Lieto formas „būtu”, „varētu” • Sāk lietot īpašības vārdu salīdzinājuma formas (Smita, Strika, 1998).

Ap trīs gadu vecumu bērna vārdu krājumā ir 500 vārdu, tomēr šajā vecumā saprot jau 900 vārdu, uzmanīgi var klausīties dažādus stāstījumus, prot veidot teikumus un lietot elementāras pareizas runas normas. Nedaudz vēlāk bērna vārdu krājumā jau ir 800 vārdu, bērns prot veidot teikumu līdz pat pieciem vārdiem, māc skaitīt trīs objektus un izpildīt rīkojumus, kas ietver 3 darbības. Ap četrus gadu vecumu bērni saprot līdz pat 2000 vārdiem, lieto vietniekvārdus, saikļus, prot atbildēt uz jautājumiem, jau šajā vecumā bērna runa ir skaidra un saprotama.

Trešajā dzīves gadā bērna valodas prasme strauji uzlabojas. Pirmajos sešos mēnešos viņa vārdu krājums var pat dubultoties, bet jau trīsdesmit mēnešu vecumā bērna valodiņa ritinās pavisam raiti un viņš aktīvi lieto līdz pat 2500 vārdu. Šajā vecumā bērns ik nedēļu iemācās ap 10, 20 jaunu vārdu. Speciālisti šo pēkšņo un straujo attīstību izskaidro ar bērna spēju iedalīt vārdus dažādās grupās un prasmi atšķirt nedzīvus priekšmetus no dzīvām būtnēm, Bērnam ir vieglāk atcerēties jaunus vārdus, ja tas iederas jau pazīstamā kategorijā (Einsvorta, Bareta, Čigbo u. c., 2007).

Lai veidotu izpratni par vārda vai nosaukuma saistību ar konkrētu lietu vai priekšmetu, pedagogs vispirms parāda priekšmetu, kopā ar bērnu to izpēta, un tad bērns kopā ar pedagogu iepazīst attiecīgo nosaukumu. Tā kā bērns ikdienā veic daudz un dažādas darbības, viņš ap trīs gadu vecumu jau ir apguvis arī pašus nepieciešamākos darbības vārdus. Strauji pieaug bērna interešu loks par apkārtni, un viņš visu cenšas noskaidrot (Golubina, 2007). Vecumā no 3 līdz 4 gadiem bērns apgūst visas vārdšķiras, teikuma locekļu saistījumu, lieto sakārtotus un pakārtotus teikumus. Kļūdas vērojamas darbības vārdu locīšanā, patskaņu mijā (liet, lēju, leju, liešu). Tiek apgūtas īpašības vārdu un apstākļa vārdu salīdzināmās pakāpes, prievārdi, visas valodas skaņas. Bērns vērtē savu un citu cilvēku runu. Viņš bieži jautā par vārdu nozīmi. **Šo vecumu dēvē par „kāpēcīša” posmu** (Hadaņonoka, Hadaņonoka, Staļģe u. c., 2002).

Pilnveidojoties darbībām, pieaug saskarsme ar apkārtējiem, pakāpeniski paplašinās bērna vārdu krājums. Dažādi autori sniedz atšķirīgus datus (skatīt 2.7. tabulu) par bērna vārdu

krājuma apjomu un tā pieaugumu, taču viennozīmīgi parādās straujš, lēcienveida vārdu skaita pieaugums vecumā no 3 – 4 gadiem (Miltiņa, 2005) .

2.7. tabula

Bērnu vārdu krājuma apjoms un pieaugums (Miltiņa, 2005)

Bērna vecums	Vārdi min./maks.	Autors
2 gadi	30 – 40 vārdi	M.Hvatcevs
3 gadi	ap 300 vārdu	
4 gadi	ap 2000 vārdu	
2 gadi – 2 gadi 6 mēneši	171 – 509 vārdi	O.Pravdina
3 gadi – 4gadi	598 – 2346 vārdi	
2 gadi – 3 gadi	ap 115 – 440 vārdu	V.Rūķe – Draviņa
3 gadi – 4 gadi	pāri par 1654 vārdiem	
2 gadi – 2,5 gadi	ap 50 – 200 vārdu	K.Smita, L. Strika
3 gadi – 3,5 gadi	ap 500 – 800	
4 gadi	1500 – 2000	

Miltiņa apkopojusi dažādu autoru bērnu vārdu krājuma apjomu un to pieaugumu 2 – 4 gadu vecumā. Vārdu krājums divu gadu vecumā svārstās no 30 līdz pat 509, trīs gadu vecumā tas var būt no 300 līdz pat 800, savukārt četru gadu vecumā bērnu vārdu krājums svārstās vidēji no 1500 līdz 2346 vārdiem. Redzams, ka autoru domas atšķiras, tomēr nedrīkst aizmirst, ka katra bērna attīstība ir individuāla, līdz ar to arī vārdu krājuma pieaugums var būt atšķirīgs.

Starpība starp 3 gadīga un 4 gadīga bērna vārdu krājuma apjomu ir liela. Aplūkojot tabulu, vērojams, ka gada laikā 4 – 6 reizes palielinās bērnu pasīvais un aktīvais vārdu krājums. Secinājums viens – šis ir periods, kad pieaugušajiem – kā vecākiem, tā pedagogiem pirmsskolas izglītības iestādēs liela vērība jāpievērš apzinātai vārdu krājuma aktivizēšanai, bērna runas pilnveidošanai.

Lai gan trīsgadnieka vārdu krājums strauji palielinās, bērnam **šajā vecumā joprojām var būt problēmas izrunāt dažas skaņas**, piemēram, līdzskaņus „s, r, l” (Einsvorta, Bareta, Čigbo u. c., 2007). Lai labāk veiktos šo un citu grūtāk izrunājamo skaņu apgūšana, vērā ņemami Skaistas un Bārdas (Skaista, Bārda, 2011) piedāvātie **valodas skaņu izrunas veidošanas posmi**.

1. Runas aparāta sagatavošana pareizai artikulācijai. Sagatavošanas posmā tiek izmantoti dažādi lūpu, mēles, balss un elpošanas vingrinājumi.

2. Izolētas skaņas mācīšana, izmantojot skaņas atdarināšanu, mehānisku paņēmieni, skaņu izrunas mācīšana izmantojot citas pareizi izrunātas skaņas bez mehāniskas palīdzības, skaņas mācīšanai var izmantot arī jaukto paņēmieni.
3. Skaņas automatizēšanas posms jeb pakāpeniska, precīza iemācītās skaņas ieviešana runā.
4. Skaņas diferencēšanas posms (ja skaņas aizstāj vai jauc).

Cītīgi darbojoties runas attīstības nodarbībās, pedagogam sadarbojoties ar ģimeni, ievērojot skaņu izrunas veidošanas secību, četru piecu gadu vecumā bērns pakāpeniski tiek galā arī ar visgrūtākajiem līdzskaņiem. Tikpat cītīgi bērns cenšas izprast, kā un kāpēc mainās personu vietniekvārdi. Visa viņa identitāte ir balstīta uz „es” un „man”, taču, kad vecāki viņu uzrunā, viņš pēkšņi pārtop par „tu” un „tev” (Einsvorta, Bareta, Čigbo u. c., 2007). Šajā vecumā bērns mācās apvienot valodu ar loģiku, viņš visus cilvēkus, pat pats sevi uzrunā īstajā vārdā, tādejādi izvairoties no personu vietniekvārdiem.

Nereti pēc sākotnējiem pūliņiem izprast visas valodas nianses, **bērns sāk iedalīt vārdus divās grupās – tajos, kas ir loģiski saprotami, un tajos, kas ir pilnībā neizprotami.** Lai neslāpētu bērna apņēmību eksperimentēt ar valodu un meklēt tajā sakarības, nevajadzētu censties izlabot ik reizi, kad kāds vārdiņš nepadodas (Einsvorta, Bareta, Čigbo u. c., 2007).

Vārdu krājums, runas gramatiskās formas ir tikai valodas un runas darbības atsevišķi komponenti. Galvenais bērna runas attīstībā – apgūt prasmi runu izmantot kā komunikācijas līdzekli. Salīdzinājumā ar atsevišķu vārdu, katru runātāja izteikumu, kurā ir ietverta kāda vēlēšanās, vajadzība vai doma, nosacīti var dēvēt par saistītu runu (Miltiņa, 2005).

Bērnām kļūstot patstāvīgākām, pieaug arī vēlme būt labāk saprastam, panākt to, ko viņš ir iecerējis, kā arī apmierināt savas vajadzības – tas viss mudina viņu runāt arvien raitāk un biežāk (Einsvorta, Bareta, Čigbo u. c., 2007). **Pirmsskolas vecuma bērns spēj lietot valodu, lai darītu zināmas savas domas un aprakstītu darbības.** Šajā laikā ievērojami uzlabojas arī viņa atmiņa, tāpēc mazulis var novērot un plānot vairāk nekā iepriekš. Pieņemot lēmumus, bērns spēj atsaukt atmiņā un izvērtēt iepriekšējos notikumus un pieredzi. Šķiet, ka bērnu vārdu krājums pieaug ar katru stundu (Einsvorta, Bareta, Čigbo u. c., 2007). Uzlabojoties runas prasmei, **daudzi trīsgadnieki no sirds izbauda jautājumu spēli.** Bērns uzdod milzum daudz jautājumu pavisam vienkārša iemesla dēļ – viņš grib zināt atbildes. Viņam ir nepieciešams kāds, kas nosauktu katras lietas vārdu un pastāstītu, kam tā paredzēta. Pasaku klausīšanās, dabas vērojumi, rotaļu daudzveidīguma iespējas, ko nodrošina lielāka ķermeņa stabilitāte, – viss kopumā paplašina bērna vārdu krājumu un aktivizē to (Golubina, 2007).

Apmēram ap ceturto dzīves gadu bērni ne tikai atšķir intonāciju, bet prot to arī atdarināt, turklāt tieši šajā un vēlākajā vecumā bērns jau ir spējīgs komentēt un skaidrot savu uzvedību (Plaude, 2009). Runa attīstās no egocentriskās uz dialoga, konteksta runu: bērns mācās izprast cita cilvēka domas un runas iekšējo loģiku. **Attīstās iekšējā runa**, kuras attīstība norit vairākos posmos:

- bērns sāk koncentrēt uzmanību uz runas priekšmetu, fiksē runā darbības pazīmes vai rezultātu;
- pēc tam pāriet uz plānošanu, plāno, ko darīs un kā darīs;
- vēlāk egocentrisko runu aizvieto iekšējā runa.

Ar runas attīstību saistīta arī rakstības apguve. Rakstības apguve sākas ar brīdi, kad bērns iepazīst zīmuli, spēj atdarināt grafiskus simbolus. Zīmējumos, kuri būtībā ir savdabīgas piktogrammas, bērns izsaka savas idejas un izjūtas (Svence, 1999).

Bērna valoda attīstās pamazām, un šajā procesā īpaša nozīme ir:

- runas orgānu attīstīšanai,
- pareizas elpošanas attīstīšanai,
- runas dzirdes attīstīšanai,
- fonemātiskās dzirdes attīstīšanai,
- vārdu krājuma paplašināšanai,
- skaņu un vārdu (priekšmetu un lietu nosaukumu) tīrrunas veidošanai,
- runas veidošanai ar vienkāršiem, sakarīgiem teikumiem (Golubina, 2007).

Bērna runa šajā attīstības posmā papildinās ar jauniem vārdiem, pakāpeniski veidojas saistītā runa. Pedagoga uzdevums ir sekmēt domāšanas un runas kā cieši saistītu psihisku procesu attīstību. Pakāpeniski jāattīsta gramatiski pareiza, sakarīga bērna runa. **Vārda krājuma paplašināšanos sekmē darbības ar priekšmetiem, pieaugušo runas paraugs un pedagoga runas leksiskā bagātība** (Golubina, 2007). Liela vērtība pievēršama valodas attīstībai, vārdu krājuma tālākai paplašināšanai. Runas attīstības uzdevumi:

- bagātināt sajūtu pieredzi;
- iemācīt vispirms pašas vienkāršākās lietas;
- precizēt skaņu izrunu, diferencēt tās;
- mācīt orientēties plaknē, telpā, apkārtnē;
- veidot dialogu ar pieaugušo;
- attīstīt pirkstu sīko muskulatūru;
- vingrināt artikulācijas aparātu;
- paplašināt vārdu krājumu, izrunāt sarežģītus vārdus;

- attīstīt saistīto runu;
- apgūt elementārus gramatikas likumus;
- attīstīt fonemātisko dzirdi;
- nostiprināt elpošanas un balss aparātu;
- mācīt izprast runas instrukciju;
- attīstīt ritma izjūtu;
- nostiprināt motoro koordināciju;
- veidot izpratni par jēdzienu;
- mācīt stāstīt un veidot izteismīgu runu;
- padziļināt zināšanas par lietu vidi, norisēm un likumsakarībām dabā;
- attīstīt spēju spriest, analizēt un sintezēt;
- attīstīt fantāziju, veidojot stāsta notikumu secību;
- izteikt iespaidus ar vārdiem;
- veicināt domāšanas procesa attīstību (Zaķe, 2000).

Lai runas apguve pilnveidotos, jāatbild uz visiem bērna jautājumiem. Darbības, runa, saskarsme ar pieaugušajiem pamazām sekmē bērna runas un vispārīgo psihisko attīstību (Golubina, 2007).

Ikviens bērns šai pasaulē nāk ar Dieva gribu, māmiņas iznēsāts, vecāku mīlēts un lolots. Bet kāpēc attīstībā vērojama nevienlīdzība? Kāpēc cits attīstās bez aizķeršanās, bet dažam attīstībā nākas cīnīties ar dažādiem šķēršļiem? Daža bērna valoda attīstās dienu no dienas, bārstot vārdus, pēc tam teikumus kā pērlītes, bet dažam grūtības sagādā pat vienkārša vārda veidošana.

Runājot par bērnu runas prasmi, vecāki visbiežāk uztraucas par to, ka viņu mazulis nerunā tik labi kā citi bērni šajā vecumā, ka viņa vārdu krājums ir mazāks un viņš nerunā pietiekami skaidri, lai citi viņu saprastu. Mūsdienu runas un valodas pētnieki uzskata – ja vien ir nopietns pamats uztraukumam, bērns pie runas speciālista jāved jau divu gadu vecumā. Jo agrāk logopēds sāk strādāt ar bērnu, jo ātrāk ir iespējams novērst runas problēmas (Einsvorta, Bareta, Čigbo u. c., 2007).

Cēloņi bērna valodas mazattīstībai. Galvenais nosacījums, lai pilnvērtīgi attīstītos bērna psihe, ir savlaicīga valodas un kustību apguve. Runas orgāni ir pakļauti galvas smadzeņu runas centriem, tāpēc tie ir „jāiedarbina”. Pakāpeniska bērna runas attīstība notiek jau kopš dzimšanas. Ļoti būtiski bērna valodas attīstību ietekmē cilvēks, kurš viņu audzina, tāpēc svarīgi, kāda runas vide ir ģimenē. Pirmā saskarsme starp bērnu un māti notiek, kad viņa to gaida. Māmiņām ieteicams parūpēties pašām par sevi, jo no tā ir atkarīga bērna

labklājība un savā ziņā arī viņa valodas attīstība. Negatīvas sekas var atstāt mātes slimības, toksisko vielu lietošana bez ārsta atļaujas, lieli psihiski pārdzīvojumi, kā arī dzemdību traumas (Zaķe, 2000).

Visbiežāk bērna valodas attīstību ietekmē divvalodība ģimenē. Ja viens no vecākiem ir latvietis, bet otrs citas tautības, tad ar bērnu jārunā tajā valodā, kura ģimenē ir galvenā. Savstarpēji vecāki var sarunāties, kā vēlas, bet bērnam jādzird skaidri un pareizi izrunāta dzimtā valoda. Jāņem vērā, ka bērna valoda var nepilnīgi attīstīties, ja vecvecāki runā ar akcentu vai, izdabājot bērnam, nelabo viņa valodu un ļauj runāt ar bērna paša izdomātiem un aizstātiem vārdiem.

Par cēloni bērna valodas mazattīstībai var būt redzes un dzirdes traucējumi. Arī tad, ja redze vai dzirde ir tikai pavājināta, bērnam sagādās grūtības uztvert valodu un apkārtējos priekšmetus (Zaķe, 2000). Taču, ja mazattīstītas valodas gadījumā iespējas valodas uzlabojumiem ir, piemeklējot atbilstīgas metodes runas un valodas attīstībai, tad ir spēcīgāki un noturīgāki šķēršļi, kas traucē un kavē sekmīgu valodas attīstību. Un tie ir valodas traucējumi. Kas ir valodas traucējumu cēloņi?

Valodas traucējumu cēloņi.

- Māmiņas veselības stāvoklis grūtniecības laikā: toksikozes, vīrusu infekcijas, traumas, rēzus faktora iedarbība, nelabvēlīgas vides ietekme, psihiski pārdzīvojumi, pastiprināta medikamentu lietošana.
- Dzemdību traumas, nabassaites apvīšanās ap kaklu un līdz ar to skābekļa trūkums vai asins izplūdumi smadzenēs.
- Dažādas paša bērna slimības: deguna dobuma un blakusdobumu iekaisums, izaugumi deguna ejās un blakusdobumos – polipi, aizdegunes mandeļu iekaisums; balsenes slimības; ausu slimības, vidusauss iekaisums; infekcijas slimības; dažāda veida saindēšanās.
- Ļoti bieži ir gadījumi, kad bērnam zemmeses saitīte ir pieaugusi līdz pat zobiņiem. Ja šis defekts netiek laikus atklāts, bērns var nerunāt pat līdz 4 gadu vecumam.
- Galvas traumas pirmsskolas gados, traucējumi centrālajā vai perifērajā nervu sistēmā.
- Iedzimtās slimības; garīgās attīstības atpalicība, psihiskās aiztures; funkcionālie traucējumi, arī tādi traucējumi, kas radušies, bērnam atdarinot vecākus.
- Sociāli nelabvēlīga vide (vecāki par bērnu nerūpējas).

- Traucējumi emocionālajā izziņas jomā (Hadaņonoka, Hadaņonoka, Staļģe u. c., 2002).

2. nodaļas secinājumi

1. Attīstība ir nepārtraukts, kvalitatīvs process, kas saistīts ar organisma strukturālām pārmaiņām visas dzīves garumā. Ikviena cilvēka individuālo attīstību nosaka iekšējie (iedzimtie) un ārējie (vides, dabas un sociālie) faktori. Augšana un attīstība ir savstarpēji saistītas. Fiziskā attīstība ir tikpat būtiska kā personības vai izziņas attīstība. Cilvēka veselība un pilnvērtīga fiziskā attīstība ir viena no lielākajām pasaules vērtībām.
2. Katram vecumposmam ir savas īpatnības un katram cilvēkam ir savas individuālās īpatnības, ko nosaka iedzimtība, sociālie apstākļi un iepriekšējā audzināšana (pieredze). Pirmsskolas vecumā norit personības attīstības nozīmīgākais posms – veidojas sava „es” apzināšanās.
3. Bērniem vecumā no 3 līdz 4 gadiem raksturīga liela kustību aktivitāte, augšana, **acu un roku koordinācijas spēju pilnveidošanās. Attīstās pirkstu sīkā muskulatūra. Dominē tiešā lietu uztvere caur maņām, liela nozīme ir sensorajām spējām, kas ir cieši saistītas ar bērna attīstībai nozīmīgiem psihiskās izziņas procesiem – uztveri, atmiņu, iztēli un domāšanu.** Turpinās intensīva galvas smadzeņu garozas struktūras un funkciju attīstība. **Bērnu maņu orgānu attīstība noris kompleksi. Ar sajūtu palīdzību bērns iegūst informāciju par objektu dažādām īpašībām,** bet nespēj vienlaikus aptvert visas priekšmeta īpašības, pazīmes un attiecības.
4. Kognitīvā attīstība saistās ar izziņas procesu un runas attīstību. Pirmsskolas vecuma bērnu kognitīvā attīstība atbilst otrajai stadijai. Bērna domāšanas attīstība ir saistīta ar cēloņu un sekū sakarību atklāšanu starp lietām un to norisēm. Attīstās vairāki domāšanas veidi – uzskatāmi konkrētā (bērns labāk saprot to, ko redz, nevis to, ko dzird) un uzskatāmi tēlainā (iztēle bērībā ir vislabāk attīstītais izziņu process). Bērna domāšana ir cieši saistīta ar runas attīstību. „Kāpēcīša” periods.
5. Uzmanības nozīme saistīta ar uztveres attīstību. Bērnu uzmanību izraisa tikai pievilcīgie objekti, kas ir kopā ar emocionālu pārdzīvojumu. **Bērna mācīšanas un audzināšanas procesa attīstība ir atkarīga no bērna emocijām un jūtām.**
6. Bērns ir ļoti atvērts socializācijai. Pirmsskolas vecumā bērni turpina apgūt saskarsmes prasmes un iemaņas ar pieaugušajiem un vienaudžiem. **Rodas spēja iesaistīties rotaļās ar citiem.** Visdziļākā ietekme uz bērna sociālo un emocionālo izaugsmi ir ģimenei.

7. Viena no svarīgākajām funkcijām ir sazināšanās funkcija. Valodas izpratne un pareiza runa ir viens no intelektuālās attīstības rādītājiem. Bērnam valoda ir viss, kas ap viņu notiek un ko viņš vēro. Trešajā dzīves gadā bērna valodas prasme strauji uzlabojas. **Pirmsskolas vecuma bērns spēj lietot valodu, lai darītu zināmas savas domas un aprakstītu darbības.** Bērns iemācās izmantot mutvārdu runu, apgūst vārdu nozīmi un gramatiskus likumus. Attīstīta valoda, labas saskarsmes spējas lielā mērā ir panākumu atslēga turpmākai dzīvei.
8. **Vārda krājuma paplašināšanos sekmē darbības ar priekšmetiem,** pieaugušo runas paraugs un pedagoga runas leksiskā bagātība.
9. Biežākie cēloņi bērna valodas mazattīstībai – divvalodība ģimenē, arī – redzes un dzirdes traucējumi.
10. Biežākie valodas traucējumu cēloņi – māmiņas veselības stāvoklis grūtniecības laikā, dzemdību traumas, nabassaites apvīšanās ap kaklu un līdz ar to skābekļa trūkums vai asins izplūdumi smadzenēs, dažādas paša bērna slimības, īsa zemmēles saitīte, galvas traumas pirmsskolas gados, traucējumi centrālajā vai perifērajā nervu sistēmā, iedzimtās slimības, garīgās attīstības atpalcība, psihiskās aiztures, funkcionālie traucējumi, sociāli nelabvēlīga vide, traucējumi emocionālajā izziņas jomā.

3. PĒTĪJUMS PAR VĀRDU KRĀJUMA PILNVEIDI, IZMANTOJOT SPĒLES SMILTĪS

3.1. Pētījumā izmantotās metodes

Empīriskā pētījuma mērķis: izpētīt smilšu spēļu izmantošanas iespējas 3 – 4 gadīgu bērnu vārdu krājuma pilnveidē.

Empīriskā pētījuma uzdevumi

1. Izveidot smilšu spēles vingrinājumu kopu bērnu valodas attīstīšanai.
2. Izstrādāt ieteikumus skolotājiem un vecākiem.

Darba autore pētījumu veica Bauskas rajona X pirmsskolas izglītības iestādē, kuru apmeklē bērni vecumā no 2 līdz 7 gadiem. Pētījums tika veikts no 2012. gada oktobra līdz 2013. gada aprīlim. Tajā piedalījās 3 – 4 gadus veci bērni no Sarkanās grupas.

Pētījumā tika izmantotas šādas informācijas ieguves metodes:

- literatūras analīze;
- pedagoģiskā novērošana;
- dokumentu izpēte un analīze;
- intervija;
- pedagoģiskā izmēģinājuma darbība;
- testēšana.

Ar literatūras avotu izpēti sākas jebkurš pētnieciskais darbs. Šajā darba posmā tiek izvēlēta un precizēta pētījuma tēma, uzdevumi, izstrādāta hipotēze un zinātniskā darba metodika (Jurgena, 2002).

Veicot tēmas izpēti, nepieciešams noskaidrot pētāmās problēmas rašanās vēsturi, izstrādātības pakāpi, esošos risinājumus, izpētes metodes. Vispusīga un sistemātiska literatūras pārzināšana par pētāmo problēmu ir viens no priekšnosacījumiem, kas nepieciešams pētījuma sekmīgai risināšanai (Jurgena, 2002).

Novērošana (skatīt 2. pielikumu) ir viena no visizplatītākajām pedagoģisko pētījumu metodēm. To plaši lieto pedagoģiskajā praksē. Tā palīdz pedagogam iepazīt savus audzēkņus tiešas uztveres ceļā dabiskos apstākļos. Bez novērošanas nevar iztikt neviens speciālists, lai kādā zinātnes jomā viņš darbotos. Novērošana ir universāls zinātnieka instruments. Vērīgums kā īpašība ir cilvēka pedagoģisko spēju rādītājs (Albrehta, 1998). Novērošana ir pētāmo parādību speciāli organizēta uztvere. Šī metode dod objektīvus rezultātus tikai tad, ja prot atlasīt būtisko, raksturīgāko, saskaņā ar vispārīgo un konkrēto (Jurgena, 2002).

Izstrādājot maģistra darbu, autore izmantoja arī dokumentācijas izpēti. Pedagoģiskās dokumentācijas izpēte ir faktisko datu ieguves nozīmīgs avots, kas raksturo mācību un audzināšanas procesu izglītības iestādē (Jurgena, 2002). Dokumentācijas izpēte ir viena no metodēm, kas var sniegt pētniekam dažādas objektīvas ziņas. Šo izpētes metodi parasti lieto kompleksā ar citām pētīšanas metodēm (Albrehta, 1998).

Maģistra darba autore informācijas ieguvei izmantoja aptaujas metodi – interviju (skatīt 4., 5. pielikumu). Intervija ir sarunu veids, kurā viens no sarunas biedriem ir jautātājs, otrs – atbildētājs, turklāt jautātājs cenšas neizpaust savu viedokli par apskatāmo jautājumu, lai neietekmētu atbildētāja atbildes. Tā ir vienpusīga saruna, kurā pētnieks cenšas izzināt viņu interesējošas problēmas (Albrehta, 1998). Standarta intervija paredz iepriekš sagatavotu jautājumu klāstu, pēc kura intervētājs vada sarunu. Šādas intervijas rezultāti ir viegli apstrādājami, jo atbildes izkārtotas pēc zināma standarta. Standarta intervijai jānorit pēc teksta bez vismazākajām novirzēm (Albrehta, 1998).

Izstrādājot spēles smiltīs vingrinājumu kopu, tika veikta pedagoģiskā izmēģinājuma darbība, kuras laikā tika pārbaudīta izvirzītā hipotēze, pārbaudītas teorētiskās nostādnes un izstrādātas rekomendācijas. Teorētiskajā literatūrā to dēvē par pedagoģisko eksperimentu, kas nozīmē speciāli organizētu noteiktas metodes vai darba paņēmieni pārbaudi, lai atklātu tās iedarbīgumu un efektivitāti. Šāds eksperiments kā pētīšanas metode dod svarīgus atzinumus pedagoģijas zinātnei (Jurgena, 2002).

Pirms un pēc pedagoģiskās izmēģinājuma darbības darba autore veica testēšanu, lai pārlicinātos, vai izvirzītā hipotēze apstiprināsies. Testi ir jautājumu sērijas, uz kuriem jā dod īsas vienozīmīgas atbildes vai arī jāizvēlas viens no vairākiem jau doto atbilžu variantiem (Albrehta, 1998). Testēšana tiek veikta ar nolūku salīdzināt testējamo sasniegumus (Geske, Grīnfelds, 2006).

Apstrādājot un analizējot testēšanas rezultātus autorei bija iespēja salīdzināt rezultātus, vai spēles smiltīs ir veids, ar kura palīdzību var pilnveidot bērnu vārdu krājumu.

Izvēloties maģistra darba tēmu, darba autore vēlējās noskaidrot, kādas metodes un paņēmienus var izmantot vārdu krājuma pilnveidošanā ikdienas pedagoģiskajā darbā ar bērniem vecumā no 3 – 4 gadiem, izmantojot spēles smiltīs, pamatojoties uz pirmskolas izglītības programmas noteiktajām prasībām, atbilstīgi konkrēta bērna vecumam un attīstības līmenim.

Informācijas apstrādei maģistra darba ietvaros autore izmantoja statistiku. Aprakstošā statistika apraksta kādu parametru, procesu vai stāvokli, kāds tas ir pareizs vai kāds tas ir bijis. Veicot empīrisko pētījumu, iegūtie empīriskie dati tika sakārtoti tabulās, kuri tika izmantoti centrālās tendences rādītāju noteikšanai (Geske, Grīnfelds, 2006).

Šīs metodes autore izvēlējās to priekšrocību dēļ – ātrs un ērts informācijas ieguves veids. Ar šo metožu palīdzību var iegūt kvalitatīvu nepieciešamo informāciju, izvirzot skaidri formulētus jautājumus.

3.2. Pētījumā iesaistīto 3 – 4 gadīgo bērnu raksturojums

Pētījumā piedalījās 18 pirmsskolas izglītības iestādes „X” Sarkanās grupas bērni, kuri ir vecumā no 3 – 4 gadiem. Darba autore, novērojot un strādājot ar bērniem nodarbībās, veikusi nelielu apkopojumu un izveidojusi īsu aprakstu par katru grupas bērnu. Veidojot bērnu aprakstus, tika iegūta informācija no pirmsskolas izglītības skolotājām pārrunās un intervijās (skatīt 4., 5. pielikumu), pētīti un analizēti bērnu dokumenti (grupas žurnāls, logopēdiskie dokumenti, attīstības kartes (skatīt 3.pielikumu)), novēroti nodarbībās (skatīt 2. pielikumu). Līdzīgi novērošanas protokoli maģistra darba izpētes laikā ir vairāki, tā paraugs ievietots pielikumā. Ētisku apsvērumu dēļ bērnu vārdi mainīti.

Aleksandra – 3 gadi un 11 mēneši. Pirmsskolas izglītības gaitas uzsāka 2010. gada septembrī. Fiziski aktīva, nodarbībās reizēm ir grūti nosēdēt mierīgi. Sporta stundās ļoti patīk skriet, nepatīk mierīgas aktivitātes. Izmanto visas maņas, problēmas faktiski nesagādā nekas, patīk darboties ar miniatūru priekšmetiem un rotaļlietām, patīk klausīties pasakas un zīmēt ar krāsām. Ir plašs vārdu krājums. Emocionāla, atšķir dažādas emocijas, dažādās situācijās tās izrāda. Patīk palīdzēt dežūrās ēdamzālē un apkalpot citus bērnus.

Vikija – 3 gadi un 10 mēneši, pirmsskolas gaitas uzsākusi 2011. gada septembrī. Emocionāla, grupā mierīga. Patīk sporta nodarbības, aktīvi tajās piedalās un strādā, izpilda visus noteikumus cītīgi un rūpīgi. Pozitīva attieksme arī pret mūzikas nodarbībām, ļoti patīk dziedāt un dejot. Aktīvi izmanto visas maņas, labi veic sīkās motorikas darbus. Patīk krāsot dažādus attēlus un darboties ar lauznīšu attēliem. Valoda attīstījusies labi, ir skaidra, izrunā visas skaņas. Meitene ir izpalīdzīga, patīk dažādi darbi, kurus var veikt kopā ar pieaugušajiem.

Roberts – 3 gadi un 7 mēneši, pirmsskolā iestājies 2011. gada septembrī. Puika ir kluss un mierīgs, patīk spēlēt ar dažādām rotaļlietām, parasti lielākā aktivitāte ir tad, ja blakus darbojas kāds pieaugušais – mamma vai tētis. Roberts nav apmierināts un izrāda savas emocijas tad, ja nepievērš viņam uzmanību. Puika piedalās sporta nodarbībās, bet tomēr ir fiziski neaktīvs un mierīgs. Robertam ir problēmas ar dzirdi, un ir bijis asins izplūdums galvā, kas arī ir iemesls maz attīstītajai valodai un niecīgajam vārdu krājumam. Iepriekš minētās lietas jau vien norāda uz to, ka šim bērnam ir nepieciešama daudz lielāka uzmanība no pedagogu puses ne tikai nodarbībās, bet arī visas dienas garumā, lai attīstītu maņas,

pilnveidotu un attīstītu valodu un pašapkalpošanās prasmes. Roberts ir emocionāls, daudz smaida un dzīvo pats savā pasaulē, īpaši nepievērš uzmanību apkārt esošajiem cilvēkiem un notikumiem. Mīļākā nodarbe – atrasties ārā.

Adrians – 3 gadi un 9 mēneši, pirmsskolā iestājies 2012. gada septembrī. Patīk zīmēt, līmēt un veidot no plastilīna dažādas figūras, patīk spēlēt dažādas galda spēles. Sporta nodarbībās piedalās, tomēr ir fiziski neaktīvs, nepatīk garas pastaigas, vienīgā sportiskā aktivitāte, kura patīk, ir braukt ar ragavām. Adrians ir tāds puika, kurš dzīvo divās pasaulēs – viena pasaule pastāv esot kopā ar vecākiem, otra esot bērnu dārzā. Līdz ar to pirmsskolā šis bērns ir kluss, mierīgs, raudulīgs un noslēdzies sevī. Adrians šajā gadā vēl nav pateicis nevienu vārdu, līdz ar to nav iespējams noteikt valodas attīstību un vārdu krājuma daudzveidību. Tā kā puika ir noslēdzies sevī, nevar spriest par emocionalitātes daudzveidību, jo rītos atnākot uz grupu vienīgais, ko bērns dara ir raud, atgrūž pieaugušos un bērnus, neatļauj sev pieskarties un samīļot.

Kristers – 4 gadi, pirmsskolas gaitas uzsācis 2010. gada decembrī. Valoda attīstīta ļoti labi, vārdu krājums ir plašs un bagāts, Kristers ir viens no tiem grupas bērniem, kurš spēj ļoti labi izteikties, pastāstīt un raksturot dažādas lietas. Patīk nodarboties ar fiziskām aktivitātēm – skriet, lekt, kas arī dažreiz izraisa lielo skaļumu grupā. Patīk spēlēties ar klučiem, konstruēt dažādas būves un lietas. Izmanto visas maņas, patīk spēlēt dažādas galda spēles, lego un puzzles, labi koncentrējas darbam, jo zina, ka pēc tam varēs iet spēlēties ar dažādām rotaļlietām. Emocionāls un izpalīdzīgs puika, nepatīk ēst un iet gulēt tad, kad negribas.

Aleksa – 3 gadi un 11 mēneši, pirmsskolā iestājās 2011. gada septembrī. Meitene ir fiziski aktīva, tomēr nepakļaujas noteikumiem, bieži vien darīs to, ko vēlas pati. Patīk rokdarbi – līmēt, griezt, plēst, krāsot ar krāsām, nepatīk stāstu stāstīšana, vai pasaku klausīšanās, patīk visu veikt pašai. Ātri apvainojas, ja kaut ko neatļauj, bieži vien raud, un vēlas, lai uzmanību pievērs viņai. Aleksa ir mīļa, emocionāla, līdzjūtīga un iecietīga. Bieži traucē veikt darbus citiem, viņa ir viens no tiem bērniem, kuram nepieciešama liela uzmanība, līdz ar to citu baktīšana nav sveša lieta. Ar valodu problēmu nav, labi prot izteikties, ir plašs vārdu krājums. Meitenei patīk ilgi gulēt un spēlēties ar dažādu dzīvnieku figūrām, rotaļlietām.

Anda – 3 gadi un 9 mēneši, pirmsskolā iestājās 2012. gada septembrī. Meitene ir mierīga un nosvērta, viņai patīk būt vienai, jo tikai tad var atvērties – gan spēlēties, gan runāties. Ļoti rūpīgi veic uzdotos darbus. Sporta nodarbībās piedalās, bet daudz kas sagādā grūtības. Anda ir lēna, vairāk malā stāvētāja, viņai patīk vērot apkārtējos. Meitenei patīk daudz runāt, darboties ēdamzālē, patīk skatīties grāmatas un rakstīt ar pildspalvu, kā arī

konstruēt dažādas lietas no klučiem, likt dažādas puzles, zīmēt un spēlēties ar rotaļu automašīnām. Meitenei nepatīk, ja kaut ko dara viņas vietā.

Valters – 3 gadi un 7 mēneši, pirmsskolā iestājies 2011. gada augustā. Fiziski aktīvs, nepatīk veikt uzdotos uzdevumus, bieži vien jau pašā sākumā atsakās. Patīk spēlēt dažādas galda spēles, skatīties grāmatas, dažādus attēlus, likt puzles, palīdzēt virtuves darbos un darboties ar attīstošajām rotaļlietām un spēlēm. Patīk mūzikas nodarbības, bieži dzied ne tikai tajās, bet arī grupā, tas izskaidrojams ar to, ka Valtera mamma ir mūzikas skolotāja, un pozitīvu attieksmi pret mūziku sniegusi agrā bērnībā. Valtera valoda attīstījies atbilstīgi vecumam, puisis gan runā, gan jautā ļoti daudz. Emocionāls, spēj just līdzīgu cita sāpēm vai pārdzīvojumiem un atbilstīgi reaģēt uz notiekošo. Vienīgā lieta, ko nepatīk izdarīt, ir savas darba vietas sakārtošana.

Emīls – 3 gadi un 8 mēneši, pirmsskolā nāk no 2011. gada janvāra. Emīls ir ļoti aktīvs, patīk daudz skriet un lekt, nespēj ne brīdi apstāties, ļoti skaļš bērns. Grūti koncentrēt uzmanību uz stāstāmajiem un klausāmajiem gabaliem, tomēr visu vienmēr dzird un atceras, bieži uzdod jautājumus arī tad, ja nav visu uzmanību veltījis tikai vienai lietai vai darbībai. Vārdu krājums ir attīstījies ļoti plašs, nelielas problēmas ar skaņu l un ļ izrunāšanu, jūk krāsu nosaukumi. Emīls māc līdzpārdzīvot par citiem un izrādīt emocijas, patīk, ja samīļo. Puikam nepatīk palikt vienam, un izrāda bailes no tumsas. Emīlam ļoti patīk dziedāt, spēlēt dažādus mūzikas instrumentus, palīdzēt dažādos sabiedriskajos darbos un rotaļāties kopā ar pieaugušajiem, ar lielu interesi uztver visu jauno. Visvairāk nepatīk sakārtot savu darba vietu.

Ardis – 3 gadi un 10 mēneši, pirmsskolā iestājies 2010. gada augustā. Vadošā roka – kreisā. Fiziski aktīvs, patīk skriet, bet nepatīk pakļauties noteikumiem. Mierīgi nosēdēt nodarbībās sagādā grūtības. Dara tikai to, kas pašam patīk un interesē. Bieži no šī puīša izskan vārdi – es nemāku, es nevaru, tomēr, kad ar bērnu aprunājas, parāda kā viss varētu sanākt un darboties, izpaužas prieks un gandarījums par paveikto, izjūt pacilātību, ja ir uzslavēts. Ardis izmanto visas maņas, tomēr darbības ar maziem priekšmetiem sagādā grūtības, nepatīk zīmēt, vārdu krājums ir plašs un attīstījies atbilstīgi vecumam, grūtības sagādā skaņas s izrunāšana. Prot izrādīt emocijas un līdzpārdzīvot par citiem. Ar interesi un aizrautību uzņem jaunu informāciju par robotiem, pūķiem un briesmoņiem, patīk dažādas lomu spēles, teātris un grāmatu lasīšana. Vienmēr vēlas visās lietās būt pirmais, līderis.

Madars – 3 gadi un 4 mēneši, pirmsskolas gaitas uzsācis 2011. gada decembrī. Fiziski aktīvs, patīk skriet un lēkt, tomēr grūti nosēdēt mierā, vājas koncentrēšanās spējas, patīk izrādīties svešiem cilvēkiem. Madaram nepieciešama pedagogu ieinteresēšana par dažādām lietām. Valoda attīstījies atbilstīgi vecumam, runā skaidri un saprotami. Madars izmanto aktīvi visas maņas, sīkā motorika ir attīstīta atbilstoši vecumam un problēmas nesagādā.

Puika māc izrādīt emocijas, tomēr ietur distanci ar apkārtējiem bērniem. Patīk skatīties dažādus attēlus un griezt ar šķērēm, spēlēties ar klučiem, un dažkārt ielīst leļļu stūrī un uzvilkt kādu kleitu.

Elīza – 3 gadi un 7 mēneši, pirmsskolā iestājās 2012. gada augustā. Elīza ir ļoti kustīgs bērns, patīk sportot, līdz ar to nodarbībās izpilda visus noteikumus un prasības. veikt dažādus smalkos darbus, piemēram – līmēt, zīmēt un plēst, šīs nodarbes ieinteresē un tās var veikt diezgan ilgu laika posmu. Elīza prot izrādīt emocijas un pārdzīvot par apkārtējiem, viņai patīk, ka viņu samīļo. Bieži vien bērnu dārzā satiekot māsu pamās, pasveicinās vai samīļos. Valoda attīstījusies atbilstoši vecumam.

Rodrigo – 3 gadi un 10 mēneši, iestāšanās pirmsskolā 2012. gada augusts. Ļoti aktīvs un uzvilkt bērns, tomēr sporta nodarbībās nepakļaujas norādēm, patīk daudz skriet. Interesē nodarbes, kuras saistītas ar sīko motoriku, no rītiem bieži jautā pedagogiem pērlītes un krāsainos kamoliņus, patīk rotaļu automašīnas un traktori, viena no mīļākajām nodarbēm bērnu dārzā un mājās – zīmēšana. Vārdu krājums ir ļoti mazs, aizstāj skaņu i ar e, līdz ar to bieži rodas neizprotama, neskaidra un monotoma runa. Rodrigo ir ļoti spītīgs un viņam nepatīk, ja aizrāda, tomēr patīk, ja bieži samīļo un pasaka kaut ko mīļu.

Andžejs – 3 gadi un 5 mēneši, pirmsskolā iestājies 2011. gada septembrī. Andžejs ir attīstījies atbilstīgi vecumam, viņš ir mierīgs, tomēr grūtības sagādā ilgāka uzmanības koncentrēšana un noturība. Sporta aktivitātēs iesaistās neaktīvi, puikam nepatīk ģērbties. Viņam patīk spēlēties ar pērlītēm un kņagīšiem, likt puzles, lego un lasīt grāmatas, ļoti patīk darboties dabā. Andžejs ir kautrīgs, viņam nepatīk pastiprināta uzmanība, jo tad vienmēr mulst un kautrējas, tomēr arī palikt vienam nav viņa dabā. Puikam sagādā grūtības izteikties, jo vārdu krājums nav īpaši plašs.

Eduards – mierīgs, paklausīgs puika, ar plašu vārdu krājumu, nelielas grūtības sagādā skaņu s un š izruna. Izpalīdzīgs, bērnam ir attīstīta saudzīga attieksme pret dažādām lietām. Vienīgā lieta, kas nepatīk, ir pašam ģērbties. Labprāt palīdz sakārtot grupā mantas. Ne īpaši labi patīk, plēšanas un likšanas darbi, tomēr ļoti patīk krāsošana. Lēnīgs, apdomīgs, ieinteresēts par daudzām lietām.

Alens – nepatīk, ja samīļo, brīžiem ir agresīvs, nedaudz kautrīgs, bet izpalīdzīgs, pamana dažādas lietas, ko citi nepamana, izsaka komplimentus. Valoda attīstīta labi, tomēr pašam Alenam nepatīk runāt publikas priekšā, dažreiz ieraujas sevī, un nevēlas runāt itin neko. Patīk sīkās motorikas darbi – vēršana ar pērlītēm, plēšana. Izrāda ļoti lielu nepatiku, ja kāds viņu iztraucē.

Roberto – emocionāls, patīk samīļoties. Pēc slimības palicis ļoti dīvains, savāds, jo mājās pārsvarā spēlē tikai un vienīgi datorspēles. Pēdējā laikā ļoti neskaidri sācis runāt.

Uzmanības noturība dažādiem darbiņiem ir zudusi, pēc slimības palicis slinkāks, nepatīk pabeigt iesāktos darbus, patīk pētīt un skatīties, ko dara citi. Aktīvs, patīk palīdzēt un patīk dežūras ēdamzālē.

Elza – nepatīk dalīties, jo mājās ir māsa, ar kuru vecāki daļa savu uzmanību. Patīk dažādi krāsošanas darbi, patīk vērt pērlītes, veic kārtīgi visus darbus. Vārdu krājums plašs un attīstīts atbilstīgi vecumam. Patīk sporta un mūzikas nodarbības.

Veicot empīrisko pētījumu, maģistra darba autore balstījās uz novērojumiem (skatīt 2. pielikumu) un secināja, ka:

- Sarkanās grupas bērni ātri organizējas darbam, tomēr nodarbību laikā vērojama liela aktivitāte;
- Madaru nepieciešams apsēdināt pēc iespējas tuvāk pirmsskolas izglītības skolotājam, jo puisim ir grūti noturēt uzmanību nodarbības garumā;
- Valteram patīk daudz runāt, komentēt citu darbības un uzdot dažādus interesantus jautājumus skolotājām, tādejādi piesaistot savu uzmanību;
- Adrianam grūtības izteikties sagādā citu klātbūtne, tādēļ ikdienā puika ir ļoti kluss un nerunīgs;
- Eduardam nepieciešama papildus uzmanība no skolotājas;
- Emīls ir viens no aktīvākajiem grupas bērniem un sev interesējošas nodarbes atradīs arī tad, kad sēdēs viens pats pie galda;
- Alens ir aktīvs un vienmēr vēlas būt uzmanības centrā;
- Robertam un Roberto nepieciešamas papildus nodarbības runas un valodas attīstīšanai, sīko pirkstu muskulatūras attīstīšanai un pašapkalpošanās prasmju apguvei.

Maģistra darba ietvaros tika pētīta arī pirmsskolas izglītības pedagoģiskā dokumentācija: grupas žurnāls un attīstības kartes. Izpētot attīstības kartes, darba autore ieguva informāciju par bērnu fizisko, psihisko un sociālo attīstību un saskarsmes iemaņām. Katrs Sarkanās grupas bērns ir unikāls, ar savu raksturu, rakstura īpatnībām, attīstības īpatnībām, valodas un sociāli emocionālo attīstību. Detalizētāku informāciju un novērtējumu par katru bērnu iespējams apskatīt pielikumā (skatīt 2. pielikumu).

Pielikumā (skatīt 2.pielikumu) esošajās tabulās ir redzama bērnu fiziskā, psihiskā un sociālā attīstība un saskarsmes iemaņas. Attīstība ir novērtēta četru baļļu skalā, kur 1 nozīmē – vāji, nav novērojams; 2 – viduvēji, sākuma stadijā; 3 – labi, attīstības stadijā, 4 – ļoti labi, novērojams regulāri. Katra bērna individuālais vērtējums ir novērtēts divas reizes, pirmo reizi 2012. gada septembrī un otro reizi 2013. gada janvārī. Apzināt šīs attīstības īpatnības un

nianses ir būtiski, lai individuāli un nelielās grupās varētu veidot spēles un rotaļas, kuras attīstītu, pilnveidotu bērnu vārdu krājumu, runas un valodas attīstību.

Arī pēc intervijām (skatīt 3., 4. pielikumu) ar pirmsskolas izglītības iestādes Sarkanās grupas skolotājām darba autore ieguva ziņas par bērnu attīstību, precīzāk par runas un valodas attīstību.

Intervijas ar X pirmsskolas izglītības iestādes skolotājām

Kopsavilkums

(skatīt 3., 4. pielikumus)

Intervijās ar X pirmsskolas izglītības iestādes Sarkanās grupas skolotājām darba autore uzzināja, ka visbiežāk pedagoges ir saskārušās ar skaņu izrunas traucējumiem, ātru un neizteiksmīgu runu. Sarkanās grupas skolotājas skaidro, ka tie ir visbiežākie traucējumi, ar kuriem nākas strādāt arī nodarbībās.

Sarkanās grupas bērnu valodas attīstību skolotājas vērtē kā labu, atbilstīgi bērnu vecumam. Bērniem, kuri regulāri apmeklē pirmsskolas izglītības iestādi ir plašs vārdu krājums, bērni māk veidot loģiskus teikumus, ir spējīgi izteikties un veidot dažādus stāstus praktiski par jebkuru tēmu.

Logopēda palīdzība, papildus nodarbības būtu vajadzīgas trim bērniem, kuriem ir vislielākās grūtības ar valodu, tās attīstību.

Pirmsskolas skolotājas labprāt savā darbā izmanto citu speciālistu (logopēda) ieteikumus un tos arī izmanto ikdienas nodarbībās. Skolotājas labprāt savā darbā izmanto arī Montesorri metodes elementus un smilšu spēli.

Visbiežāk skolotājas nodarbībās izmanto dažādus mēles, mutes un pirkstu vingrinājumus, iemīļota nodarbe ir skaitām pantu skaitīšana kopā ar kustībām. Pilnveidojot vārdu krājumu tiek izmantotas dažādas attēlu kartiņas, kuras tiek izmantotas teikumu un stāstu veidošanai, precīzu un skaidru vārdu izrunāšanai. Katru dienu tiek lasītas pasakas un izmantoti dažādi uzskates līdzekļi, kas ļauj bērnam ne tikai iepazīt jaunus vārdus, bet arī izzināt, aptaustīt, sajūst un redzēt.

Bērni runas nodarbībās iesaistās labprāt, jo ikvienam ir ko teikt un pastāstīt, bērni šajās nodarbībās ir aktīvi un iespēju izteikties nepalaidīs garām praktiski neviens.

Vecāki par bērnu valodas attīstību interesējas maz. Tie bērnu vecāki, kuru bērniem ir vislielākās grūtības, praktiski ignorē vai neuzskata par vajadzīgu kaut ko darīt, lai veicinātu valodas uzlabošanu, attīstību. Tiem vecākiem, kuri domās par sava bērna attīstību arī rūpēs tas, kā viņi varētu to uzlabot.

Lai nepieļautu runas un valodas attīstības traucējumus, vecākiem jau savlaicīgi ir jāizvērtē sava bērna attīstība, ja rodas šaubas, ir nepieciešama speciālista (logopēda) palīdzība un izvērtēšana. Kopā ar speciālistu ir iespējams izveidot katram individuālam gadījumam uzdevumu un vingrinājumu kopas, kuras viegli un ērti iespējams veikt arī mājās. Vecākiem pašiem ir jārunā skaidrā, lēnā, izteiksmīgā valodā, bērna nepareizi izteiktās skaņas ir jāizlabo, nevis jāatstāj pašplūsmā, kopā ar bērnu ir jālasa grāmatas, daudz jārunā un jāļauj izteikties pašam bērnam.

Katrs bērns ir individualitāte, katrs attīstās pēc savām likumsakarībām, katram bērnam ir atšķirīgas rakstura iezīmes un fiziskā sagatavotība, tas viss liek aizdomāties par to, ka nepieciešama individuāla pieeja katram bērnam. Nākas secināt, ka arī vispārizglītojošajās pirmsskolas izglītības iestādēs nonāk bērni, kuriem mācību procesa apguve sagādā grūtības. Šiem bērniem grūtības sagādā ne tikai valoda/runa (niecīgais vārdu krājums, nepareiza izruna), bet arī sīkā pirkstu muskulatūra, kuras attīstīšanai un nodarbināšanai ir ļoti liela nozīme runas un valodas attīstībā. Tieši tādēļ darba autore ir pievērsusies tik savdabīgai, interesantai nodarbei kā spēlēm smiltīs.

Empīriskā pētījuma sākumā tika minēts, ka Sarkano grupu apmeklēja 18 bērni, tomēr pētījumā iegūto datu apstrādē un analizē dominēs tikai 14. Tas izskaidrojams ar to, ka šie bērni pirmsskolas izglītības iestādē apmeklēja visbiežāk, tādēļ arī pētījumā 5 reizes piedalījās Emīls un Vikija, 4 reizes Elīza, Aleksandra, Eduards un Valters, 3 reizes Roberts, Kristers, Alens, Rodrigo, Madars, Ardis un Elza, bet tikai 2 reizes Aleksa. Tādēļ arī pirmās tēmas datos un analizē parādās tikai 8 bērni, otrajā tēmā – 7 bērni, trešajā tēmā – 10 bērni, ceturtajā un piektajā tēmā – 12 bērni. Tēmu ietvaros darba autore strādāja ar bērniem, kuriem ir lielākas grūtības ar runas un valodas attīstību.

3.3. Pedagoģiskā izmēģinājuma darbība vārdu krājuma pilnveidē, izmantojot spēles smiltīs

Bērnu vārdu krājuma attīstīšanai jānotiek galvenokārt uz jutekliskās uztveres pamata. Pirmsskolas vecumā bērnam jāapgūst tāds vārdu krājums, kas nodrošinātu sazināšanos ar valodas palīdzību, sagatavotu bērnu sekmīgam mācību darbam, lai bērns varētu uztvert pasakas, grāmatas lasījumu, notikumu secību.

Lai bērni apgūtu mācītos vārdus, saprastu to nozīmi, vārdi vairākas reizes jāatkārto gan nodarbības laikā, gan sarunās ārpus tām. Pedagoģiem jārada situācijas, lai bērni izjustu nepieciešamību savā runā izmantot tieši tos vārdus, kurus mācījās.

Vārdu krājuma aktivizēšana ir cieši saistīta ar bērna vispārējo attīstību, ar viņa redzesloka paplašināšanos. Katrs vārds, ko bērns uzzina, ir jauns, konkrēts priekšstats par apkārtējās pasaules priekšmetiem un parādībām.

Izmantojot spēli mācību procesā, svarīgi, lai tās gaitā tiktu ievēroti trīs posmi.

- **Sagatavošanās posms** – uzdevums ir mērķa izvirzīšana, motivācijas veidošana, iepazīstināšana ar noteikumiem, lomu pieņemšana.
- **Spēles norise** – šī posma uzdevums ir izvirzīto mērķu izpilde. Tā parasti ir veiksmīga, ja tiek nodrošināta spēlētāju līdztiesība, aktīva līdzdalība un spēles noteikumu ievērošana. Viens no veiksmes garantiem ir arī pozitīvs emocionālais fons.
- **Spēles noslēgums jeb vērtēšanas posms.** Šajā posmā notiek darbības izvērtēšana un rezultātu novērtēšana. Analīzi var veikt skolotājs, tomēr jāmudina un jāieradina to darīt arī pašiem spēles dalībniekiem. Svarīgi, lai bērni izvērtējot spēles gaitu, atklātu kādas jaunas atziņas un prasmes ir ieguvuši (Rubana, 2004; Krūmiņa, Lūciņa, 1997).

Ar smilšu spēlēm iespējams attīstīt lielu daļu attīstošo uzdevumu. Lai izveidotu spēļu smiltīs aprakstus, kā arī lai izvirzītu attīstošo spēļu uzdevumus atbilstīgi bērnu vecumam un spējām, darba autore izveidoja savu tabulu, kurā apkopoja spēļu funkcijas un īstenojamus attīstošos uzdevumus (Batņa, 2007; 2011; Zaķe, 2000; Golubina, 2007; Engere, Gleške, 2003; Rubana, 2004). Darba autore apkopojusi valodas attīstībai un vārdu krājuma pilnveidošanai atbilstīgās smilšu spēles attīstošos uzdevumus (skatīt 3.1. tabulu).

3.1. tabula

Uz valodas attīstību un vārdu krājuma pilnveidošanu attiecināmās spēles (smilšu spēles) funkcijas un attīstošie uzdevumi

SPĒLES FUNKCIJAS	ATTĪSTA, VEICINA, ... SPĒĻU ATTĪSTOŠIE UZDEVUMI
ATTĪSTOŠĀ, APMĀCOŠĀ (KOGNITĪVĀ) FUNKCIJA • attīsta bērna izziņas darbības mehānismus • apgūst daudz pamatprasmju	SAJŪTAS • taktilā stimulācija; • ritma izjūtas attīstīšana un nostiprināšana • redzes sajūtas, • sava ķermeņa apzināšanās telpā un laikā; • ritma izjūta; • noskaņas izjūta.
	MOTORIKAS ATTĪSTĪBA • radīt bērniem iespēju attīstīt uzmanību un atmiņu praktiskā darbībā; • spēlēšanās ar miniatūru priekšmetiem piedalās abu pusložu

	saskaņotas darbības attīstībā, jo spēlēšanās laikā aktivizējas konkrēti tēlainā domāšana, kas galvenokārt ir saistīta ar labās smadzeņu puslodes darbību, un abstrakti loģiskā, par kuru atbildīga kreisā puslode; • manipulācijas ar priekšmetiem; • roku un pirkstu kustības un to jutīgums; • pirkstu sīkās muskulatūras attīstība; • nostiprina motorisko koordināciju; • redzes – motorās koordinācijas attīstība, jo prasa daudz psihisko funkciju saskaņotu līdzdalību; • manipulācijas ar priekšmetiem attīsta redzes – motoro koordināciju; • sensorikas, smalkās motorikas iemaņas; • taktilās sajūtas; • roku kustību koordinācija; • roku un acu koordinācija; • taustes sajūtas un uztvere; • atšķirt pēc taustes dažādus reljefus, formas.
	UZTVERE • orientēšanās plaknē, telpā, apkārtnē; • melodiskā, dinamiskā dzirde, ritma izjūta; • saskatīt sakarību; • vingrināt analizējošo uztveri; • dzirdes uztvere; • reproduktīvā un radošā uztvere; • formas uztvere; • vingrinās skaitīt; • acumēra attīstīšana.
	IZTĒLE, RADOŠUMS • ar iztēli un tēlaino domāšanu saistās fantazēšana, kas ir raksturīga bērniem; • radošā iztēle; • stimulē bērnus radošai darbībai; • spēle rosina bērnu darbības radošo procesu.
	IZZIŅAS ATTĪSTĪBA • spēle rada mācību darbībai labvēlīgu atmosfēru un atdzīvina to; • padziļina zināšanas par lietu vidi, norisēm un likumsakarībām dabā; • rada zināšanu apgūšanai labvēlīgu vidi; • jaunu zināšanu apgūšana; • prasme izmantot apgūtās zināšanas; • attīsta krāsu izjūtu; • daudzuma uztvere; • izzina apkārtējo vidi; • attīsta pētnieciskās prasmes.
	UZMANĪBA • bērns labāk saprot to, ko redz, nevis to, ko dzird. labāk to, ko dara, nekā to, ko redz;

	• bērnu uzmanību izraisa tikai pievilcīgie objekti, kurus pavada emocionāls pārdzīvojums (uzmanība -pārsvarā netīša); • pāreja no netīšās uzmanības uz tīšo, kas nepieciešama, sākot mācības skolā; • (tīšā) uzmanība, koncentrēšanās; • spēja sadalīt uzmanību; • uzmanības (tīšā) noturība, koncentrēšanās spējas.
	ATMIŅA • atpazīšanas un iegaumēšanas funkcijas; • kustību atmiņa; • tēlainā atmiņa (pazīšana, pasīvē atveidošana, tīšā atveidošana, radošā atveidošana); • tīšā un tēlainā atmiņa; • redzes tēlu atmiņa; • eidētiskā atmiņa.
	DOMĀŠANA • bērna domāšanas attīstība ir saistīta ar cēloņu un seku sakarību atklāšanu starp lietām un to norisēm; • mācās analizēt, sintezēt, klasificēt, grupēt, plānot, prognozēt, noskaidrot jēdzienus, veidot asociācijas; • domāšanas veidi (uzskatāmi konkrētā, uzskatāmi tēlainā, verbāli loģiskā domāšana); • uzskatāmi darbīgā domāšana; • loģiski verbālā domāšana ar konkretizēšanas darbībām; • loģiskā domāšana; • verbāli loģiskā domāšana; • domāšanas analītiski sintētiskie procesi, grupēšana, salīdzināšana; • mācās grupēt priekšmetus pēc loģiskās sakarības.
	RUNAS ATTĪSTĪBA • Tā kā šīs darbības ir tieši saistītas ar vissvarīgākajām funkcijām (redze, kustību koordinācija, runa, domāšana), tās ne tikai attīsta katru no funkcijām, bet arī saista tās savā starpā; • artikulācijas aparāta vingrināšana; • elpošanas un balss aparāta nostiprināšana; • runas attīstīšana; • fonemātiskās dzirdes attīstīšana; • runas dzirdes attīstīšana; • skaņu izrunas veidošana, skaņu diferencēšana; • izdalīt pirmo skaņu vārdā; • vārdu krājuma paplašināšana; • skaņu un vārdu (priekšmetu un lietu nosaukumu) tīrrunas veidošana; • runas veidošana ar vienkāršiem, sakarīgiem teikumiem; • sarežģītu vārdu izruna; • izpratnes par jēdzienu veidošana; • dialoga veidošana ar pieaugušo, vienaudzi;

	• monoloģiskās runas attīstīšana; • runājot kontrolēt savu balsi; • saistīto runas attīstīšana; • izteikt iespaidus ar vārdiem; • elementāru gramatikas likumu apgūšana (lietvārda un īpašības vārda saskaņošana dzimtē, skaitlī, locījumā); • stāstīt prasmes un izteiksmīgas runas veidošana; • spēja spriest, analizēt un sintezēt; • fantāzijas prasmes, veidojot stāsta notikumu secību; • runas instrukcijas izpratne; • sagatavot lasīt mācīšanai.
INTRAPERSONISKĀ, AUDZINOŠĀ (PERSONĪBU RAKSTUROJOŠO ĪPAŠĪBU IZKOPŠANAS) FUNKCIJA	• Svarīgi ir saudzēt bērna nervu sistēmu! • ļauj bērnam apgūt uzvedības iemaņas dažādās situācijās; • dod bērnam iespēju atklāt jaunas sava ķermeņa funkcijas, savas apziņas; • ar simbolisku darbību un vēlmju apmierināšanas palīdzību spēle māca meklēt veidus, kā tikt galā ar konfliktiem; • emocijas iniciatīva • pašapziņas veidošanās – es varu, man iznāk (ja mazliet palīdz); • vērīgums; • pašizteiksme; • patstāvība; • veidot gribu, noturību; • palīdz bērnam iemācīties izmantot savu enerģiju.
SASKARSMES (SOCIĀLĀ) FUNKCIJA	• savstarpējo attiecību uzsākšana un uzturēšana; • iemaņas saskarsmē; • partnera izjūta; • mācās veidot savstarpējās bērnu attiecības; • prasme izvirzīt noteikumus, pieņemt citu izvirzītos noteikumus; • sadarbības prasmju attīstīšana; • veidot iecietīgu attieksmi pret citiem dalībniekiem; • mācās dalīties gan ar rotaļlietām, gan ar domām; • mācās ievērot secību, pakļauties noteikumiem.
MOTIVĒJOŠĀ FUNKCIJA	• sagādā prieku; • apmierina „darbošanās alkas”; • rosina bērnu aktivitāti; • pozitīvs emocionālais noskaņojums; • tā veicina mācību intereses attīstību, motivē iesaistīties; • vēlme piedalīties; • interese par burtiem, skaitļiem utt..
IZKLAIDĒJOŠĀ FUNKCIJA	• spēle veicina spriedzes noņemšanu; • dod iespēju atslābināties; • gūt pozitīvas emocijas; • apmierinājumu par veiksmīgu darbību (vai uzvaru).

Lai ievērotu visus šos noteikumus, darba autore izveidoja didaktiskās spēles smiltīs 3 – 4 gadīgu bērnu valodas un runas attīstīšanai, vārdu krājuma pilnveidošanai (skatīt 3.2., 3.3., 3.4., 3.5., 3.6., 3.7., 3.8., 3.9., 3.10. tabulu).

3.2. tabula

Spēle - Dzīvnieku nogādāšana zooloģiskajā dārzā

SPĒLES NOSAUKUMS	DZĪVNIEKU NOGĀDĀŠANA ZOOLOĢISKAJĀ DĀRZĀ
MĒRĶIS	SPĒLES ATTĪSTOŠIE UZDEVUMI Vārdu krājuma pilnveidošana, paplašināšana.
SPĒLES UZDEVUMI	1. Paplašināt bērnu vārdu krājumu, aktivizējot bērnu runā dažādu dzīvnieku nosaukumus. 2. Apgūt elementārus gramatikas likumus (lietvārda lietošana vienskaitlī un daudzskaitlī). 3. Attīstīt taktilās sajūtas (taktilo atmiņu), roku un pirkstu kustības un to jutīgumu, nostiprinot motoro koordināciju manipulācijās ar priekšmetiem. 4. Vingrināt uzskatāmi darbīgo domāšanu, tīšo uzmanību un koncentrēšanās spējas. 5. Mācīties ievērot dalības secību un spēles noteikumus.
DALĪBNIEKI, STIMULS DARBĪBAI (MOTIVĀCIJA)	• 2 – 3 bērni vecumā no 3 – 4 gadiem. • Gūt pozitīvas emocijas, vēlme piedalīties. • Iespēja smiltīs rotaļāties arī ziemā.
SPĒLES ELEMENTI, LAUKUMS	• Metamais kauliņš (1 – 3 punktiņiem); • Katram bērnam ir 10 mazas dzīvnieku figūras; • Kuģis ar platformu, dzīvnieku izvietošanai.
SPĒLES GAITA (darbību kopums mērķu sasniegšanai)	• Katrs dalībnieks pēc kārtas met metamu kauliņu. Ņemot vērā uzkritušo skaitli, bērns izvēlas atbilstīgu skaitu figūriņu, liek tās kuģī un saka: „Es novietoju uz kuģa vienu lāci (tīģeri, zebri utt.)” vai „Es novietoju uz kuģa divus (trīs) lāčus (tīģerus, zebras utt.)”. • Spēlē, līdz kuģis ir pilns. • Seko brīvas rotaļas smiltīs – zoodārza ierīkošana. • Spēlē, līdz bērni visas dzīvnieku figūriņas izvietojuši uz kuģa. • Iekārtojot zoodārzu, bērni sarunājas savā starpā, sarunās lietojot apgūtos vārdus, ievērojot apgūtos gramatikas likumus.
SPĒLES IZVĒRTĒŠANA (Kas norādīs uz veiksmīgi sasniegtu mērķi?)	• Uz veiksmīgi sasniegtu mērķi norāda bērnu pozitīvais noskaņojums spēles laikā, bērni papildinājuši savu vārdu krājumu ar jauniem, mazāk lietotiem vārdiem, izpratuši vienskaitļa un daudzskaitļa lietojumu savā runā, ko ievēros arī ārpus spēles vides. • Spēles izvērtēšana: bērni izstāsta, ko paveikuši spēles gaitā, atklāj kādas jaunas atziņas un prasmes ir apguvuši.

Atmiņas spēle – Kur atrodas otrs draugs?

SPĒLES NOSAUKUMS	KUR ATRODAS OTRS DRAUGS?
MĒRĶIS	SPĒLES ATTĪSTOŠIE UZDEVUMI Vārdu krājuma pilnveidošana, paplašināšana.
SPĒLES UZDEVUMI	1. Paplašināt, pilnveidot bērnu vārdu krājumu, aktivizējot bērnu runā dažādu dzīvnieku nosaukumus. 2. Attīstīt taktilās sajūtas (taktilo atmiņu), roku un pirkstu kustības un to jutīgumu, nostiprinot motoro koordināciju manipulācijās ar priekšmetiem. 3. Attīstīt bērnu uzmanību, koncentrēšanās spējas un atmiņu praktiskā darbībā. 4. Attīstīt atpazīšanas un iegaumēšanas, kā arī kustību atmiņu. 5. Attīstīt sadarbības prasmes un mācīties ievērot dalības secību un spēles noteikumus.
DALĪBNIEKI, STIMULS DARBĪBAI (MOTIVĀCIJA)	• 2 – 3 bērni vecumā no 3 – 4 gadiem. • Gūt pozitīvas emocijas, vēlme piedalīties. • Iespēja smiltīs rotaļāties arī ziemā.
SPĒLES ELEMENTI, LAUKUMS	• 12 pāru miniatūras rotaļlietas; • Nelieli groziņi rotaļlietu ievietošanai; • Smilšu kaste.
SPĒLES GAITA (darbību kopums mērķu sasniegšanai)	• Katrs dalībnieks pēc kārtas meklē smiltīs divas vienādas paslēptās rotaļlietas. Ja izceļ dažādas, tad spēles dalībnieks tās noliek atpakaļ tajās pašās vietās. Ja figūras ir vienādas, tad spēles dalībnieks ievieto tās savā groziņā. • Katrs dalībnieks, izņemot rotaļlietas no smiltīm, nosauc rotaļlietas nosaukumu. • Spēles dalībniekam, kurš atradis 2 vienādas rotaļlietas, ir vēl viena iespēja meklēt vienādas rotaļlietas. • Spēle notiek, līdz visām rotaļlietām ir atrasti pāri. • Pēc spēles beigšanas, bērniem ir iespējamas brīvas rotaļas smiltīs ar atrastajām rotaļlietām. • Spēlējoties ar rotaļlietām, bērni sarunājas savā starpā, sarunās izmantojot apgūtos vārdus.
SPĒLES IZVĒRTĒŠANA (Kas norādīs uz veiksmīgi sasniegtu mērķi?)	• Uz veiksmīgi sasniegtu mērķi norāda bērnu pozitīvais noskaņojums spēles laikā, bērni pilnveidojuši, papildinājuši savu vārdu krājumu ar jauniem, mazāk lietotiem vārdiem. • Spēles izvērtēšana: bērni izstāsta, ko paveikuši spēles gaitā, atklāj kādas jaunas atziņas un prasmes ir apguvuši. • Bērni pilnveidojuši vērīgumu, uzmanības noturību.

Spēle – Kurš pazuda, kurš uzradās?

SPĒLES NOSAUKUMS	KURŠ PAZUDA, KURŠ UZRADĀS?
MĒRĶIS	SPĒLES ATTĪSTOŠIE UZDEVUMI Vārdu krājuma pilnveidošana, paplašināšana.
SPĒLES UZDEVUMI	1. Paplašināt bērnu vārdu krājumu, aktivizējot bērnu runā dažādu dzīvnieku nosaukumus. 2. Radīt bērniem iespēju attīstīt uzmanību, koncentrēšanās spējas un atmiņu praktiskā darbībā. 3. Attīstīt atpazīšanas un iegaumēšanas, arī kustību atmiņu. 4. Vingrināt uzskatāmi darbīgo domāšanu, tīšo uzmanību un koncentrēšanās spējas.
DALĪBNIEKI, STIMULS DARBĪBAI (MOTIVĀCIJA)	• 1 vai 2 bērni vecumā no 3 – 4 gadiem. • Gūt pozitīvas emocijas, vēlme piedalīties. • Rosina bērnu aktivitāti.
SPĒLES ELEMENTI, LAUKUMS	• 10 miniatūrrotaļlietas. • Smilšu kaste.
SPĒLES GAITA (darbību kopums mērķu sasniegšanai)	• Smilšu kastē ieliek 4 – 5 miniatūrrotaļlietas. Pedagogs kopā ar bērniem atkārtο dzīvnieku nosaukumus un raksturīgākās īpašības. Pedagogs lūdz iegaumēt figūras, bet pēc tam palūdz bērniem aizvērt acis. Pa to laiku pedagogs izņem 1 figūru vai ievieto spēles laukumā jaunu figūru. Pēc acu atvēršanas bērniem jāpasaka, kas pazudis vai uzradies no jauna. Bērni pēc acu atvēršanas vēro izmaiņas laukumā un par tām pastāsta. • Spēlē, līdz visas desmit figūras ir izmantotas un bērni atkārtοjuši mazāk zināmos vārdus. • Seko brīvas rotaļas smiltīs ar figūrām, kuras tika izmantotas spēlē, bērni spēles procesā izmanto vārdus, kurus spēles gaitā ir nostiprinājuši. Bērni savā starpā var izmantot spēles metodiku, lai aktivizētu un pilnveidotu vārdu krājumu un atmiņu. • Uzdevumu var pagrūtināt, izņemot 2 vai 3 rotaļlietas. • Spēlē, līdz visas dzīvnieku figūriņas ir izmantotas spēles laukumā.
SPĒLES IZVĒRTĒŠANA (Kas norādīs uz veiksmīgi sasniegtu mērķi?)	• Uz veiksmīgi sasniegtu mērķi norāda bērnu pozitīvais noskaņojums spēles laikā, bērni papildinājuši savu vārdu krājumu ar jauniem, mazāk lietotiem vārdiem. • Bērni vingrina atmiņu un iegaumēšanu. • Spēles izvērtēšana: bērni izstāsta, ko paveikuši spēles gaitā, atklāj kādas jaunas atziņas un prasmes ir apguvuši.

Spēle – Iekārto lelles Līnas istabu!

SPĒLES NOSAUKUMS	IEKĀRTO LELLES LĪNAS ISTABU!
MĒRĶIS	SPĒLES ATTĪSTOŠIE UZDEVUMI Stāstītprasmes veidošana
SPĒLES UZDEVUMI	1. Attīstīt uzmanību, koncentrēšanās spējas. 2. Nostiprināt motorisko koordināciju, kā arī roku un acu koordināciju. 3. Attīstīt bērna roku un pirkstu kustības, to jutīgumu; pirkstu sīko muskulatūru. 4. Attīstīt tēlaino atmiņu, uzskatāmi darbīgo domāšanu. 5. Attīstīt stāstīt prasmi, stāstā pareizi izmantojot prievārdus „uz, aiz, zem, pie”. 6. Vingrināties strādāt pāri, dalīties ar rotaļlietām un domām.
DALĪBNIEKI, STIMULS DARBĪBAI (MOTIVĀCIJA)	• 1 vai 2 bērni vecumā no 3 – 4 gadiem. • Apmierina „darbošanās alkas”. • Spēle rada mācību darbībai labvēlīgu atmosfēru. • Pašapziņas veidošanās – es varu, man iznāk.
SPĒLES ELEMENTI, LAUKUMS	• Miniaturrotaļlietu komplekts „virtuves iekārtojums un trauki”, „guļamistabas iekārtojums un mēbeles” u.c.. • Smilšu kaste.
SPĒLES GAITA (darbību kopums mērķu sasniegšanai)	• Skolotājs stāsta (bērns liek un stāsta), kā lellīte Līna iekārto savu istabu (virtuvi). • Stāstījumā jāizmanto dažādi priedēkļi (uz, aiz, zem, pie). Darbībā dažādus priekšmetus novieto skapī, uz plaukta, pie galda, zem krēsla utt.. • Pēc lelles istabas iekārtošanas – sižeta lomu rotaļa „Ģimene” smilšu kastē, iekārtotajā istabā.
SPĒLES IZVĒRTĒŠANA (Kas norādīs uz veiksmīgi sasniegtu mērķi?)	• Uz veiksmīgi sasniegtu mērķi norāda iekārtotā leļļu istaba (virtuve u.c.) telpas. • Paša vai kopā ar skolotāju veidots stāstījums. • Veiksmīga pāra sadarbība.

Spēle – Ilustrē dzirdēto!

SPĒLES NOSAUKUMS	ILUSTRĒ DZIRDĒTO!
MĒRĶIS	SPĒLES ATTĪSTOŠIE UZDEVUMI Vārdu krājuma pilnveidošana, stāstījuma veidošana
SPĒLES UZDEVUMI	1. Attīstīt uzmanību, koncentrēšanās spējas un iegaumēšanas funkcijas praktiskā darbībā. 2. Nostiprināt motorisko koordināciju, kā arī roku un acu koordināciju. 3. Attīstīt bērna roku un pirkstu kustības, to jutīgumu; pirkstu sīko muskulatūru. 4. Attīstīt tēlaino atmiņu, uzskatāmi darbīgo domāšanu. 5. Attīstīt stāstīt prasmi. 6. Vingrināties strādāt pāri, dalīties ar rotaļlietām un domām.
DALĪBNIEKI, STIMULS DARBĪBAI (MOTIVĀCIJA)	• 1 vai 2 bērni vecumā no 3 – 4 gadiem. • Apmierina „darbošanās alkas”. • Spēle rada mācību darbībai labvēlīgu atmosfēru. • Pašapziņas veidošanās – es varu, man iznāk.
SPĒLES ELEMENTI, LAUKUMS	• J. Poruka dzejolis „Tracis”. • Miniaturrotaļlietu komplekts, kas nodrošina dzejoļa sižeta attēlošanu smiltīs; pagrūtinājumam – bērns pats atlasa vajadzīgās rotaļlietas. • Smilšu kaste. • Varianti – dažādi bērnu dzejoļi un pasakas atbilstoši nedēļas tēmai, bērna spējām un attīstības pakāpei.
SPĒLES GAITA (darbību kopums mērķu sasniegšanai)	• Skolotājs lasa pasaku vai dzejoli. Bērns klausās skolotāja lasīto, stāstīto. Pēc izlasīšanas (īsāks darbs) vai izlasīta fragmenta (garāks darbs) bērns atveido sižetu smiltīs (viens vai pāri ar otru bērnu). • Darbojoties vai vērojot izveidoto sižetu, atstāsta pasaku (dzejoli) vai veido savu stāstījumu. • Kopā ar skolotāju vai skolotājs viens vēl reizi pastāsta pasaku (dzejoli). • pagrūtinājums – veido turpinājumu stāstītajam un pastāsta to.
SPĒLES IZVĒRTĒŠANA (Kas norādīs uz veiksmīgi sasniegtu mērķi?)	• Uz veiksmīgi sasniegtu mērķi norāda bērnu pozitīvais noskaņojums sižeta attēlošanas laikā. • Paša vai kopā ar skolotāju veidots stāstījums. • Veiksmīga pāra sadarbība.

Spēle – Saklausī pirmo skaņu

SPĒLES NOSAUKUMS	SAKLAUSI PIRMO SKAŅU!
MĒRĶIS	SPĒLES ATTĪSTOŠIE UZDEVUMI Vārdu krājuma pilnveidošana, paplašināšana, skaņu aktivizēšana.
SPĒLES UZDEVUMI	1. Paplašināt bērnu vārdu krājumu, aktivizējot bērnu runā dažādu dzīvnieku un lietu nosaukumus. 2. Attīstīt un vingrināt artikulācijas aparātu. 3. Attīstīt fonemātisko dzirdi. 4. Veidot skaņu izrunu un skaņu diferencēšanu, skaņu un vārdu tīrrunas veidošanu. 5. Veikt manipulācijas ar priekšmetiem, figūrām.
DALĪBNIEKI, STIMULS DARBĪBAI (MOTIVĀCIJA)	• 1 bērns vecumā no 3 – 4 gadiem. • Gūt pozitīvas emocijas, vēlme piedalīties. • Apmierina „darbošanās alkas”. • Rosina bērnu aktivitāti. • Interese par burtiem un skaņām. • Spēle rada mācību darbībai labvēlīgu atmosfēru un atdzīvina to. • Pašapziņas veidošanās – es varu, man iznāk.
SPĒLES ELEMENTI, LAUKUMS	• 5 miniatūrrotāļietas, kuru nosaukums sākas ar skaņu „l”. • 5 figūriņas, kuras sākas ar citām skaņām. • Neliels groziņš, smilšu kaste.
SPĒLES GAITA (darbību kopums mērķu sasniegšanai)	• Spēles sākumā skolotājs izvērtē konkrētam bērnam nepieciešamās skaņas aktivizēšanas nepieciešamību. Šajā gadījumā būs aprakstīta skaņa „l”. Nepieciešamās rotāļietas – lācis, lapsa, lauva, lampa, lapa un 5 citas rotāļietas pēc izvēles (rotāļietas iespējams mainīt un dažādot pēc pedagoga izvēles un skaņu aktivizēšanas nepieciešamības). • Smiltīs pedagogs paslēpj rotāļietas. Pedagogs izstāsta bērnam spēles noteikumus: „Šodien mēs atkārtosim skaņu l. Esmu spēles laukumā noslēpusi rotāļietas, kuras tev būs jāatrod, tomēr tās būs tikai 5. Tev jāsameklē un jāizņem tās rotāļietas, kuru nosaukumi sākas ar skaņu „l”, pārējās jānoliek atpakaļ.” • Kad bērns ir atradis kādu rotāļietu smiltīs, pedagogs lūdz bērnam nosaukt tās vārdu, ja tas atbilst spēles izvirzītajiem noteikumiem, tad bērns nosauc tās vārdu, uzsverot pirmo skaņu. • Spēlē, līdz visas 5 nepieciešamās rotāļietas ir atrastas. • Lai spēli padarītu interesantāku, pedagogs var izmantot 2 – 3 skaņas, kuras bērnam nepieciešams aktivizēt.
SPĒLES IZVĒRTĒŠANA (Kas norādīs uz veiksmīgi sasniegtu mērķi?)	• Uz veiksmīgi sasniegtu mērķi norāda bērnu pozitīvais noskaņojums spēles laikā, bērni aktivizējuši tās skaņas, kuras izrunāt sagādā grūtības. • Spēles izvērtēšana: bērns izstāsta, ko paveicis spēles gaitā, atklāj kādas jaunas atziņas un prasmes ir apguvis.

Spēle – Kas tie tādi sanākuši, jauku stāstu veidojuši

SPĒLES NOSAUKUMS	KAS TIE TĀDI SANĀKUŠI, JAUKU STĀSTU VEIDOJUŠI!
MĒRĶIS	SPĒLES ATTĪSTOŠIE UZDEVUMI Vārdu krājuma pilnveidošana, paplašināšana, teikumu veidošana
SPĒLES UZDEVUMI	1. Pilnveidot bērnu vārdu krājumu, aktivizējot bērnu runā dažādu dzīvnieku un lietu nosaukumus. 2. Veidot vienkāršas konstrukcijas teikumus, attīstīt stāstīt prasmi. 3. Vingrināt artikulācijas aparātu un veidot dialogu ar vienaudzi. 4. Attīstīt fantāzijas prasmi un veidot stāsta notikumu secību. 5. Veikt manipulācijas ar priekšmetiem, figūrām.
DALĪBNIKĀI, STIMULS DARBĪBAI (MOTIVĀCIJA)	• 1 līdz 3 bērni vecumā no 3 – 4 gadiem. • Spēle rosina bērnu aktivitāti un veicina sadarbības prasmes ar spēles dalībniekiem • Pozitīvs emocionālais noskaņojums. • Motivācija un vēlme piedalīties.
SPĒLES ELEMENTI, LAUKUMS	• Miniaturrotāļietas, figūras. • Smilšu kaste.
SPĒLES GAITA (darbību kopums mērķu sasniegšanai)	• Pedagoģs iepriekš var atlasīt rotāļietas atbilstīgi nedēļas tēmai. • Pedagoģs piedāvā spēles dalībniekiem pašiem izvēlēties rotāļietas no piedāvātā klāsta, kuras būs nepieciešamas turpmākajam darbam. • Pedagoģs spēles dalībniekiem palīdz izvēlētais rotāļietas ievietot smilšu kastē un izdomāt stāstu (pasaku, notikumu). Kad pagājušas 5 minūtes un spēles dalībnieki smilšu kastē izveidojuši sižetu, pedagoģs lūdz to izstāstīt. • Spēles dalībnieki izveidoto stāstu var stāstīt pa vienam vai, viens otru papildinot. • Pēc sižeta izstāstīšanas bērniem ir iespēja brīvi darboties smilšu kastē un papildināt izveidoto ainu.
SPĒLES IZVĒRTĒŠANA (Kas norādīs uz veiksmīgi sasniegtu mērķi?)	• Uz veiksmīgi sasniegtu mērķi norāda bērnu pozitīvais noskaņojums spēles laikā, bērni papildinājuši savu vārdu krājumu ar jauniem, mazāk lietotiem vārdiem, attīstījuši prasmi klausīties citos un veidojuši dialogus ar spēles dalībniekiem. • Spēles izvērtēšana: bērni izstāsta, ko paveikuši spēles gaitā, atklāj kādas jaunas atziņas un prasmes ir apguvuši.

Spēle – Laimes rats

SPĒLES NOSAUKUMS	LAIMES RATS
MĒRĶIS	SPĒLES ATTĪSTOŠIE UZDEVUMI Vārdu krājuma pilnveidošana, paplašināšana.
SPĒLES UZDEVUMI	1. Paplašināt bērnu vārdu krājumu, aktivizējot bērnu runā dažādu dzīvnieku nosaukumus. 2. Vingrināt uzskatāmi darbīgo domāšanu, tīšo uzmanību un koncentrēšanās spējas. 3. Mācīties ievērot dalības secību un spēles noteikumus. 4. Veidot iecietīgu attieksmi pret citiem spēles dalībniekiem. 5. Vingrināt artikulācijas aparātu.
DALĪBNIEKI, STIMULS DARBĪBAI (MOTIVĀCIJA)	• 1 – 3 bērni vecumā no 3 – 4 gadiem. • Spēle rada mācību darbībai labvēlīgu atmosfēru un atdzīvina to. • Rosina bērnu aktivitāti, veicina uzmanības koncentrēšanās spējas.
SPĒLES ELEMENTI, LAUKUMS	• Miniaturrotāļietas, figūras ar dzīvniekiem. • Laimes rats ar dzīvnieku attēliem (skatīt 5.pielikumu). • Groziņi. • Smilšu kaste.
SPĒLES GAITA (darbību kopums mērķu sasniegšanai)	• Pedagoģ katram bērnam iedod groziņu, kuros ir ievietotas dažādas dzīvnieku figūras (katram bērnam groziņā ir atšķirīgas figūras). • Pedagoģ griež laimes ratu, uz kura attēla uzkrīt bulta, tā figūra , kura atrodas konkrētā bērna groziņā ir jāieliek spēles laukumā. Katram bērnam ir rūpīgi jāseko līdzi, kādas figūras atrodas viņu groziņos un uz kādu figūru norāda laimes rata bulta. • Attiecīgās figūras nosaukumu bērns nosauc, ja tas neizdodas, tad pārējie bērni palīdz, tādejādi atkārtot dzīvnieku nosaukumus un veidojot vārdu, skaņu tīrrunu. • Gadījumā, ja uz laimes rata uzkrīt dzīvnieks, kurš jau atrodas spēles laukumā, jāizvēlas nākamais attēls, kurš atrodas pulksteņa rādītāja virzienā. • Spēle ilgst tik ilgi, kamēr visas figūras no dalībnieku groziņiem ir novietotas spēles laukumā. • Pēc spēles izspēlēšanas bērniem ir iespēja brīvi darboties spēles laukumā ar rotaļlietām, kuras izmantoja spēles procesā.
SPĒLES IZVĒRTĒŠANA (Kas norādīs uz veiksmīgi sasniegtu mērķi?)	• Uz veiksmīgi sasniegtu mērķi norāda bērnu pozitīvais noskaņojums spēles laikā, bērni papildinājuši savu vārdu krājumu ar jauniem, mazāk lietotiem vārdiem, attīstījuši prasmi klausīties un palīdzēt citiem. • Spēles izvērtēšana: bērni izstāsta, ko paveikuši spēles gaitā, atklāj kādas jaunas atziņas un prasmes ir apguvuši.

Spēle – Kas tas ir?

SPĒLES NOSAUKUMS	KAS TAS IR?
MĒRĶIS	SPĒLES ATTĪSTOŠIE UZDEVUMI Vārdu krājuma pilnveidošana, paplašināšana.
SPĒLES UZDEVUMI	1. Paplašināt bērnu vārdu krājumu, aktivizējot bērnu runā dažādu dzīvnieku nosaukumus. 2. Attīstīt taktilās sajūtas (taktilo atmiņu), roku un pirkstu kustības un to jutīgumu, nostiprinot motoro koordināciju manipulācijās ar priekšmetiem. 3. Vingrināt uzskatāmi darbīgo domāšanu, tīšo uzmanību un koncentrēšanās spējas. 4. Mācīties ievērot dalības secību un spēles noteikumus.
DALĪBNIKĀI, STIMULS DARBĪBAI (MOTIVĀCIJA)	• 1 līdz 3 dalībnieki vecumā no 3 – 4 gadiem. • Spēles laikā bērni veicina mācību intereses attīstību un motivēti iesaistīsies spēles procesā.
SPĒLES ELEMENTI, LAUKUMS	• Dažādas dzīvnieku figūras, rotaļlietas. • Smilšu kaste, karodziņi, groziņi.
SPĒLES GAITA (darbību kopums mērķu sasniegšanai)	• Pirms spēles pedagogs izvieto rotaļlietas spēles laukumā tā, lai tās nevarētu redzēt, savukārt blakus tām piestiprina karodziņus. • Katrs bērns pēc kārtas izvēlas vienu karodziņu, kuram blakus atrodas rotaļlieta, bērnam tā jāatrod un jānosauc (lai spēli padarītu interesantāku, var bērniem palūgt nosaukt raksturīgākās īpašības vai pastāstīt nelielu aprakstu, stāstu par to). Ja rotaļlieta ir pazīstama un bērns spēj izpildīt spēles uzdevumu, tad bērns šo rotaļlietu ievieto savā groziņā, ja tas neizdodas, tad to ievieto groziņā, kurš atrodas pie pedagoga. • Spēlē tik ilgi, kamēr spēles laukumā neatrodas neviens karodziņš un rotaļlieta. • Spēlē līdz bērni visas paslēptās rotaļlietas ir atraduši un pārrunājuši par tiem dzīvniekiem, kuri nav tik labi zināmi. • Pēc spēles pedagogs paņem groziņu, kurā ievietotas tās rotaļlietas, kuru nosaukumi nebija zināmi, vai to atcerēšanās bērniem sagādājusi grūtības. Šīs rotaļlietas pedagogs ar bērniem kopīgi mēģina atcerēties un izveidot nelielu aprakstu, raksturīgāko īpašību kopumu, nelielu stāstiņu par konkrēto dzīvnieku. • Pēc izspēlēšanas, bērniem ir iespēja brīvi darboties smilšu kastē ar tām rotaļlietām, figūrām, kuru atpazīšana sagādājusi grūtības, tādā veidā paturot atmiņā dzīvnieka izskatu, formu, krāsu utt..
SPĒLES IZVĒRTĒŠANA (Kas norādīs uz veiksmīgi sasniegtu mērķi?)	• Uz veiksmīgi sasniegtu mērķi norāda bērnu pozitīvais noskaņojums spēles laikā, bērni papildinājuši savu vārdu krājumu ar jauniem, mazāk lietotiem vārdiem, kopīgi izveidojuši dzīvnieku raksturīgāko īpašību kopumu. • Spēles izvērtēšana: bērni izstāsta, ko paveikuši spēles procesā – kas patika, kas sagādāja grūtības.

Visas didaktiskās spēles veidotas vārdu krājuma pilnveidei, paplašināšanai, valodas attīstībai, pirkstu sīkās muskulatūras attīstībai, redzes/motorās koordinācijas attīstībai.

Veidojot didaktiskās spēles smiltīs, darba autore pārsvarā pievērsusies dzīvnieku tēmām, tomēr didaktiskajās spēlēs iespējams izmantot jebkuras rotaļlietas un figūras (piemēram, trauki, apģērbs, augļi, dārzeņi, dzīvnieki, daba un citas lietas), tās var mainīt un pilnveidot atbilstīgi ik nedēļas tēmām un nepieciešamībai, tām var veidot dažādas grūtības pakāpes un mainīt noteikumus. Spēles smiltīs katrs pedagogs var veidot katram bērnam vai nelielām grupām, kuras izspēlējot bērns attīsta redzes atmiņu, iemācās veidot dažādus stāstus, pasakas, fantazēt un galu galā pilnveidot savu vārdu krājumu un uzlabot valodu.

Darba autores izveidotā vingrinājumu kopa labi papildina ikdienas nodarbības un iknedēļas tēmas. Spēles smiltīs ir iespējams spēlēt ar vairākiem spēles dalībniekiem ne tikai spēles laukumā – kastē, bet arī pavasarī un vasarā ārpus telpām, ārā.

3.4. Pētījumā iegūto datu apstrāde un analīze

Ar pedagoģiskā eksperimenta jeb izmēģinājuma darbības palīdzību, tiek atklātas sakarības starp pedagoģisko iedarbību un tās rezultātiem.

Pēc pedagoģiskās izmēģinājuma darbības tiek atkārtoti veikta izpēte, kuras laikā tiek iegūti rezultāti, ar kuru palīdzību tiek konstatēts, vai izvēlētās metodes un paņēmieni apstiprina izvirzīto hipotēzi. Šim nolūkam tiek veikta iegūto datu apstrāde, kura dod iespēju salīdzināt rezultātus pirms un pēc veiktā pedagoģiskā eksperimenta.

Izvēloties maģistra darba tēmu, darba autore izveidoja uzdevumu kopu un paņēmienus (skatīt 3.2., 3.3., 3.4., 3.5., 3.6., 3.7., 3.8., 3.9., 3.10. tabulas), kurus varētu izmantot vārdu krājuma pilnveidē izmantojot spēles smiltīs savā pedagoģiskajā darbībā ar bērniem vecumā no 3 – 4 gadiem.

Pedagoģiskās izmēģinājuma darbības laikā maģistra darba autore ir ievadījusi datus (skatīt 8., 9., 10., 11., 12., 13., 14., 15., 16., 17. pielikumu) un tos apstrādājusi par šādām tēmām:

- eksotiskie dzīvnieki;
- trauki un virtuves priekšmeti;
- dārzeņi;
- apģērbs;
- profesijas.

Sākotnēji darba autore bija paredzējusi 15 tēmas, tomēr lielā darba apjoma dēļ tiks aplūkotas tikai piecas iepriekš nosauktās.

Lai dati tiktu sakārtoti un tos varētu analizēt, darba autore izveidoja tēmu protokolu (skatīt 6. pielikumu). Protokola lapās autore rakstīja bērnu vārdus, tēmas ietvaros izmantotos vārdus un to zināšanu novērtējumu, kur **A – aktīvais vārdu krājums, P – pasīvais vārdu krājums, N – nezināms vārds.**

Aktīvo vārdu krājumu veido vārdi, ko brīvi izmantojam savā runā, bet pasīvo – vārdi, kurus gan saprotam, bet runā vēl neiekļaujam (Zelmenis, 2000).

Lai pilnveidotu, bagātinātu vārdu krājumu, izmantojot spēles smiltīs, nepieciešams veikt vairākus uzdevumus:

- bagātināt bērnu vārdu krājumu;
- nostiprināt un precizēt bērnu vārdu krājumu;
- aktivizēt bērnu vārdu krājumu.

Bagātināt vārdu krājumu nozīmē sistemātiski iemācīt bērniem jaunus vārdus, kurus ir grūti apgūt patstāvīgi. Bērniem jāapgūst vārdi, kas izsaka parādības būtību, jāprot izteikt savas domas. Viņi pakāpeniski paplašina redzesloku un līdz ar to vārdu krājumu, pie katra jau zināmā vārda pievienojot jaunu, tā veidojot savu „vārdnīcu”.

Vārdu krājuma bagātināšanai pedagogs atbilstīgi tēmai izvēlas vārdu krājuma minimumu. Lai bērni apgūtu mācītos vārdus, saprastu to nozīmi, vārdi vairākas reizes jāatkārto gan vienas nodarbības laikā, gan sarunās ārpus nodarbībām. Pedagogam jārada situācijas, lai bērni izjustu nepieciešamību savā runā izmantot tieši tos vārdus, kurus mācījās.

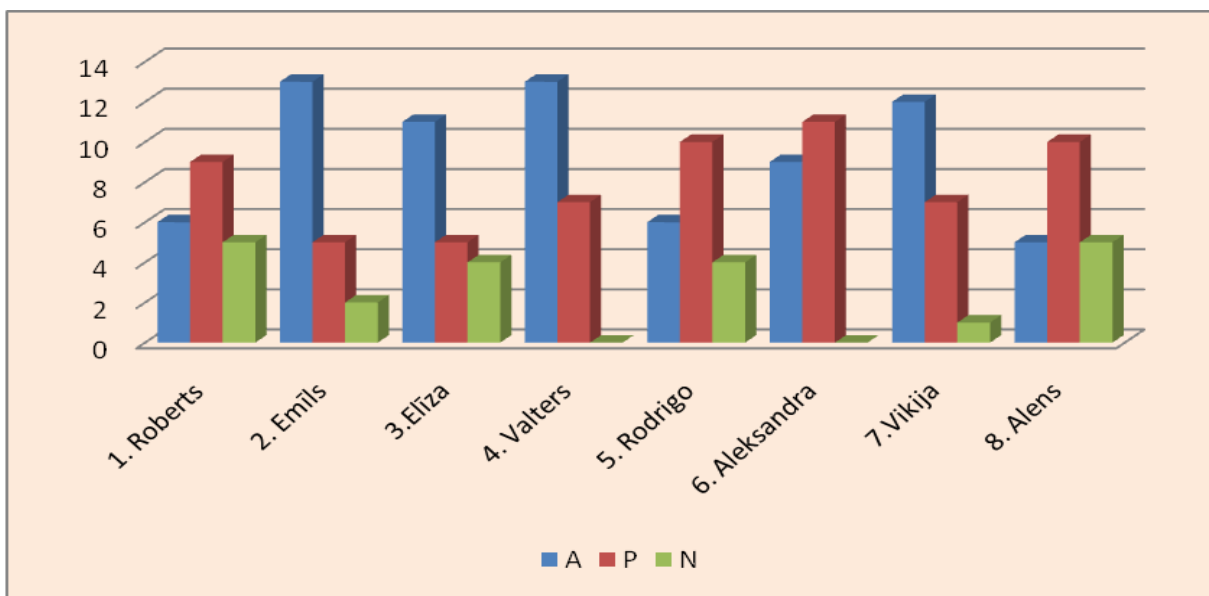
Bērnu vārdu krājuma attīstīšanai jānotiek galvenokārt uz jutekliskās uztveres pamata. Pirmsskolas vecumā bērnam jāapgūst tāds vārdu krājums, kas nodrošinātu sazināšanos ar valodas palīdzību, sagatavotu bērnu sekmīgam mācību darbam, lai bērns varētu uztvert pasakas, grāmatas lasījumu, notikumu secību.

Vārdu krājuma aktivizēšana ir cieši saistīta ar bērna vispārējo attīstību, ar viņa redzesloka paplašināšanos. Katrs vārds, ko bērns uzzina, ir jauns, konkrēts priekšstats par apkārtējās pasaules priekšmetiem un parādībām.

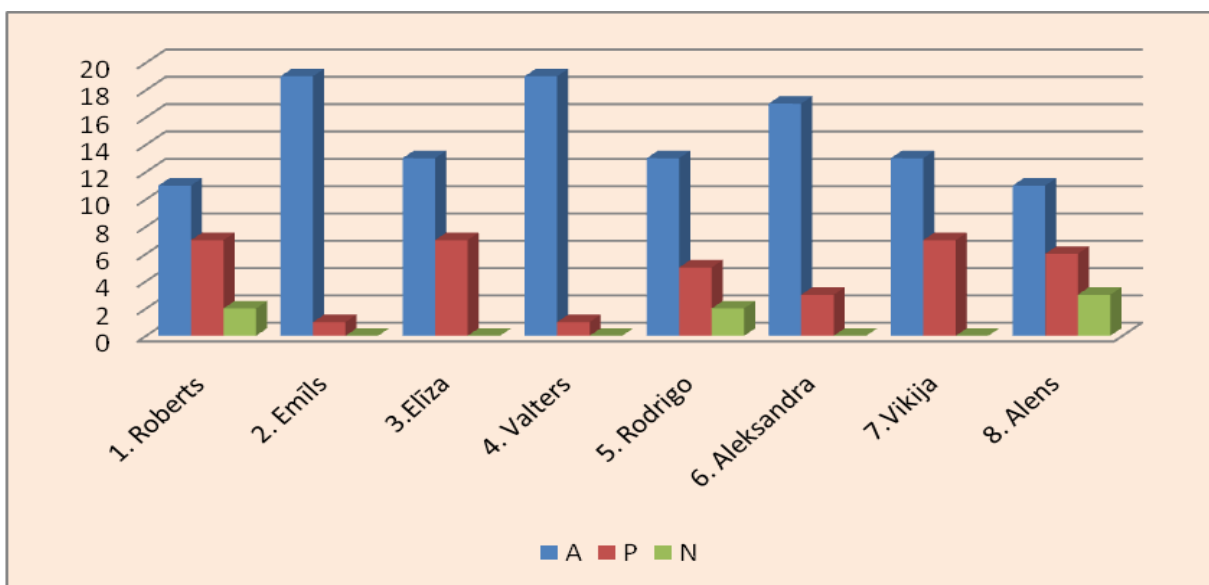
Galvenais vārdu krājuma paplašināšanas avots ir bērnu aktīva darbība, kas saistās ar apkārtējās pasaules izzināšanu un iepazīšanos ar daiļliteratūru, pasakām.

Bērni nodarbībās apgūst jaunus vārdus, bet, lai šo mācību vielu nostiprinātu, ieteicamas didaktiskās rotaļas un spēles, šajā gadījumā tika izmantotas spēles smiltīs. Attīstot valodu, paplašinot bērnu vārdu krājumu ar didaktisko rotaļu palīdzību, bērnu atmiņā nostiprinās priekšmetu un to īpašību nosaukumi.

Tēmas „eksotiskie dzīvnieki” ietvaros darba autore izvēlējās divdesmit vārdus, kurus izmantos un iesaistīs pedagoģiskajā procesā, tie bija – zilonis, krokodils, žirafe, bruņurupucis, begemots, lauva, papagailis, pērtiķis, zebra, kamielis, tīģeris, leoparda, degunradzis, straus, ķengurs, pingvīns, haizivs, panda, delfīns, baltais lācis. Apstrādājot tēmas „eksotiskie dzīvnieki” datus (skatīt) nākas secināt, ka pirms (skatīt 3.1. attēlu) un pēc (skatīt 3.2. attēlu) pedagoģiskās izmēģinājuma darbības bērnu vārdu krājums ir atšķirīgs.

3.1. att. Tēmas „eksotiskie dzīvnieki” vārdu krājums pirms pedagoģiskās izmēģinājuma darbības

3.2. att. Tēmas „eksotiskie dzīvnieki” vārdu krājums pēc pedagoģiskās izmēģinājuma darbības

Pirms pedagoģiskās izmēģinājuma darbības aktīvajā vārdu krājumā Robertam bija 6 vārdi, Emīlam – 13, Elīzai – 11, Valteram – 13, Rodrigo – 6, Aleksandrai – 9, Vikijai – 12, Alenam – 5 vārdi. Pēc izmēģinājuma darbības aktīvajā vārdu krājumā Robertam bija – 6,

Emīlam – 19, Elīzai – 13, Valteram – 19 Rodrigo – 13, Aleksandrai – 17, Vikijai 13, Alenam 11 vārdi. Tas izskaidrojams ar to, ka izmantojot spēles smiltīs, bērni ne tikai izmanto redzes atmiņu, bet arī taktīlās stimulācijas, redzes motorās koordinācijas, vingrina analizējošo uztveri, reproduktīvo radošo uztveri, formas uztveri, ar iztēli un tēlaino domāšanu saista fantāziju, stimulē bērnu radošo darbību, padziļina zināšanas par lietu vidi, attīsta krāsu izjūtu, uztveri un veic daudzas citas funkcijas.

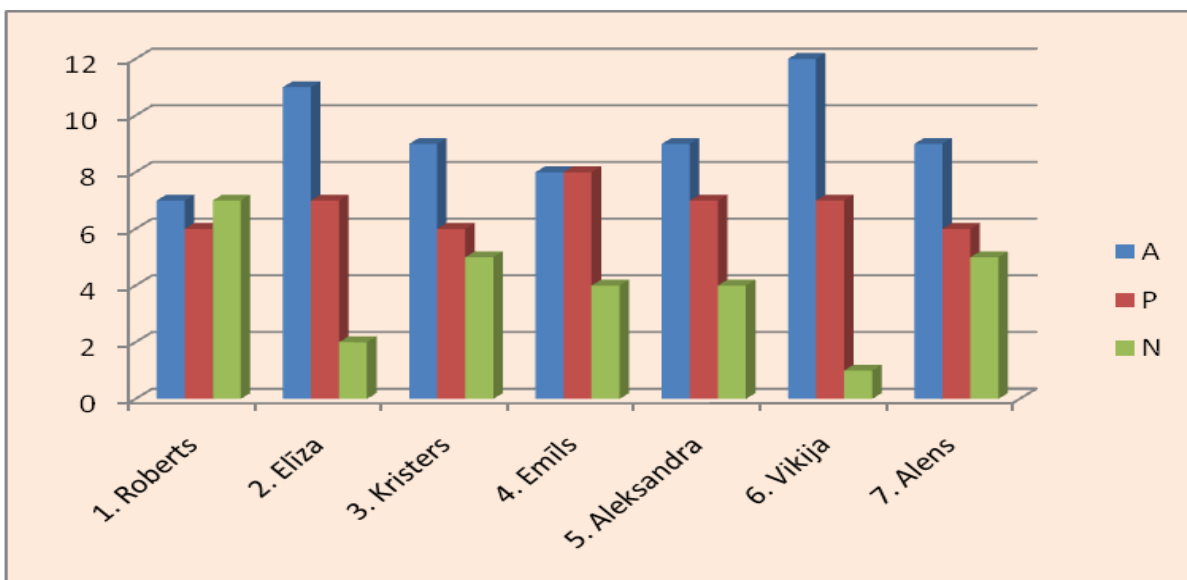
Arī pasīvajā un nezināmajā vārdu krājumā ir redzamas izmaiņas. Tas izskaidrojams ar to, ka bērniem tiek ne tikai parādīta un nosaukta miniatūrrotālieta, figūra, bet arī par to kopā ar bērnu tiek meklētas raksturīgākās īpatnības, īpašības, dzīves vietas, darbības un citas tieši konkrētajam dzīvniekam raksturīgākās lietas.

Par pasīvo vārdu krājumu liecina bērnu runa, vai bērns var nosaukt konkrēto priekšmetu, vai tikai viņam raksturīgākās darbības vai izskatu. Tā piemēram tēmas „eksotiskie dzīvnieki” Roberts krokodilu nosauca par dinozauru, delfīnu par zivtiņu, ķenguru par sunīti, leopardu par tīģeri. Emīls haizivi dēvēja par zivi un delfīnu, par pērtiķi teica, ka tas karājas kokos, par strausu, ka tas ir liels putniņš. Elza strausu nosauca par stārķi, delfīnu par zivtiņu, ķenguru par zaķi, pandu par lāci, leopardu par tīģeri. Valters par kamieli pateica, ka tas spļaudās, par haizivi, ka tā ir delfīns, papagailis ir putniņš. Rodrigo haizivi nosauca par zivi, leopardu par tīģeri, ķenguru par vilku, degunradzi par zeburu. Savukārt Aleksandra papagaili nosauca par balodi, delfīnu par haizivi, strausu par tītaru, leopardu par tīģeri. Vikija haizivi dēvēja par vali, delfīnu arī par vali, tīģeri par lauvu, papagaili par putniņu, strausu par zosi. Alens bruņurupuci nosauca par donatello, haizivi par delfīnu, lauvu par tīģeri, papagaili par putniņu un pandu par lāci.

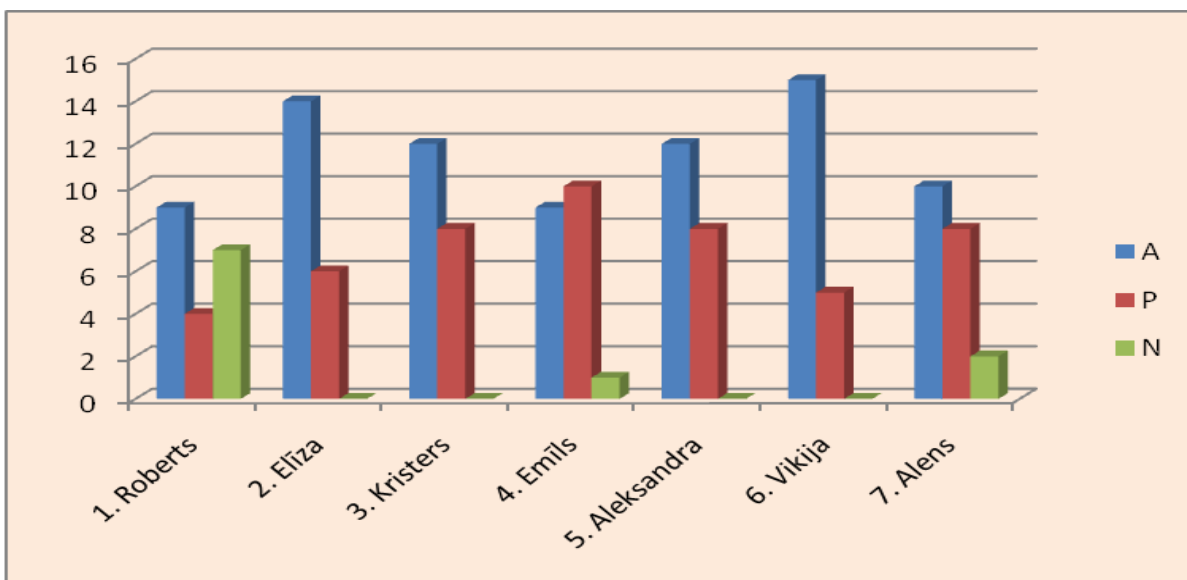
Bērnu atbildēs ir redzams tas, ka pasīvais vārdu krājums ir diezgan liels un bērni māk nosaukt arī konkrētam dzīvniekam raksturīgākās darbības vai izskatu. Tomēr jāatceras, ka pilnveidojot vārdu krājumu nedrīkst aizmirst par to, ka vārdi ir ne tikai jāaktivizē, bet arī jācenšas tos izmantot un iesaistīt ne tikai nodarbībās, kuras organizē pedagogs, bet arī ikdienā, tādejādi pilnveidojot, aktivizējot bērna vārdu krājumu un runas attīstību.

Tēmas „trauki un virtuves priekšmeti” ietvaros darba autore aktīvo, pasīvo un nezināmo vārdu noteikšanai izmantoja šādus vārdus – šķīvis, bļoda, dakša, nazis, karote, krūze, glāze, panna, katls, tējkanna, cukurtrauks, sietiņš, burka, rīve, dēlītis, ledusskapis, plīts, mikroviļņu krāsns, tosters, mikseris/blenderis.

Apstrādājot tēmas „trauki un virtuves priekšmeti” datus nākas secināt, ka pirms (skatīt 3.3. attēlu) un pēc (skatīt 3.4. attēlu) pedagoģiskās izmēģinājuma darbības bērnu vārdu krājums ir atšķirīgs.

3.3. att. Tēmas „trauki un virtuves priekšmeti” vārdu krājums pirms pedagoģiskās izmēģinājuma darbības

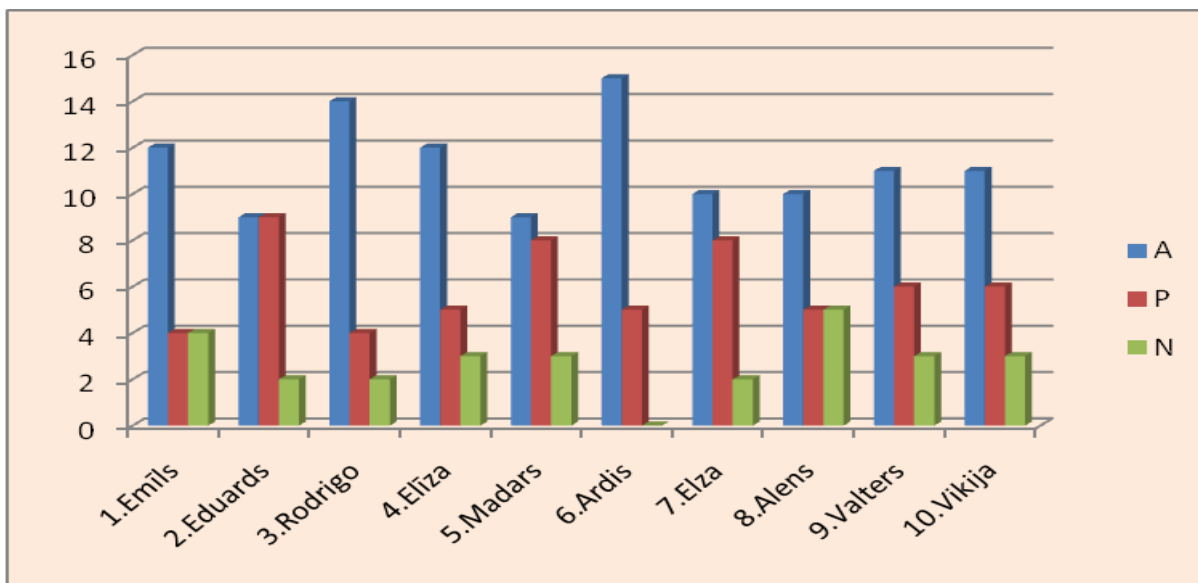
3.4. att. Tēmas „trauki un virtuves priekšmeti” vārdu krājums pēc pedagoģiskās izmēģinājuma darbības

Pirms pedagoģiskās izmēģinājuma darbības aktīvajā vārdu krējumā Robertam bija 7 vārdi, Elīzai – 11, Kristeram – 9, Emīlam – 8, Aleksandrai – 9, Vikijai – 12, Alenam – 9. Pēc izmēģinājuma darbības Robertam aktīvajā vārdu krējumā parādījās 9 vārdi, Elīzai – 14, Kristeram – 12, Emīlam – 9, Aleksandrai – 12, Vikijai – 15, Alenam – 10.

Arī pasīvajā vārdu krējumā un nezināmajiem vārdiem ir redzamas izmaiņas. Tēmas „trauki un virtuves priekšmeti” par pasīvo vārdu krājumu liecināja bērnu nosauktie vārdi, mikroviļņu krāsns – sildītājs, cepamais, cept, tur kur griežas, tur kur cepj. Rīve – tur kur rīvē, tur kur dara šitā (rāda kustības). Glāzi bieži vien bērni nosauc par krūzi un otrādāk, bieži

blūda tika jaukta ar šķīvi, tostera, blenderis un plīts tika izskaidrots ar darbībām, kādas uz šīm lietām var veikt.

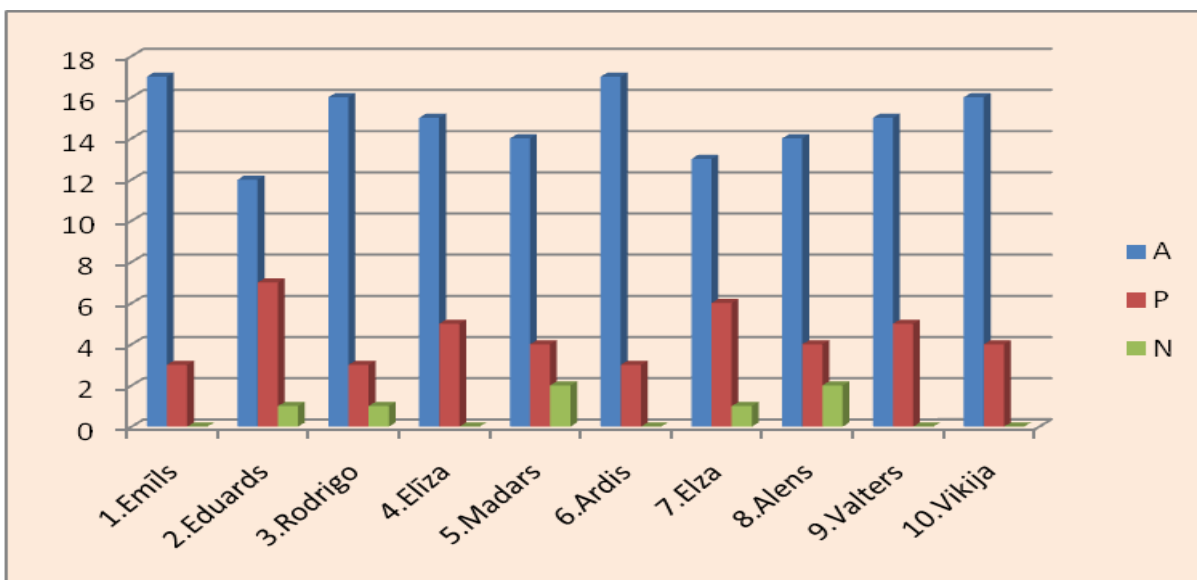
Tēmas „dārzeni” ietvaros tika izmantoti šādi vārdi – gurķis, tomāts, kartupelis, burkāns, kāposts, kālis, sīpols, biete, dilles, pupas, redīss, paprika, salāti, ziedkāposts, kabacis, puravs, ķiploks, zirņi, lociņi un kukurūza. Vārdu krājumu pirms pedagoģiskās izmēģinājuma darbības var vērot 3.5. attēlā. (skatīt 3.5. att.).

3.5. att. Tēmas „dārzeni” vārdu krājums pirms pedagoģiskās izmēģinājuma darbības

Pirms pedagoģiskās izmēģinājuma darbības aktīvajā vārdu krājumā Emīlam bija 12 vārdi, Eduardam – 9, Rodrigo – 14, Elīzai – 12, Madaram – 9, Ardim – 15, Elzai – 19, Alenam – 10, Valteram – 11, Vikijai – 11. Pasīvajā vārdu krājumā Emīlam bija – 4, Eduardam – 9, Rodrigo – 2, Elīzai – 5, Madaram – 8, Ardim – 5, Elzai – 8, Alenam – 5, Valteram – 6, Vikijai – 6.

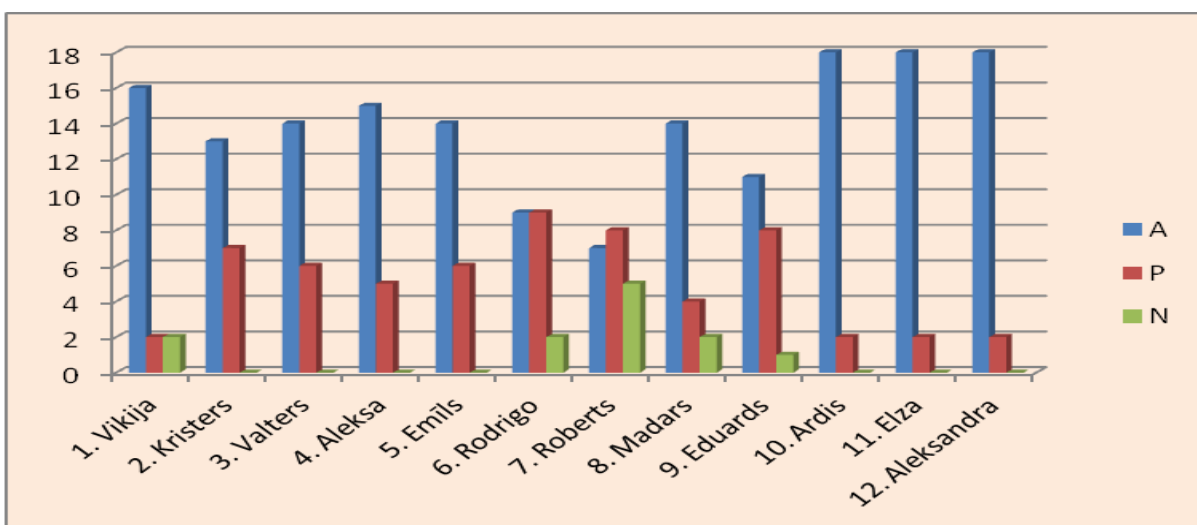
Pēc pedagoģiskās izmēģinājuma (skatīt 3.6. attēlu) darbības vārdu krājums bija atšķirīgs. Emīlam aktīvajā vārdu krājumā ir 17 vārdi, Eduardam – 12, Rodrigo – 16, Elīzai – 15, Madaram – 14, Ardim – 17, Elzai – 13, Alenam 14, Valteram – 15, Vikijai – 16.

3.6.att. Tēmas “dārzeni” vārdu krājums pēc pedagoģiskās izmēģinājuma darbības

Arī pasīvajā vārdu krājumā vērojamas izmaiņas. Bērni daudzus vārdus jauc ar citiem, bieži tie tiek aprakstīti pēc izskata un par tiem tiek pastāstītas raksturīgākās īpašības un izmantošana. Pēc izmēģinājuma darbības vidējais nezināmo vārdu skaits (no dotajiem, tēmā izmantotajiem, apgūtajiem) bērniem bija 1 – 2 vārdi. Tas izskaidrojams ar to, ka apskatot tēmu bērniem bija iespēja ne tikai spēlēt spēles smiltīs ar miniatūras rotaļlietām, figūrām, bet arī tos apskatīt un nogaršot dzīvē.

Tēmas „apģērbs” ietvaros darba autore izmantoja divdesmit vārdus, priekšmetus un attēlus – bikses, šorti, svārki, kleita, zeķes, zeķubikses, kreklis, apakšbikses, džemperis, jaka, sporta tērps, mētelis/virsjaka, veste, soma, kurpes, zābaki, cepure, šalle, cimdi un josta. Izpētes dati pirms pedagoģiskās izmēģinājuma darbības attēloti grafikā (skatīt 3.7. attēlu).

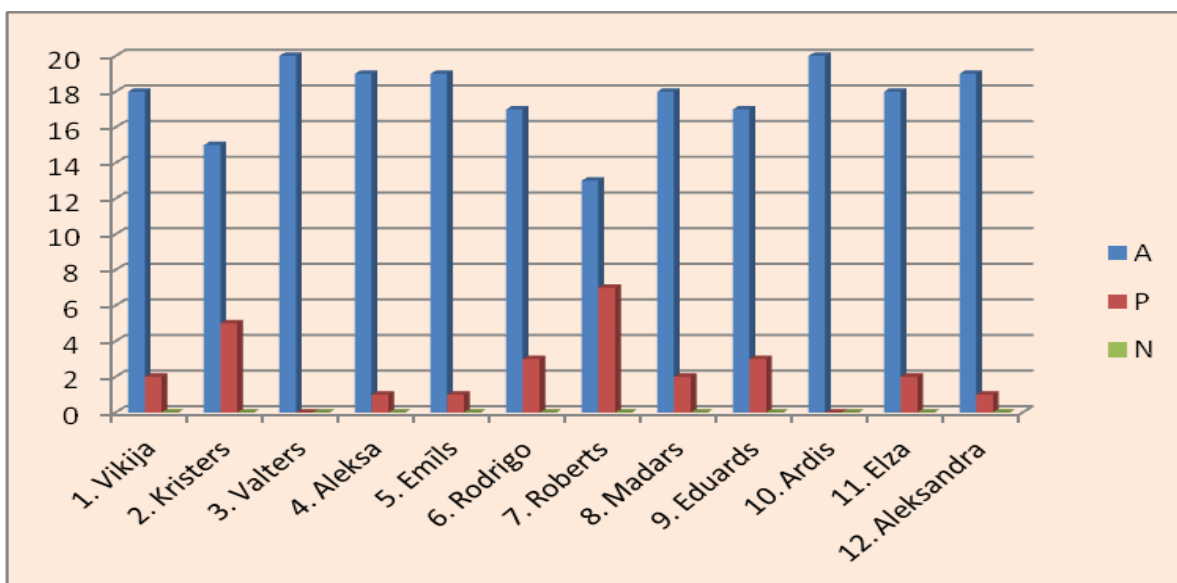

3.7. att. Tēmas „apģērbs” izpētes dati pirms pedagoģiskās izmēģinājuma darbības

Pirms pedagoģiskās darbības tēmas „apgērbs” aktīvajā vārdu krājumā Vikijai bija 16 vārdu, Kristeram – 13, Valteram – 14, Aleksai – 15, Emīlam – 14, Rodrigo – 9, Robertam – 7, Madaram – 14, Eduardam – 11, Ardim, Elzai un Aleksandrai – 18. Pasīvais vārdu krājums bērniem bija salīdzinoši liels ar nezināmajiem vārdiem. Bieži bērni tos jauca ar līdzīgiem apģērba gabaliem un lietām, tādēļ arī tēmas „apgērbs” ietvaros uzlabot pasīvo vārdu krājumu uz aktīvo bija daudz vieglāk, jo ikdienā bērns ir apģērbts un vārdu krājuma pilnveidei varēja veikt ne tikai uzdevumus smiltīs, bet arī pārrunas par dažnedažādajiem apģērbiem, kas bērnam ikdienā ir uzvilkti. Pirms pedagoģiskās izmēģinājuma darbības Vikijai pasīvajā vārdu krājumā bija 2 vārdi, Kristeram – 7, Valteram – 6, Aleksai – 5, Emīlam – 6, Rodrigo – 9, Robertam – 8, Madaram – 4, Eduardam – 8, Ardim, Elzai un Aleksandrai – 2.

Par pasīvo vārdu krājumu liecināja arī bērnu sauktie vārdi – svārkus dēvēja par kleitu un otrādi, vējjaku, vesti, sporta tērpu, kreklu un džemperu par jaku, šorti tika dēvēti par biksēm, pie vārda šalle tika izteikta piezīme, ka to liek ap kaklu, bet jostu uz vēdera, bieži bērni sauca arī krievu valodā lietotos apģērbus – „trusenes, kurtka”.

Pēc pedagoģiskās izmēģinājuma darbības tēmas „apgērbs” datus iespējams apskatīt 3.8. attēlā (skatīt 3.8. attēlu).

3.8. att. Tēmas „apgērbs” izpētes dati pēc pedagoģiskās izmēģinājuma darbības

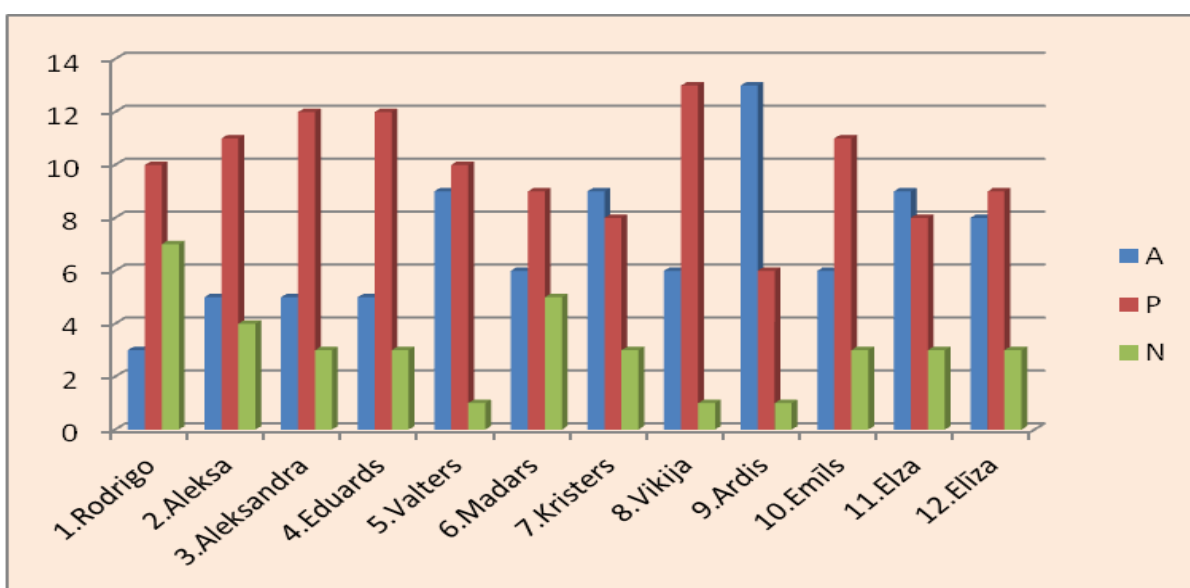
Tēmas ietvaros un izmēģinājuma darbības realizēšanas laikā tika izmantoti arī attēli un reāli apģērba gabali, kas pēc darba autores uzskatiem veicināja aktīvo vārdu krājuma pilnveidi un nezināmo vārdu straujo sarukšanu, jo pēc pedagoģiskās izmēģinājuma darbības vairs nevienam bērnam nebija tēmas „apgērbs” izmantoto nezināmo vārdu.

Pēc izmēģinājuma darbības aktīvajā vārdu krājumā Vikijai aktīvo vārdu skaits palielinājās uz – 18, Kristeram uz 15, Valteram – 20, Aleksai un Emīlam – 19, Rodrigo – 17,

Robertam – 13, Madaram – 18, Eduardam – 17, Ardīm – 20, Elzai aktīvo vārdu skaits nemainījās, bet Aleksandrai aktīvajā vārdu krājumā 19.

Pasīvajā vārdu krājumā Emīlam, Rodrigo un Aleksandrai palicis tikai 1 vārds, Vikijai, Madaram un Elzai 2 vārdi, Rodrigo un Eduardam pa 3 vārdiem, Kristeram – 5, Robertam – 7, bet Valteram un Ardīm pasīvo vārdu skaits mainījies uz aktīvajiem vārdiem.

Tēmas „profesijas” ietvaros tika izmantoti šādi profesiju pārstāvji – dziedātājs, dejojājs, policists, sportists, uguns dzēsējs, jūrnieks, pavārs, karavīrs, fotogrāfs, pilots/lidotājs, pārdevējs, celtnieks, frizieris, skolotājs/audzinātājs, pastnieks, apkopējs, šoferis makšķernieks/zvejnieks un automehāniķis. Šīs tēmas izpētes datus pirms pedagoģiskās izmēģinājuma darbības iespējams aplūkot attēlā (skatīt 3.9. attēlu).

3.9. att. Tēmas „profesijas” izpētes dati pirms pedagoģiskās izmēģinājuma darbības

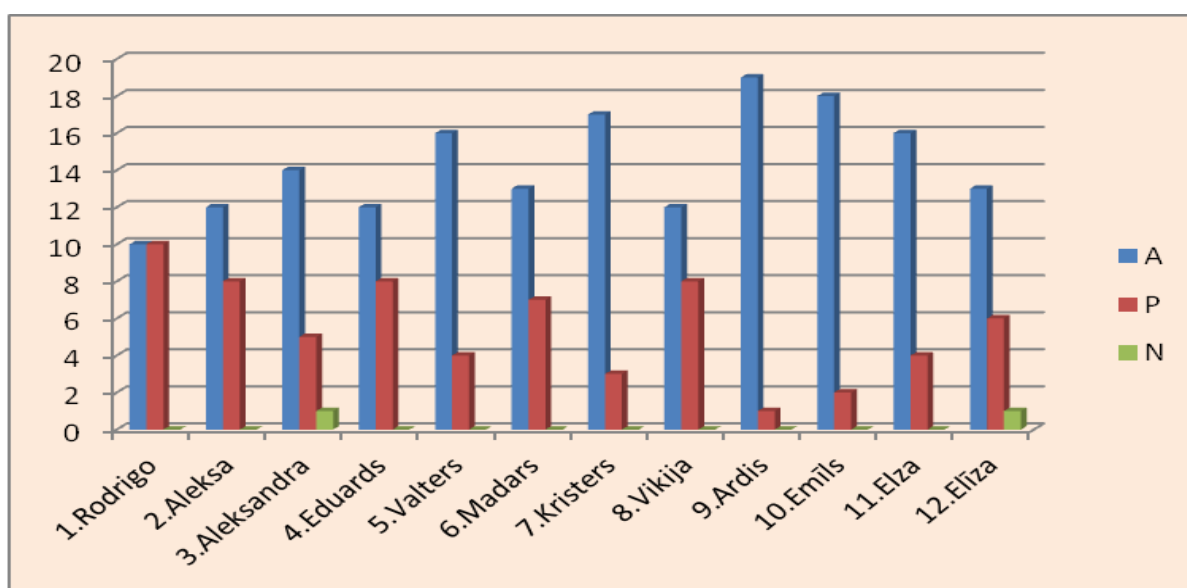
Pirms pedagoģiskās izmēģinājuma darbības aktīvais vārdu krājums bija ļoti šaurs. Aktīvajā vārdu krājumā Rodrigo bija tikai 3 vārdi, Aleksai, Aleksandrai, Eduardam – 5, Valteram, Elzai un Kristeram – 9, Madaram, Vikijai un Emīlam – 6, Ardīm – 13 un Elīzai 8 vārdi.

Pasīvajā vārdu krājumā bija viss vairāk vārdu, tas izskaidrojams ar to, ka bērni zina, ko dara šie profesiju pārstāvji – kādi instrumenti vai ierīces ir nepieciešamas, kur atrodas un citas lietas. Bieži nācās dzirdēt, ka šoferis brauc un ir braucējs; pilots ir lidotājs, tas lido, lido augšā, lido ar lidmašīnu; ka sportists ir cīnītājs; apkopējs – tīrītājs, strādnieks onkulis, viņš tīra, strādā ar putekļu sūcēju, tīra istabu; pavārs taisa ēdienu, cep dažādus našķus un taisa ņammu; frizieris ir tas, kurš griež tantēm matus, pucē, kuram rokās ir šķēres; skolotājs/audzinātājs ir tas, kurš rāda, kā zīmēt; karavīrs ir šautenīks, cilvēks, kuram rokās ir šautene, šaujamaiss

onkulis; zvejnieks/makšķernieks – velk ārā zivis, ķer zivis, makšķerē zivis, upe; automehāniķis taisa mašīnas, strādā, remontē, skrūvē; fotogrāfs – skatās uz dzīvniekiem un putniem, filmē; pārdevējs – liek dārzeņus, skatās uz āboliem un dod tos citiem. Visinteresantākā atbilde izskanēja no Rodrigo: „Tie visi ir onkuļi un tantes un viņi strādā darbā!”.

Pasīvajā vārdu krājumā pirms pedagoģiskās izmēģinājuma darbības Rodrigo un Valteram bija 10 vārdu, Aleksai, Emīlam – 11, Aleksandrai, Eduardam – 12, Madaram un Elīzai – 9, Kristeram un Elzai – 8, Vikijai – 13, bet Ardim 6. Nezināmie vārdi dominēja no 1 – 7 vārdiem.

Pēc pedagoģiskās izmēģinājuma darbības rezultātus iespējams apskatīt nākamajā attēlā (skatīt 3.10. attēlu).

3.10. att. Tēmas „profesijas” izpētes dati pēc pedagoģiskās izmēģinājuma darbības

Pēc pedagoģiskās izmēģinājuma darbības tēmas „profesijas” aktīvajā vārdu krājumā Rodrigo ir 10 vārdu, Aleksai – 12, Aleksandrai – 14, Eduardam – 12, Valteram – 16, Madaram – 13, Kristeram – 17, Vikijai – 12, Ardim – 19, Emīlam – 18, Elzai – 16 un Elīzai 13 vārdu.

Arī pasīvo vārdu skaits samazinājās, jo nodarbībās tika izmantotas dažādas miniatūrrotaļietas un attēli ar profesiju pārstāvjiem. Lai labāk saprastu un iegaumētu profesiju nosaukumus nodarbībās tika spēlētas spēles smiltīs, bet arī veidotas dažādas sižeta rotaļas, kur paši bērni varēja iejusties profesiju pārstāvju lomās. Pasīvajā vārdu skaitā Rodrigo palika 10 vārdu, Aleksai, Eduardam un Vikijai – 8, Madaram – 7, Elīzai – 6, Aleksandrai – 5, Valteram un Elzai – 4, Kristeram – 3, Emīlam – 2, bet Ardim tikai 1 vārds.

Nezināmie vārdi samazinājās līdz pat minimumam, tas izskaidrojams ar to, ka šie vārdi pārgāja pasīvajā vārdu krājumā, kurus bērns ir spējīgs un māk raksturot profesiju pārstāvjus pēc to darbības, izskata un ārējās atribūtikas.

Izmantojot spēles smiltīs, Sarkanās grupas bērni ir iemācījušies ievērot spēles noteikumus un sadarbības prasmes ar spēļu dalībniekiem. Spēles smiltīs ir veids, kā bērnus ir iespējams ieinteresēt un aizraujošā veidā iemācīt bērniem jaunu, noderīgu informāciju, pilnveidot runu un valodu, aktivizēt un nostiprināt runā jaunus vārdus.

Izmantojot spēles smiltīs, katrs Sarkanās grupas bērns ir iemācījies ko jaunu. Roberts iemācījies darboties kopā ar citiem bērniem, Aleksandra izmantojot spēles smiltīs iemācījies koncentrēt savu uzmanību, Vikija iemācījies darboties viena pati, Kristers iemācījies pieņemt spēles noteikumus un uzdevumus, kas iepriekš sagādāja lielas grūtības. Aleksa iemācījies ievērot spēles noteikumus, sadarbojoties kopā ar citiem grupas bērniem. Valters pēc padarītā darba (spēles) iemācījies palīdzēt sakārtot spēles laukumu. Emīls palīdz sakārtot miniatūrrotaļlietas ar norunu, ka iedos kādu rotaļlietu, ar kuru varēs paspēlēties atlikušajā dienas daļā. Izmantojot spēles smiltīs, Ardis ir ieinteresēts darboties ar maziem, miniatūrpriekšmetiem un figūrām. Madars sadarbojas kopā ar citiem grupas bērniem un labprāt kopā spēlē spēles smiltīs. Elīzai patīk darboties ar miniatūrrotaļlietu dzīvniekiem, meitene labi iemācījies jau daudzu dzīvnieku nosaukumus. Izmantojot spēles smiltīs, papildus strādājot un darbojoties ar Rodrigo, ir uzlabojies balss intonācija. Eduardam patīk palīdzēt iekārtot spēles laukumu sagatavošanās posmā. Alens kļuvis atvērtāks, sācis runāt arī citu bērnu klātbūtnē. Elzai patīk sadarboties, cenšas ievērot noteikumus un dalās ar grupas bērniem.

3. nodaļas secinājumi

1. Izveidojot uzdevumu kopu spēlēm smiltīs un to īstenojot pedagoģiskajā izmēģinājuma darbībā, nākas secināt, ka smiltis ir veids, ar kuru palīdzību ir iespējams pilnveidot bērnu vārdu krājumu, izmantojot miniatūrrotaļlietas un figūras.
2. Izmantot spēles smiltīs bērnu vārdu krājuma pilnveidošanai, ir pateicīgs variants. Ņemot vērā katra bērna individuālās attīstības īpatnības, iespējams izvēlēties un īstenot individuālu pieeju gan tēmas, gan grūtības pakāpes izvēlē, gan bērna interešu nodrošināšanā.
3. Spēles smiltīs pedagogs var organizēt vienam bērnam vai nelielām grupām, kas veicina arī bērnu socializēšanos.

4. Spēles smiltīs attīsta bērnu redzes atmiņu, bērns iemācās veidot dažādus stāstus, pasakas, fantazēt, kā rezultātā pilnveidojot vārdu krājumu un valodu kopumā, labi papildina ikdienā organizētās nodarbības.
5. Organizējot spēles smiltīs, pedagogam viegli noteikt bērnu aktīvo un pasīvo vārdu krājumu.
6. Intervijās ar pirmsskolas izglītības skolotājiem, novērojot un pētot pedagoģisko dokumentāciju, tika iegūta informācija par bērnu attīstību, kas par pamatu tika ņemta, izvēloties spēļu uzdevumu grūtības pakāpi.

NOBEIGUMS

Pētījuma „Spēles smiltīs – vārdu krājuma pilnveides līdzeklis pirmsskolas vecuma bērniem” mērķis bija teorētiski izpētīt un praktiski pārbaudīt smilšu spēļu izmantošanas iespējas pirmsskolas vecuma bērnu vārdu krājuma pilnveidē.

Ja smilšu kasti izvieto telpā, apgādā ar vienkāršām mantām, tā var ļaut bērnam izjust visu smilšu spēles bagātību. Tā ir iespēja pagarināt smilšu kastu ekspluatācijas sezonu, pareizāk – sezonai nojaukt robežas, papildinot patīkamas rotaļas ar attīstošiem un izglītojošiem uzdevumiem. Dažādas rotaļsituācijas, dialogi starp spēlē iesaistītajām rotaļlietām, starp bērnu un pieaugušo, starp vairākiem bērniem, vārdu krājuma pilnveidošana tēmas ietvaros, skaņu diferencēšana, izrunas korekcija un vēlāk arī lasīt un rakstīt apmācība, atmiņas, uzmanības vingrināšana, radošuma veicināšana smiltīs ir cieši saistīti ar bērna kinestētiskajām sajūtām. To klātesamība mācīšanās un attīstības procesā būtiska ir bērniem, kam problēmas runas un valodas attīstībā.

Gatavojoties maģistra darbam, pētot literatūru, autore iepazinās ar spēles definīcijām, tās būtību, iespējām izmantot spēles smiltīs, izpētīja 3 – 4 gadīgu bērnu raksturīgākās vecuma īpatnības un izpausmes, apjauta iespējamās problēmas, ar ko nākas saskarties bērniem, kuriem ir runas un valodas traucējumi.

Pētījuma gaitā tika veikti šādi uzdevumi.

1. Analizēta pieejamā zinātniskā literatūra par pētāmo problēmu.
2. Izstrādāta vingrinājumu kopa spēlēm smiltīs.
3. Veikta pedagoģiskā izmēģinājuma darbība vārdu krājuma pilnveidē, izmantojot spēles smiltīs.
4. Izstrādāti ieteikumi skolotājiem un vecākiem.

Strādājot pie pētījuma, atklājās lietas, kas palīdzēja darbu paveikt sekmīgi. Tā bija saistošā un inovatīvā tēma. Interesanti bija pētīt un vērot, kā saskaras tik ļoti tradicionāls rotaļu materiāls – smiltis ar netradicionālu, inovatīvu pielietojumu – bērnu valodas korekcija (vārdu krājuma pilnveide). Smilšu kastes izmēri, kas nav lieli un ir piemēroti rotaļām un mācību procesam telpās, palīdz koncentrēties un noturēt ilgstošāku uzmanību bērniem, piemēroti roku un acu koordinācijas attīstībai. Pie tam – neatsverama loma sekmīgā valodas attīstības procesā sīkās pirkstu muskulatūras vingrināšanai. Dažādās sajūtas, ko bērns gūst saskarē ar smiltīm, darbības ar sīkajām rotaļlietām, to izvietošana, pārvietošana, ielikšana, izņemšana, slēpšana, meklēšana un citas, veic tikpat kā masāžu mazajiem, neveiklajiem

pirkstiņiem. Smilšu rotaļās tiek realizēta arī starppersonu funkcija. Spēle palīdz bērniem apgūt daudzas sociālas iemaņas, mācās dalīties gan ar rotaļlietām, gan ar domām.

To visu apkopojot, darba autore izdara secinājumus:

1. Literatūra par pirmsskolas bērnu attīstību ir daudz, maģistra darbā apkopota svarīgākā un derīgākā informācija par 3 – 4 gadīgu bērnu attīstību veselumā. Zināšanas par bērna attīstību dod iespēju individualizēt ne tikai pedagoģisko procesu, bet arī bērna dienas režīmu:

- Attīstība ir nepārtraukts, kvalitatīvs process, kas saistīts ar organisma strukturālām pārmaiņām visas dzīves garumā. Fiziskā attīstība ir tikpat būtiska kā personības vai izziņas attīstība. Cilvēka veselība un pilnvērtīga fiziskā attīstība ir viena no lielākajām pasaules vērtībām. Ikvienu cilvēku individuālo attīstību nosaka iekšējie (iedzimtie) un ārējie (vides, dabas un sociālie) faktori.
- Katram vecumposmam ir savas īpatnības un katram cilvēkam ir savas individuālās īpatnības, ko nosaka iedzimtība, sociālie apstākļi un iepriekšējā audzināšana (pieredze). Pirmsskolas vecumā norit personības attīstības nozīmīgākais posms – veidojas sava „es” apzināšanās.
- Kognitīvā attīstība saistās ar izziņas procesu un runas attīstību. **Bērna mācīšanas un audzināšanas procesa attīstība ir atkarīga no bērna emocijām un jūtām.**
- Viena no svarīgākajām funkcijām ir sazināšanās funkcija. Valodas izpratne un pareiza runa ir viens no intelektuālās attīstības rādītājiem. Bērnam valoda ir viss, kas ap viņu notiek un ko viņš vēro. Bērns iemācās izmantot mutvārdu runu, apgūst vārdu nozīmi un gramatiskus likumus. Attīstīta valoda, labas saskarsmes spējas lielā mērā ir panākumu atslēga turpmākai dzīvei.
- Lai valodas pilnveides un korekcijas darbs dotu augļus, nepieciešams **savlaicīgi veikt bērnu valodas attīstības diagnostiku, nepieciešamības gadījumā plānojot sadarbību starp bērna ģimeni, pirmsskolas izglītības pedagogiem un iestādes atbalsta personālu.** Īstenojot bērna valodas korekcijas darbu, būtiski **ievērot individuālu pieeju.**

2. Būtiski ir skolotājam un pārējam atbalsta personālam apgūt inovatīvu pieredzi, apkopot un ieviest mācību darbā motivējošas un rezultatīvas darba metodes runas un valodas pilnveidei. Korekcijas darba papildus iespējām ir vērts **papildināt logopēda kabinetu vai grupas telpu ar smilšu spēļu laukumu (kasti) un miniatūrrotaļlietu kolekciju.** Šobrīd smilšu spēles metode – nepamanīts un nenovērtēts resurss koriģējoši attīstošajā un izglītošanas darbā ar bērniem. Latvijā literatūras par smilšu spēli ir maz, vienīgā grāmata,

kuru izdevusi Vera Batņa ir „Pasaule smiltīs”. Šīs grāmatas autore ir devusi nozīmīgu ieguldījumu smilšu spēles terapeitiskās iedarbības teorētiskajā izpratnē. Grāmatā apkopoti un aprakstīti uzskati un pieredze par šo metodi. Vairāk literatūras ir angļu valodā.

3. Pedagoģiskās izmēģinājuma darbības laikā, organizējot bērnu darbošanos smiltīs, pierādījās zinātniskajā literatūrā apzinātās teorētiskās nostādes:

- **Bērnā rotaļas smiltīs ir dabisks izpausmes līdzeklis. Rotaļas un spēles smilšu kastē dod papildus iespējas bērna pašvērtējuma celšanai, motivācijai darboties, roku un sīkās pirkstu muskulatūras attīstībā.**
- Spēles smiltīs attīsta bērnu redzes atmiņu, bērns iemācās veidot dažādus stāstus, pasakas, fantazēt, kā rezultātā pilnveidojas vārdu krājums un valoda kopumā, labi papildina ikdienā organizētās nodarbības.
- Vārdu **krājuma paplašināšanos sekmē darbības ar priekšmetiem**, pieaugušo runas paraugs un pedagoga runas leksiskā bagātība. Ņemot vērā katra bērna individuālās attīstības īpatnības, organizējot spēles smiltīs, iespējams izvēlēties un īstenot individuālu pieeju gan tēmas, gan grūtības pakāpes izvēlē, gan bērna interešu nodrošināšanā. Tās var organizēt vienam bērnam vai nelielām grupām, kas veicina arī bērnu socializēšanos.
- Spēlei bērna attīstībā piemīt **universāla** iedarbība, tai piemīt daudz bērna attīstību veicinošu funkciju, kā bioloģiskās, intrapersoniskās, starppersonu, kognitīvās, izglītojošās, sociokultūras, motivējošās, apmācošās, audzinošās, orientējošās, kompensējošās, darbības, izklaides, autopsihoterapijas, atpūtas u. c..
- Būtisks nosacījums, organizējot spēli, – spēles trīs posmi – sagatavošanās posms, spēles norise, spēles noslēgums jeb vērtēšanas posms. Nozīmīgi spēles laikā mācīt bērnam izvirzīt darbības mērķi un apgūt pēc iespējas dažādākus darbības paņēmienus, bet spēles izvērtēšana attīsta bērna pašvērtējuma prasmes, māca analizēt veiktās darbības.

Praktiskās nodarbības ar bērniem maģistra darba tapšanas laikā ļāva secināt, ka smiltis un spēles tajās patiešām ir rezultatīva iespēja bērnu vārdu krājuma paplašināšanai un valodas pilnveidei. Tas ir līdzeklis, kas respektē bērna attīstības īpatnības, vajadzības.

Apkopojot iepriekš sacīto, darba autore sniedz dažus ieteikumus skolotājiem un vecākiem inovatīvai un radošai sadarbībai ar bērniem:

- Plānot un organizēt **sadarbību starp bērna ģimeni, pirmsskolas izglītības pedagogiem**, logopēdu un citiem pirmsskolas izglītības iestādē pieejamajiem atbalsta komandas speciālistiem.
- **Pēc iespējas agrāk veikt bērnu valodas attīstības diagnostiku** un nepieciešamības gadījumā uzsākt valodas korekciju, kā papildus metodi, izmantojot spēles smiltīs.
- **Plānot bērna valodas un runas korekcijas un pilnveides darbu** (mēneša, semestra, gada) un **kopīgi analizēt bērna sasniegumus**.
- Īstenojot bērna valodas korekcijas darbu, būtiski **ievērot individuālu pieeju** un ņemt vērā personības un attīstības īpatnības un uztveres spējas.
- Ļoti būtiski ir veikt novērošanu grupā un izvērtēt katra bērna attieksmi pret vienaudžiem, pieaugušajiem, veicamajiem pienākumiem, savstarpējām attiecībām un pamanīt emocionālas problēmas, neticību savām spējām. Meklēt sadarbības metodes un individuālu pieeju bērnam viņa **pašapziņas un pašvērtējuma celšanai**.
- **Apgūt inovatīvu pieredzi**, apkopot un ieviest mācību darbā motivējošas un rezultatīvas darba metodes runas un valodas pilnveidei.
- Korekcijas darba papildus iespējām **papildināt logopēda kabinetu vai grupas telpu ar smilšu spēļu laukumu (kastī) un miniatūrrotaļlietu kolekciju**.
- **Spēles smiltīs** izmantot ne tikai kā vienu no brīvā laika pavadīšanas iespējām, bet arī kā **vārdu krājuma pilnveides līdzekli**, izmantojot miniatūrrotaļlietas, figūras, dažādus attēlus un pašgatavotas rotaļlietas.
- Pilnveidojot bērnu vārdu krājumu, **nebaidīties no grūtu un sarežģītu vārdu lietošanas**, tos izskaidrot bērniem un lietot ikdienas sarunās.

Balstoties uz teorētisko un pētījuma daļu un ņemot vērā maģistra darbā paveikto, var secināt, ka darbā izvirzītie uzdevumi ir izpildīti, mērķis sasniegts un izvirzītā hipotēze pārbaudīta un apstiprināta.

Maģistra darba tapšanas gaitā literatūras par spēlēm smiltīs izpēte radījusi interesi par smilšu spēļu speciālista (terapeita) specialitāti. Darba autore apsver iespēju nākotnē turpināt izglītību, apgūstot šo specialitāti.

PATEICĪBAS

Maģistra darba autore izsaka lielu pateicību darba vadītājai **Prof., Dr.paed. Sarmītei Tūbelei** par veltīto laiku darba izstrādes procesā, par sniegtajiem metodiskajiem ieteikumiem pētījuma veikšanai un darba noformēšanai.

Liels paldies X pirmsskolas izglītības iestādes komandai un tās vadītājai **Judītei Zeltīnai** par silto uzņemšanu un iespēju veikt pētījumu maģistra darba ietvaros!

Maģistra darbs izstrādāts ar a/s „SWH Grupa” valdes priekšsēdētāja **Aināra Gulbja** finansiālo atbalstu.

IZMANTOTIE AVOTI UN LITERATŪRA

1. **Aivars, J., Aršavskis, V., Breslavs, G., Eglītis, I., Igoņins, D., Paņkova, J., Reņģe, V., Sebre, S., Voitkāne, S.** (1999). *Psiholoģijas vārdnīca*. Rīga: Mācību grāmata, 157 lpp.
2. **Albrehta, Dz.** (1998). *Pētīšanas metodes pedagogijā*. Rīga: Mācību grāmata, 103 lpp.
3. **Ancāne, G., Meistere, L., Užāns, A., Vasiļevska, M., Ratniece, I., Sestule, I., Jansone, D., Zīle, I.** (2009). *Rokasgrāmata skolotājiem, strādājošiem specializētajās iestādēs bērniem ar psihiskās veselības traucējumiem. Metodiskais materiāls*. 55 lpp.
Pieejams: <http://www.rezeknesnovads.lv/res/content2/33/33542113092431020.pdf>
Skatīts: 2013.02.12.
4. **Bāliņa, R., Baltiņa, L., Ēlmane, I., Eglīte, G., Kabuce, B., Mieze, S., Miķelsone, A., Oldere, L., Ozola, Ā.** (1986). *Latviešu literārās valodas vārdnīca*. Rīga: Zinātne, 600 lpp.
5. **Baranova, A.** (1999). *Spēles metode bioloģijas stundās*. Rīga: RaKa, 68 lpp.
6. **Batņa, V.** (2007). *Rosinot bērna iekšējo pasauli*. Rīga: RaKa, 280 lpp.
7. **Batņa, V.** (2011). *Pasaule smiltīs. Smilšu spēles terapija*. Rīga: RaKa, 291 lpp.
8. **Beļickis, I., Blūma, D., Koķe, T., Markus, D., Skujiņa, V., Šalme, A.** (2000). *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: Zvaigzne ABC, 248 lpp.
9. **Bergina, L., Rutkovska, G.** (2000). *Spēles un rotaļas*. Rīga: Poligrāfists, 95 lpp.
10. **Borns, L. E., Ruso, N. F.** (2000). *Psiholoģija. 1. daļa*. Rīga: RaKa, 221 lpp.
11. **Borns, L. E., Ruso, N. F.** (2002). *Psiholoģija. 3. daļa*. Rīga: RaKa, 277 lpp.
12. **Dēķens, K.** (1921). *Agrā bērnība*. Rīga: Kultūras balss, 138 lpp.
13. **Dzintere, D.** (2000). *Bērns kā vērtība ģimenē un pirmsskolā*. Rīga: Izglītības soļi, 87 lpp.
14. **Dzintere, D.** (2002). *Bērns kā individualitāte pirmsskolas izglītības iestādē*. Rīga: Izglītības soļi, 173 lpp.
15. **Dzintere, D., Stangaine, I.** (2012). *Radošā rotaļa un spēles*. No: **Kaņepēja, R., Lieģeniece, D., Mangule, I., Ukstiņa, I., Dzintere, D., Stangaine, I., Miķelsone, I., Millere, I., Platpers, A., Gaugere, Z.** *Ceļā uz skolu. Bērnu sagatavošana pamatzglītības ieguvei*. Rīga: Zvaigzne ABC, 272 lpp.
16. **Einsvorta, L., Bareta, S., Čigbo, O., Keja, M., Kītings, Dž., Makkeja, Š., Ovenela – Kārtere, Dž., Pedvela, S., Prata, L., Vitens, M., Zarzoura, K.** (2007). *Kā izaudzināt laimīgu mazuli. Rokasgrāmata vecākiem un pedagogiem*. Rīga: Apgāds Valters un Rapa, 411 lpp.

17. Engere, I., Gleške, L., Kvjatkovska, I., Šulce, D. (2003). *Lomu spēles sociālā pedagoga darbībā*. Rīga: Attīstība, 83 lpp.
18. Eriksons, E. H. (1998). *Identitāte: jaunība un krīze*. Rīga: Jumava, 273 lpp.
19. Geidžs, L. N., Berliners, C. D. (1998). *Pedagoģiskā psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne ABC, 662 lpp.
20. Geske, A., Grīnfelds, A. (2006). *Izglītības pētniecība*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 261 lpp.
21. Geske, R. (2005). *Bērna bioloģiskā attīstība*. Rīga: RaKa, 314 lpp.
22. Golubina, V. (2007). *Pirmsskolas pedagoga rokasgrāmata*. Rīga: SIA Izglītības soļi, 308 lpp.
23. Grabenko, T. (2005). *Smilšu terapija jeb spēles smiltīs*. No: Pirmsskolas izglītība. Rīga: Izglītības soļi. # 1, 16 – 17 lpp.
24. Gudjons, H. (1998). *Pedagoģijas pamatatziņas*. Rīga: Zvaigzne ABC, 394 lpp.
25. Hadaņonoka, I., Hadaņonoka, L., Staļģe, L., Merirandre, R. (2002). *Sociālais pedagogs un bērns ar valodas sistēmas traucējumiem*. Rīga: Rasa ABC, 139 lpp.
26. Hall, S. (2008). *Is It a Reading Disorder or Developmental Lag?* Pieejams: http://www.ldonline.org/article/Is_It_a_Reading_Disorder_or_Developmental_Lag%3F Skatīts: 02.06.11.
27. Hese, H. (2006). *Stikla pērlīšu spēle*. Eiropas Savienība: Mediasat Group, 413 lpp.
28. Hībnerē, V. (1977). *Bērnu tēlotājdarbības psiholoģija*. Rīga: ZVAIGZNE, 109 lpp.
29. Jerāte, I., Strazdiņa, A. (2011). *Attīstošo spēļu izmantošana pirmsskolas izglītībā. Valsts izglītības un saturs centra atbalsta materiāls bērnu vecākiem un skolotājiem*. Rīga: Mansard, 35 lpp. Pieejams: http://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/metmat/att_speles_izmant.pd Skatīts: 2013. 01. 23.
30. Jezerskis, Z. (1997). *Spēle zināšanu pārbaudei*. No: žurnāla Skolotājs. Rīga: RaKa, # 4, 94 – 98 lpp.
31. Jonīte, V. (1997). *Spēles bērnu attīstībai*. No: žurnāla Skolotājs. Rīga: RaKa, # 3, 56 – 59 lpp.
32. Jonīte, V. (1997). *Spēles kā bērnu sensoro spēju attīstītājas*. Rīga: Mācību apgāds NT, 64 lpp.
33. Jurgena, I. (2002). *Vispārīgā pedagoģija*. Rīga: Izglītības soļi, 144 lpp.
34. Kāposta, I. (1993). *Spēle pedagoģijas teorijā un praksē: mācību palīgīdzeklis*. Rīga: Latvijas Universitāte, 39 lpp.

35. **Kļaviņa, S.** (1997). *Valodas daba. Ievads vispārējā valodniecībā*. Lielvārde: Lielvārds, 80 lpp.
36. **Krastiņa, E., Salīte, I., Iliško, Dz., Belousa, I., Davidova, J., Kokina, I., Dombrovskis, V., Makarevičs, V., Guseva, S., Anroņeviča, L., Ignatjeva, S., Guseva, V., Zariņa, S., Geriņa, N., Silova, L., Badjanova – Lomzina, J., Felce, B., Ūzuliņa, S., Sidoroviča, I., Rode, O., Zdanovska, E., Drelinga, E., Plociņa, D., Černova, E., Valdmane, I., Kadiķe, G., Volāne, E., Jurgena, I., Tauriņa, A., Miliša, I., Vigule, D., Priede, L., Burceva, L., Onževa, I., Strode, A., Vindeče, A., Dzervinskis, J., Bērziņa, Ž., Kraukle, S., Joma, S.** (2008). *Metodisko materiālu "Obligātās pirmsskolas un sākumskolas izglītības izvērtējums un pilnveides iespējas" izstrāde Datu analīze*. Daugavpils, 266 lpp. Pieejams: http://izm.izm.gov.lv/upload_file/petijumi/petijums_vispizgl05.pdf Skatīts 2013.03.15.
37. **Krūmiņa, A., Lūciņa, Z.** (1997). *Attīstošās spēles*. No: žurnāla Skolotājs. Rīga: IU RaKa, # 3, 60 – 63 lpp.
38. **Kundziņa, J.** (2006). *Rotaļas un spēles kā bērnu sensorās attīstības veicinātājas agrīnās bērnības vecumposmā*. No: Pirmsskolas izglītība. Rīga: Izglītības soļi, # 2, 24 – 25 lpp.
39. **Lieģeniece, D.** (1992). *Bērns – pasaulē, pasaule – bērņā*. Rīga: ZVAIGZNE, 136 lpp.
40. **Lieģeniece, D.** (1999). *Kopveseluma pieeja audzināšanā*. Rīga: RaKa, 262 lpp.
41. **Lika, I.** (2003). *Bērnu psiholoģija*. Liepāja: LiePa, 92 lpp.
42. **Lūse, J., Miltiņa, I., Tūbele, S.** (2012). *Logopēdijas terminu skaidrojošā vārdnīca*. Rīga: RaKa, 527 lpp.
43. **Markus, D.** (2003). *Bērņa valoda: no pirmā kliezdiena līdz pasakai*. Rīga: Rasa ABC, 143 lpp.
44. **Markus, D.** (2007). *Bērns runā kultūras pasaulē*. Rīga: Rasa ABC, 159 lpp.
45. **Miltiņa, I.** (2005). *Skaņu izrunas traucējumi*. Rīga: RaKa, 251 lpp.
46. **Ministru kabineta noteikumi Nr.709**. *Noteikumi par valsts pirmsskolas izglītības vadlīnijām*. Pieejams: <http://www.likumi.lv/doc.php?id=214604> Skatīts: 2013.03.07.
47. **Piaget, J.** (1962). *Play, dreams and imitation in childhood*. New york: Norton & company INC, 296 lpp.
48. **Piažē, Ž.** (2002). *Bērņa intelektuālā attīstība*. Rīga: Pētergailis, 318 lpp.
49. **Plaude, A.** (2009). *Bērns starp pieaugušajiem*. Rīga: Zvaigzne ABC, 136 lpp.

50. **Prindule, L.** (1994). *Bērnu psihiskās attīstības vecumposmu psiholoģija*. Liepāja: „LPA”, 54 lpp.
51. **Pučure, I.** (2000). *Bērnības rotaļu analīze – svarīgs priekšnoteikums pirmsskolas vecuma bērnu rotaļu izpratnei*. No: *Kurp un kā mēs ejam izglītībā? RPIVA Zinātniski metodiskās konferences materiāli*. Rīga: Vārti, 92 lpp.
52. **Puškarevs, I.** (2001). *Attīstības psiholoģija*. Rīga: RaKa, 88 lpp.
53. **Riņķis, J.** (2007). *Intelektuālo spēju attīstīšana*. Rīga: RaKa, 166 lpp.
54. **Romenkova, V.** (2008). *Bērns ģimenē un sabiedrībā*. Jēkabpils: Jēkabpils drukātava, 76 lpp.
55. **Rubana, I. M.** (2004). *Mācīties darot*. Rīga: RaKa, 262 lpp.
56. **Skaista, U., Bārda, E.** (2011). *Valodas (runas un rakstu) attīstības veicināšana bērniem vecumā no 5 līdz 8 gadiem. Valsts izglītības un saturs centra atbalsta materiāls pedagogiem un vecākiem*. Rīga: Apgāds Mansards, 30 lpp. Pieejams: http://visc.gov.lv/vispizglitiba/saturs/dokumenti/metmat/valattveic_5_8.pdf
Skatīts: 2013.03.07.
57. **Smita, K., Strika, L.** (1998). *Mācīšanās traucējumi no A līdz Z*. Rīga: RaKa, 356 lpp.
58. **Studente, A., Dzintere, D., Hībnere, V.** (1988). *Ģimenē aug bērns*. Rīga: ZVAIGZNE, 113 lpp.
59. **Svence, G.** (1999). *Attīstības psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne ABC, 159 lpp.
60. **Špona, A.** (2004). *Audzināšanas process teorijā un praksē*. Rīga: RaKa, 190 lpp.
61. **Šteinberga, A.** (2001). *Ievads attīstības psiholoģijā*. Rīga: Rīgas Tehniskā universitāte, 39 lpp.
62. **Tūbele, S.** (2002). *Skolēna runas attīstības vērtēšana*. Rīga: RaKa, 165 lpp.
63. **Valtnieris, A.** (2001). *Bērnu un pusaudžu fizioloģija*. Rīga: Zvaigzne ABC, 160 lpp.
64. **Vīgante, R.** (1999). *Bērnu valodas traucējumu diagnosticēšana un valodas attīstības sekmēšana. Promocijas darbs*. Rīga, 126 lpp.
65. **Vigotskis, Ļ.** (2002). *Domāšana un runa*. EVE, 392 lpp.
66. **Vigule, D.** (1998). *K Dēķens par pirmsskolas bērnu audzināšanu un attīstību*. Rīga: Vārti, 28 lpp.
67. **Vorobjovs, A.** (2000). *Vispārīgā psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne, 212 lpp.
68. **Vuorinens, R., Tūnala, E.** (1999). *Psiholoģijas pamati. Cilvēka attīstības posmi*. Rīga: Zvaigzne ABC, 151 lpp.
69. **Zaķe, I.** (2000). *Logopēdiskās spēles un vingrinājumi*. Rīga: Izglītības soļi, 39 lpp.
70. **Zelmenis, V.** (2000). *Pedagoģijas pamati*. Rīga: RaKa, 291 lpp.
71. **Zeltkalna, A.** (2004). *Spēles latviešu valodai*. Rīga: RaKa, 249 lpp.

72. **Ziedonis, I.** (1995). *Raksti. 1. sējums*. Rīga : Nordik, 3542 lpp.
73. **Žukovs, L.** (1997). *Ievads pedagogijā*. Rīga: RaKa, 234 lpp.
74. **Громова, О. Е.** (2007). *Произвольная артикуляция и усвоение первых слов в начальном детском лексиконе*. No: žurnāla Дефектология. Москва: Издательство ООО Школьная Пресса, # 5, 57 – 66 lpp.

PIELIKUMI

PIELIKUMU SATURS

1.	pielikums. Spēles funkcijas bērna attīstībā	105
2.	pielikums. Novērošanas protokols	107
3.	pielikums. Bērnu fiziskās, psihiskās un sociālās attīstības un saskarsmes iemaņu novērtējums	111
4.	pielikums. Intervija ar pirmsskolas izglītības skolotāju Agnesi.....	115
5.	pielikums. Intervija ar pirmsskolas izglītības skolotāju Zani	119
6.	pielikums. Spēles „laimes rats” nepieciešamais laimes rats ar dzīvnieku attēliem.....	122
7.	pielikums. Tēmu protokols	123
8.	pielikums. Tēmas „eksotiskie dzīvnieki” izpētes dati pirms pedagoģiskās izmēģinājuma darbības	124
9.	pielikums. Tēmas „eksotiskie dzīvnieki” izpētes dati pēc pedagoģiskās izmēģinājuma darbības	126
10.	pielikums. Tēmas „trauki un virtuves priekšmeti” izpētes dati pirms pedagoģiskās izmēģinājuma darbības	128
11.	pielikums. Tēmas „trauki un virtuves priekšmeti” izpētes dati pēc pedagoģiskās izmēģinājuma darbības	130
12.	pielikums. Tēmas „dārzeni” izpētes dati pirms pedagoģiskās izmēģinājuma darbības	132
13.	pielikums. Tēmas „dārzeni” izpētes dati pēc pedagoģiskās izmēģinājuma darbības	134
14.	pielikums. Tēmas „apgērbs” izpētes dati pirms pedagoģiskās izmēģinājuma darbības.....	136
15.	pielikums. Tēmas „apgērbs” izpētes dati pēc pedagoģiskās izmēģinājuma darbības	138
16.	pielikums. Tēmas „profesijas” izpētes dati pirms pedagoģiskās izmēģinājuma darbības	140
17.	pielikums. Tēmas „profesijas” izpētes dati pēc pedagoģiskās izmēģinājuma darbības	142

Spēles funkcijas bērna attīstībā

Bioloģiskās funkcijas. Ar spēles palīdzību bērns apgūst daudz pamatprasmju. Nemitīgi kustinot rokas un kājas, izdodot dažādas skaņas un kliedzot, bērns mācās pārvaldīt savu ķermeni. Pētot apkārtni un sniedzoties pēc vēlamajiem priekšmetiem, ar spēles palīdzību attīsta savu redzes – motoro koordināciju. Var teikt, ka spēle nodrošina bērnam atpazīšanas un iegaumēšanas funkcijas, ļoti svarīgas organisma funkcijas. Spēle palīdz bērnam iemācīties izmantot savu enerģiju un atslābināties. Manupulācijas ar priekšmetiem, kas notiek spēlēšanās laikā, attīsta sensomoto koordināciju, jo prasa daudz psihisko funkciju saskaņotu līdzdalību. **Speciālisti atzīst, ka tāds radošās darbības veids, kā spēlēšanās ar miniatūru priekšmetiem, piedalās abu pusložu saskaņotas darbības attīstībā,** jo spēlēšanās laikā aktivizējas konkrēti tēlainā domāšana, kas galvenokārt ir saistīta ar labās smadzeņu puslodes darbību, un abstrakti loģiskā, par kuru atbildīga kreisā puslode. Tā kā šīs darbības ir tieši saistītas ar vissvarīgākajām funkcijām (redze, kustību koordinācija, runa, domāšana), tās ne tikai attīsta katru no funkcijām, bet arī saista tās savā starpā. Un visbeidzot – spēle dod bērnam taktilu stimulāciju.

Intrapersoniskās funkcijas. Var izšķirt trīs intrapersoniskās funkcijas, kuras nodrošina spēle. Pirmkārt, tās apmierina „darbošanās alkas”. Tiek uzskatīts, ka katrs cilvēks izjūt vajadzību pēc kaut kādas nodarbošanās. Bērnam spēle ir iespēja kaut ko darīt. Spēle ļauj bērnam apgūt uzvedības iemaņas dažādās situācijās, izzināt apkārtējo vidi. Spēle dod bērnam arī iespēju atklāt jaunas sava ķermeņa funkcijas, savas apziņas un arī apkārtējās pasaules funkcijas un šajā ziņā paātrina bērna kognitīvo attīstību. Ar simbolisku darbību un vēlmju apmierināšanas palīdzību spēle māca meklēt veidus, kā tikt galā ar konfliktiem.

Starppersonu funkcijas. Spēle ļauj veikt divas galvenās starppersonu funkcijas. Pirmkārt, spēle ir viens no galvenajiem mehānismiem, ar kura palīdzību bērns sasniedz separācijas – individuācijas, tas ir, atdalīšanās no primārā objekta, stadiju. Vēlākās attīstības stadijās spēle palīdz bērniem apgūt daudzas sociālas iemaņas. Spēlē mācās dalīties gan ar rotaļlietām, gan ar domām. Mācās ievērot secību un sadarboties, pakļauties noteikumiem, iepazīstas ar cilvēku attiecībām un mācās tās veidot. Spēle palīdz bērniem uzsākt un uzturēt savstarpējās attiecības. Tā ir unikāla valoda, kurā runā bērni. Ja bērniem ar emocionālām problēmām nav pietiekami attīstījusies spēja spēlēties, attīstības process var tikt nopietni aizkavēts.

Sociokultūras funkcijas. Pateicoties spēles sociokultūras funkcijai, bērns izzina par savu kultūru un par lomām, kuras pilda apkārtējie cilvēki. Bērnu spēles ir kultūras un bieži pat

vēsturiski noteiktas. Tās kalpo par attiecīgās sabiedrības vērtību pavadoniem. Bērnu spēle mūs vislabāk informē par tās kultūras un ģimenes vērtībām, kurā viņi dzīvo. Bērni izmanto spēles sociokultūras aspektus, lai mēģinātu un apgūtu vēlamās pieauguša cilvēka lomas. Spēle dod bērnam iespēju domāt par savām darbībām. Spēlē atklāj daudzas uzvedības iemaņas un vērtības, kas saistītas ar šīm lomām. Spēles procesā bērns pārdzīvo to, ko citi dara, domā un jūt. Spēlējoties bērni dabiskā ceļā attīsta savu emocionālo pasauli un pauž to atkarībā no vecuma aktīvā, daļēji verbālā formā. Spēle rodas bērna iekšējā pasaulē un bērnam raksturīgā veidā pauž nopietnus konfliktus un aizsardzības paņēmienus.

Spēles autopsihoterapijas funkcija. Spēlē bērns var atgriezties pie savas dzīves traumējošajiem pārdzīvojumiem vai pie apstākļiem, kuros viņš neguva panākumus, un, sev drošā situācijā, kas atrodas viņa pilnīgā kontrolē, izspēlēt to, kas radīja viņam sāpes, uztrauca vai nobaidīja (Batņa, 2007).

Novērošanas protokols

Kur: X pirmsskolas izglītības iestādē

Ko novēro: 3 – 4 gadīgus Sarkanās grupas bērnus

Kad: 2013. 02.12.

Cik ilgi: 30. minūtes

Integrētā nodarbība ar matemātikas dominanti, pakārtojot latviešu valodu.

Laiks	Pirmsskolas skolotāja darbība	Bērnu darbība
9.00 – 9.03.	Skolotāja sāk organizēt bērnus matemātikas nodarbībai. Katram bērnam jāpaņem savs krēsls un tas jānoliek aplī, kur notiks nodarbība.	Visi bērni ātri saorganizējas un izpilda skolotājas noteikumus. Robertam, Alenam un Elīzai nepieciešama palīdzība.
9.03. – 9.07.	Skolotāja ierosina bērniem sasveicināties ar plaukstu palīdzību. „Labrīt, Adrian!” Tajā pat laikā sitot ritmā plaukstas. Bērnam tieši tāpat jāatbild pretī: „Labrīt, Zane!” Šo darbību izpilda visi bērni.	Sasveicināšanās laikā bērni uzmanīgi klausās un seko līdzi, jo gaida savu kārtu, kad tiks pie plaukstu sasišanas un vārda nosaukšanas. Sasveicināšanās laikā Madaru pārsēdina citā vietā. Valters tajā pat laikā aktīvi komentē Madara un skolotājas darbības. Šī paša uzdevuma laikā visiem bērniem ir iespēja palīdzēt Adrianam, jo puika ir kluss un nevēlas bilst ne vārda. Kad sasveicināšanās nonākusi līdz Eduardam, puisis skaļā, jo skaļā balsī sauc: „Labrīt Zane”!
9.07. – 9.09	Skolotāja jautā bērniem: „Kuram vārdam bija visvairāk reižu jāsasit plaukstas?”	Katrs Sarkanās grupas bērns sauc savu vai drauga vārdu. Kopīgiem spēkiem visi kopā ir nolēmuši, ka visvairāk reižu plaukstas bija jāsasit pie vārda Aleksandra un visi kopā to kopīgi izplaukšķina. Madars tajā pat laikā vairs nav spējīgs nosēdēt, pieceļas kājās un uz vietas mīņājas.
9.09. – 9.13.	Skolotāja lūdz pastāstīt par to, kā šobrīd jūtas bērni un kāds ir viņu garastāvoklis, turot rokā groziņu ar dažādas krāsas knaģīšiem, uz kuriem attēlotas priecīgas un	Pirmais pie runāšanas tiek Kristers. Kristers stāsta, ka viņš šodien ir bēdīgs, jo aizmirsa mājās jaunās sandales. Aleksandra ir priecīga, jo tētis ir atļāvis ilgi gulēt. Eduards šodien ir priecīgs, viņš lēnām savu knaģīti aiziet piespraust pie plakāta. Aleksa šodien jūtas labi, bet tomēr ir bēdīga, jo vakar

	bēdīgas sejas. Šīs sejiņas katram bērnam jāpiesprauž pie plakāta, uz kura attēlota priecīga un bēdīga seja.	vecāki nav atļāvuši ilgi spēlēt spēles un ir bijis jāiet gulēt. Elīza ir priecīga. Adriāns šorīt jūtas labi. Alens ir bēdīgs, jo dikti nāk miegs. Roberts ir priecīgs, jo atkal satīcis savus draugus. Roberto šodien klusē un neko nesaka. Emīls šodien ir priecīgs, jo uz bērnu dārzu pakal atbraukšot tētis. Valters ir priecīgs. Šī uzdevuma izpildes laikā bērniem ir grūti nosēdēt un ir vērojama neliela aktivitāte no bērnu puses – Eduards ar Aleksandru sarunājas un abi divi spēlējas ar saviem pirkstiem, tos liekot pie deguna un acīm, Valters nevar nosēdēt mierīgi un ik pa laikam pieceļas nedaudz kājās, tad atkal apsēžas, Emīls ir nolīcis savu galvu uz blakus esošā skapīša un gul, bet Elīza ik pa brīdim skatās uz novērotāju un pasmaida.
9.13. – 9.17.	Skolotāja jautā bērniem: „Ko varētu darīt, lai bērniem, kuri šodien ir bēdīgi un nejūtas labi, uzlabotu garastāvokli?” Skolotāja piedāvā nodziedāt dziesmu vai noskaitīt dzejoli.	Bērni kopā izvēlas, ka nodziedās dziesmu par taurenīti. Bērni pieceļas kājās un saliek rokas tā, lai tās izskatītos pēc tauriņa. Vienīgie, kuri ir palikuši sēžot, ir Madars, Eduards un Roberto. Dziesmas laikā daži bērni ir neaktīvi. Aleksa izdomājusi novilkēt jaku, jo viņai ir palicis karsti, Madaram interesantāka nodarbe ir skatīšanās uz rotaļu stūri un vērot mantas. Emīls paspējis pagrūst Rodrigo.
9.17. – 9.23.	Skolotāja pasaka paldies par jauko dziesmu un piebilst: „Ceru, ka tagad visi bērni kļūva priecīgāki un smaidīgāki!” Skolotāja paņem rokās ciparu kartiņas, tās parāda bērniem un jautā, vai bērni zina, kas tie tādi ir. Pēc kārtas rāda 1, tad 2 un 3. Katram bērnam palūdz izplaukšķināt 3 reizes.	Krīsters ir aizkavējies pie emociju rāmja un to cītīgi vēro. Madars nolēmis, ka uz zemes būs daudz ērtāk, nekā uz krēsla. Aleksa izdomājusi paspēlēties ar saviem matiem. Bērni mēģina ar pirkstiem parādīt ciparu viens, divi un trīs. Skolotāja pēc kārtas pieiet pie katra bērna un lūdz parādīt uz pirkstiem skaitļus un tos arī izplaukšķināt. Aleksa ir pirmā un tas viņai brīnišķīgi izdevās, arī Robertam tas izdevās, bet Valters nolēmis izplaukšķināt vairāk nekā trīs reizes. Pa to laiku Emīls ir sācis urbināt degunu, Krīsters uzlicis kājas uz krēsla. Visi kopīgiem spēkiem palīdz Valteram, tas izdodas. Valters jautā skolotājai: „Vai tu vari sasist plaukostas trīs reizes?” Skolotāja kopā ar bērniem mēģina izpildīt Valtera uzdevumu, un kopīgi noskaidro cik tad reizes ir 3, 2 un 1. Kad uzdevums ir izpildīts, Sarkanās grupas bērni ir

		apmierināti ar to, ka iemācījuši skolotājam ciparus. Madaram ir kļuvis garlaicīgi un viņš sācis spēlēties ar savām karpēm.
9.23. – 9.25.	Skolotāja palūdz bērniem paņemt savus krēsliņus un tos aiznest līdz savai darba vietai. Skolotāja katram bērnam izdala izgrieztus ciparus (ar 1, 2 un 3). Skolotāja uzdod bērniem jautājumu – vai viņi var tos salikt pēc kārtas.	Alens sāk blaut, ka viņam vēl neesot iedoti cipari. Valters, Emīls, Aleksandra un Elīza spēlējas ar cipariem, tos mētā pa gaisu un izdomā dažādas lietas, ko ar tiem varētu darīt. Skolotāja pieiet pie Kristera un aizrāda, ka tos nedrīkst plēst. Kamēr skolotāja pieiet pie katra grupas bērna un paskatās vai uzdevums ir izdarīts, tikmēr Eduards un Aleksandra jau blauj, ka viņi jau visu ir izdarījuši. Emīls sāk žāvāties, bet tomēr turpina spēlēties ar cipariem, tos „lidinot” pa gaisu un izdvešot skaņas kā automašīnai. Madars ciparus liek klāt blakus sēdošajam Rodrigo un traucē darbu. Kopumā grupas darbs ir ļoti skaļš.
9.25. – 9.27.	Kad skolotāja piegājusi pie katra bērna un apskatījusi bērnu veikumu, tiek izstāstīts nākošais uzdevums. Skolotāja lūdz pacelt to ciparu, cik reizes sasiņis plaukstas.	Nākošā uzdevuma laikā Eduards cītīgi pilda uzdevumus un sauc: „Es pacēlu, es izdarīju!” Emīls spēlējoties ar izdalītajiem cipariem, tomēr nedaudz iesaistās grupas darbā. Madars uzdevuma izpildes laikā sit plaukstas arī tad, kad tas nav jādara. Emīls klusām, pie sevis sāk dziedāt. Rodrigo nolīcis galvu uz galda un sapņo. Kristers lien klāt Aleksai un traucē darbu. Aleksa ir cītīga un izpilda visus noteikumus, ilgu laiku, kamēr citi vēl nav sarosījušies un pievērsušies skolotājas teiktajam, tur augšā vajadzīgo ciparu. Roberto ar rokām sāk dauzīt pa galdu. Madars blakus sēdošajiem bērniem skaļā balsī sāk saukt ciparus pēc kārtas, aizskaitīt līdz 8. Aleksa pagriezies uz otru pusi un sāk aizmigt Aleksandras matus ar cipariem. Valters sāk dziedāt, skolotāja aizrāda. Tā kā Emīls pie galda atrodas viens pats, tad viņam sāk palikt garlaicīgi un uzsāk komunikāciju ar novērotāju, tajā pat laikā bāžot mutē ciparus.
9.27. – 9.29.	Tad katrs bērns pēc kārtas iet pie skolotājas un veic līdzīgu vingrinājumu, kāds bija ar bērnu vārdiem, šoreiz tiek izmantoti cipari.	Kad bērni viens pēc otra tiek izsaukti pie skolotājas, tiek veikts tieši tāds pats uzdevums, kā nodarbības sākumā – ja kādam neizdodas, tad palīdzība tiek saņemta no visas grupas. Madaram sāk palikt grūti nosēdēt, līdz ar to skatās apkārt un atver vaļā galda atvilktni, kurā atrodas paša

	Jāsasit plaukstu atbilstoši attēlotajam skaitlim. Bērns drīkst izvēlēties vienu ciparu un tik reizes izplaušķina.	zīmēti darbi. Valters uzlīdis ar vēderu uz galda un vēro, ko pie skolotājas dara pārējie. Emīls pēc būšanas pie skolotājas sāk spēlēties ar saviem pirkstiem. Rodrigo ar Madaru sarunājas un kopīgi skatās savus zīmējumus. Adriāns nodarbībā ir ļoti kluss un nevēlas līdzdarboties kopā ar pārējiem.
9.29. – 9.30.	Skolotāja pasaka bērniem paldies par darbu!	Bērni sakārto savu dabu vietu un dodas uz ģērbtuvī, jo nākošā nodarbība ir sports. Pēdējie pie galda paliek Roberts, Elīza un Roberto, pārējie jau ir aizskrējuši. Pēc nodarbības Aleksandra jautā skolotājai, vai varēs paspēlēties ar mazajām rotaļlietām.

3. pielikums
2. tabula

Bērnu fiziskās attīstības novērtējums

	Ir pozitīva attieksme pret fiziskajām aktivitātēm	Apzinās telpu un noteikta laukuma robežas	Lec, izpildot noteiktus uzdevumus	Skrien	Solo, izpildot dažādus papildus uzdevumus (ar tempa maiņu, pietupieniem, palēcieniem)	Rāpjas un rāpo	Met un ķer bumbu	Notur līdzsvaru	Saskaņo roku un acu kustības, mērķtiecīgi veic darbības ar sīkiem priekšmetiem	Pareizi tur rakstām piederumus	Drošā veidā un tvēriena tur un lieto darba rīkus (nazi, šķēres, dakšīgu, adatu)
Aleksandra	3/4	2/3	3/3	3/3	2/2	2/3	2/2	1/2	2/2	4/4	3/3
Vikija	2/2	2/3	2/2	3/3	2/3	2/3	2/2	1/2	3/3	3/3	2/2
Roberts	2/3	2/3	2/2	3/3	2/3	3/3	2/2	2/2	2/2	3/3	2/2
Adrians	1/2	2/2	1/2	1/2	1/2	1/2	1/1	1/2	2/3	3/3	2/2
Kristers	3/3	3/3	2/3	3/3	2/3	3/3	2/3	2/3	2/3	2/3	2/3
Aleks	3/3	2/2	2/3	3/3	2/3	3/3	2/3	2/3	2/3	3/3	2/2
Anda	3/3	2/3	2/3	3/3	3/3	2/3	2/2	2/3	3/3	3/3	2/2
Valters	2/3	3/3	2/2	3/3	2/2	3/3	2/2	2/3	2/3	3/3	2/2
Emīls	3/3	2/3	2/2	3/3	2/3	2/3	2/3	2/3	2/2	2/3	3/3
Ardis	2/3	2/3	2/2	3/3	2/2	2/3	2/3	2/3	2/3	3/3	2/3
Madars	3/3	2/3	2/3	3/3	2/3	2/3	2/2	2/2	2/2	3/3	2/2
Elīza	2/3	2/3	2/3	3/3	2/3	3/3	2/3	2/3	3/3	3/3	2/2
Rodrigo	2/2	½	2/3	2/3	2/2	3/3	2/3	2/3	2/2	3/3	2/3
Andžejs	2/3	2/3	2/3	3/3	2/2	3/3	2/3	2/3	2/3	2/3	2/2
Edvards	3/3	3/3	2/3	3/3	2/3	2/3	2/3	2/3	3/3	3/3	2/3
Alens	3/3	2/3	2/3	3/3	2/3	2/3	2/3	2/3	3/3	3/3	2/2
Roberto	3/3	2/3	2/2	3/3	2/2	3/3	3/3	2/3	2/3	3/3	2/3
Elza	2/3	3/3	3/3	3/3	2/3	3/3	2/2	2/3	3/3	3/3	3/3

Bērnu psihiskās attīstības novērtējums

	Klausās, uztver, atbild uz jautājumiem par dzirdēto	Stāsta, pauž savu attieksmi	Lejūtas dažādos tēlos, attēlo tos ar kustībām, žestiem, mīmiku, runu	Skandē zināmas tautasdziesmas, runā dzejoļus	Pazīst ģeometrijas pamatelementus	Orientējas plaknē un telpā	Mēra ar nosacītiem mēriem, izdara secinājumus	Lieto matemātiskos jēdzienus	Pazīst un pareizi nosauc apkārtņē esošās lietas, parādības, raksturo tās, zina to pielietojumu	Saskata un izprot likumsakarības dabā, apkārtejā vide un izdara secinājumus	Saldzina, grupē, klasificē pēc dažādām pazīmēm	Saprāt darbību loģisko secību, spēj salikt loģiskā secībā attēlus (5 - 7), stāsta par to	Klausās mūziku, dzied, dejo, ritmizē	Radoši izmanto dažādus materiālus, tehnikas un paņēmienu tēlotājdarbībā un rokdarbos	Ir motivēts turpmākās izglītības apgūvei
Aleksandra	3/3	2/3	2/2	3/3	3/4	2/3	1/2	2/3	2/3	1/2	3/3	1/2	4/4	2/3	3/3
Vikija	2/3	1/2	2/2	2/3	2/3	2/3	2/2	2/2	2/3	1/2	2/3	1/2	3/3	2/3	3/3
Roberts	2/2	1/1	1/1	1/1	3/3	3/3	1/1	1/1	2/2	2/2	2/3	1/1	1/2	2/3	2/2
Adrians	1/1	1/1	1/1	1/1	1/3	2/2	1/1	1/1	1/1	1/1	1/3	1/1	1/1	2/3	1/2
Kristers	3/3	3/3	2/2	3/3	3/4	2/3	2/2	2/3	3/3	2/3	3/3	2/2	3/3	3/3	3/3
Aleks	3/3	3/3	3/3	2/3	2/3	3/3	2/2	2/3	3/3	2/3	3/3	2/2	3/3	3/3	3/3
Anda	3/3	3/3	3/3	3/3	2/3	2/3	1/1	2/3	2/3	2/3	2/3	2/2	3/3	3/3	3/3
Valters	2/3	2/3	2/2	2/3	2/3	2/3	1/2	2/3	2/2	2/3	2/2	2/2	2/3	2/3	2/3
Emīls	2/3	3/3	2/3	2/2	2/3	3/3	1/1	2/3	2/3	2/2	2/3	1/1	2/3	2/3	2/3
Ardis	3/3	2/3	3/3	2/3	3/3	3/3	1/1	2/3	2/3	2/3	2/3	2/2	2/3	3/3	3/3
Madars	3/3	2/3	2/3	3/3	2/2	3/3	1/1	2/2	2/3	2/2	2/3	2/2	3/3	3/3	3/3
Elīza	3/3	2/3	3/3	3/3	2/3	2/3	1/2	2/3	2/3	2/3	3/3	2/2	3/3	3/3	3/3
Rodrigo	2/2	2/3	2/2	2/2	2/3	2/2	2/2	2/3	2/3	2/2	2/3	2/2	2/3	2/3	2/3
Andžejs	2/3	2/3	2/2	2/2	2/3	2/3	1/1	2/2	2/3	2/2	2/3	2/2	2/3	2/3	2/2
Edvards	3/3	2/3	3/3	3/3	2/3	3/3	1/2	2/3	2/3	2/3	3/3	2/2	3/3	3/3	3/3
Alens	3/3	2/3	2/3	3/3	2/3	3/3	1/1	2/3	2/3	2/3	3/3	2/2	3/3	3/3	3/3
Roberto	2/3	2/3	2/3	3/3	2/2	2/3	1/2	2/2	2/3	2/3	2/3	2/2	3/3	3/3	3/3
Elza	3/3	3/3	3/3	3/3	3/3	3/3	2/2	2/3	2/3	2/3	3/3	2/3	3/3	3/3	3/3

Bērnu sociālās attīstības un saskarsmes iemaņu novērtējums

	Nosauc savu vārdu, uzvārdu, dzīvesvietas adresi, valsti, kurā dzīvo	Ir izveidojies pozitīvs priekšstats par sevi, pieņem sevi un citus	Izsaka lūgumu, prot pateikties, vērties pēc palīdzības un palīdzēt otram	Kontaktējās un sadarbojas ar vienaudžiem un pieaugušajiem	Pieņem vai noraida ieteikumus, pamato savu viedokli	Vērtē savu un citu rīcību, pauž attieksmi pret to	Prot uz klausīt, sagaidīt savu kārtu, lai izteiktos	Organizē savu darba vietu, uztur tajā kārtību	Veic vienkāršus pašapkalpošanās darbus	Ar cieņu izturas pret cilvēkiem, dzīvniekiem, savu un citu darbu, ir sadzīga attieksme pret apkārtnējo vidi	Pazīst emociju izpausmes veidus, spēj uzvesties atbilstoši situācijai	Ir izpratne par drošību uz ielas, mājās, dabā; zina kā rīkoties dažādās situācijās	Zina veselīgus pārtikas produktus, iespējami tos lieto, izprot veselīga uztura nozīmi	Ievēro personīgo higiēnu	Ir atbildīgs par uzticētajiem pienākumiem
Aleksandra	2/2	2/2	2/3	3/3	2/3	2/2	1/2	2/3	2/3	2/2	2/2	2/2	1/2	2/3	3/3
Vikija	2/2	3/3	2/3	2/3	2/2	2/2	3/3	3/3	2/3	3/3	2/2	2/2	2/2	2/3	3/3
Roberts	2/3	3/3	2/3	3/3	1/1	1/1	1/1	1/2	2/2	2/2	1/1	1/2	1/2	2/3	2/3
Adriāns	1/1	½	1/2	1/2	1/1	1/1	1/1	2/3	2/3	2/3	1/1	1/1	1/1	2/3	1/2
Kristers	3/3	3/3	3/3	3/3	2/2	2/3	2/3	3/3	2/3	2/3	2/3	3/3	2/2	3/3	3/3
Aleks	3/3	2/2	2/3	3/3	3/3	3/3	2/2	2/3	2/3	2/2	2/2	2/2	2/3	3/3	2/3
Anda	3/3	3/3	2/3	3/3	2/3	3/3	3/3	2/3	2/3	3/3	2/3	2/3	3/3	3/3	2/3
Valters	3/3	3/3	2/3	3/3	2/3	2/2	2/2	2/3	2/3	2/2	2/2	2/3	2/2	3/3	2/2
Emīls	3/3	3/3	3/3	3/3	2/3	2/3	2/2	2/3	2/3	2/3	2/2	2/2	2/2	3/3	2/3
Ardis	3/3	3/3	2/3	3/3	2/3	3/3	3/3	2/3	3/3	3/3	2/2	2/2	2/2	3/3	2/3
Madars	1/2	2/3	2/2	3/3	2/2	2/2	2/3	3/3	2/3	2/2	2/2	2/2	2/2	2/3	3/3
Elīza	3/3	3/3	3/3	3/3	2/3	2/3	3/3	2/3	2/3	2/3	2/3	2/2	2/2	2/3	3/3
Rodrigo	1/2	2/3	2/2	2/3	2/2	2/2	1/2	2/2	2/3	2/2	2/2	2/2	2/2	2/3	2/2
Andžejs	2/3	2/3	2/3	3/3	2/2	2/2	2/3	2/2	2/3	2/3	2/2	3/3	2/3	3/3	3/3
Edvards	3/3	3/3	3/3	3/3	2/3	2/3	3/3	2/3	2/3	3/3	2/3	2/2	2/3	2/3	3/3
Alens	3/3	3/3	2/3	3/3	2/3	3/3	2/2	2/3	2/3	2/3	2/2	2/2	2/2	3/3	3/3
Roberto	2/3	3/3	3/3	2/3	2/3	2/3	2/3	2/3	2/3	3/3	2/2	2/3	2/3	3/3	3/3

Elza	3/3	2/3	3/3	3/3	2/3	2/3	3/3	3/3	2/3	3/3	2/3	2/3	2/2	2/3	3/3

Attīstība novērtēta četru baļļu skalā, kur

- 1 nozīmē – vāji, nav novērojams;
- 2 – viduvēji, sākuma stadijā;
- 3 – labi, attīstības stadijā;
- 4 – ļoti labi, novērojams regulāri.

Katra bērna individuālais vērtējums ir novērtēts divas reizes. Pirmo reizi 2012. gada septembrī un otro reizi 2013. gada janvārī.

Intervija ar X pirmsskolas izglītības iestādes skolotāju Agnesi

Intervijas veids: atvērtā intervija

Intervijas dalībnieki:

- intervētājs – Kristīne Stūre, pētījuma autore
- intervējamā persona – X pirmsskolas izglītības iestādes skolotāja Agnese

Norises vieta: Bauska

Datums: 2013.04.19.

Laiks: plkst. 13.00.

Intervijas ilgums: 17 minūtes un 10 sekundes.

Intervijas saturs:

Ar kādiem valodas traucējumiem Jūs visbiežāk esat saskārusies?

Visbiežāk tie ir skaņu izrunas traucējumi, ātra, neizteiksmīga runa. Piemēram, grupā ir viens bērniņš, kura runu nav iespējams saprast tikai tādēļ, ka viņš ļoti ātri runā. Vēl ir bērni, kuri izlaiž, aizstāj vai neizrunā skaņas. Tās ir tās raksturīgākās lietas, ar kurām saskaros ikdienā, strādājot pirmsskolas izglītības iestādē.

Kā Jūs vērtējat Sarkanās grupas bērnu valodas attīstību?

Kopumā laba, izņemot vienu bērnu, kurš grupā nerunā nemaz. Bet pārējiem, kuri apmeklē izglītības iestādi, lielākā vai mazākā mērā ir labi attīstīta valoda.

Vai valodas attīstība ir atbilstīgi vecuma attīstībai?

Jā, mūsu grupas bērniem valoda ir attīstījusies atbilstoši vecumam. Mūsu bērniem ir plašs vārdu krājums, praktiski visi bērni prot izteikties, veidot dažādus teikumus, stāstus, pamatot savu viedokli un iesaistīties dažādās diskusijās, kuras notiek ikdienā. Domāju, ka ir.

Cik Sarkanās grupas bērniem būtu nepieciešama logopēda palīdzība?

Viens, divi, trīs. Tā pamanāmi, ar kuriem vajadzētu paralēli strādāt, ir trīs bērni. Viņiem vajadzētu uzlabot runu, runas tempu, skaņu izrunu, paplašināt vārdu krājumu. Šiem trim bērniem ir vislielākās grūtības, un papildus nodarbības pie logopēda ir nepieciešamas.

Vai būtu nepieciešama logopēda vai citu speciālistu līdzdalība valodas attīstīšanai pirmsskolas izglītības iestādē?

Ļoti pozitīvi bija tas, ka mūsu logopēde nāca strādāt grupā, līdz ar to arī mēs skolotājas, varējām vērot viņas darbu un mācīties jaunus un interesantus paņēmienus, ko pēc tam varētu izmantot pašas savā pedagoģiskajā procesā, lai uzlabotu un attīstītu bērnu valodu un citas prasmes. Mana pedagoģiskā pieredze nav tik liela, tādēļ es daudz ko mācos no citiem pedagogiem un profesionāļiem un izmantoju viņu ieteikumus, padomus un idejas.

Pāris mēnešus atpakaļ bērnu dārzā ciemojās smilšu kino speciālisti, kuri ļoti patika bērniem, tādēļ arī mēs iekārtojām ko līdzīgu smilšu kino galdam un ļāvām ar to darboties bērniem, tā attīstot sīko pirkstu muskulatūru, zīmēšanas prasmes, burtu un ciparu apguvi, stāstīt mācīšanos un daudz ko citu. Arī smilšu galdu mēs bijām ievietojuši grupā, un bērnu aktivitāte bija ļoti liela, viņiem ļoti patīk spēlēties ar mazajām rotaļlietām, bārstīt smiltis, tajās veidot utt.. Bērni varēja katru dienu sēdēt pie šī galda un darboties ar šo materiālu. Viņiem tas ļoti patīk un noder. Jā, tas ir interesanti un noderīgi!

Par Montessori... Nu jā, vispār jau šī lieta ir laba. Arī mūsu grupa ir nodrošināta ar nepieciešamo materiālu – klučiem, dažādiem torņiem, pašas veidojam dažādus brīnuma maisiņus, un tās pašas smiltis, ūdens. Bet tas, kā speciālists strādā ar šo metodi ir nedaudz savādāk un labāk, bet mēs izmantojam to savā ikdienā un tas noder.

Man, kā jaunajam pedagogam, ir interesanti izmantot savā darbā jaunas un noderīgas lietas, ar kurām es varu veidot dažādas nodarbības tā, lai bērniem būtu prieks, gandarījums un zināšanas par paveikto. Jo augstskolā jau tu zini kā ir...

Ar kādiem vingrinājumiem, vingrinājumu un uzdevumu kopām Jūs palīdzat attīstīt, pilnveidot bērnu valodu, vārdu krājumu?

Gan ar dažādām kartiņām, par kurām liekam bērniem pēc tam pastāstīt, tad mēs strādājam ar dažādiem mēles vingrinājumiem, kur liekam bērniem kustināt mēlīti uz augšu, uz leju, tad ir dažādi skaitāmpanti, pirkstiņrotaļas, skaņu atdarināšana un precīza izrunāšana. Nu jā, vispār jau pats galvenais darbā ar bērniem ir skaidri un saprotami runāt. Ja kāds bērniņš nepareizi izrunā kādu vārdu, svarīgi ir viņu izlabot, nevis ļaut, lai viņš tā runā visā grupā, jo tad jau arī ietekmējās pārējie bērni.

Nu jā, nodarbībās ir jāstāsta kaut kas jauns, interesants, nepieciešami dažādi uzskates materiāli, darba rīki, dažādas lietas, jāveido bērniem kopsakarība, lai viņi zina, kas ir ne tikai atsevišķa lieta, bet arī tās grupa. Jāmēģina katru dienu rādīt, stāstīt kaut ko jaunu, jo tas bērniem „pielīp” un pēc tam attīstās vēlme pašam izzināt, aplūkot, pētīt.

Vai bērni ar interesi iesaistās šajās nodarbībās – izrāda ieinteresētību, ziņkāri utt.?

Jā, viņiem ļoti patīk! Jāiedod tikai tēma, kuru var apspriest un paši bērni par to runā, izsakās, komentē un stāsta. Ja kādu šādās nodarbībās neizsauks, tad pēc tam var dzirdēt pārmetumus, ka nav izsaukts, vai nav atļauts izteikties. Jā, mūsu grupā pilnīgi visi bērni runā, nav tādu, kurš sēdētu malā vai neiesaistītos. Visiem vajag izteikties, visiem vajag runāt. Mēs arī ļaujam par interesējošajām tēmām runāt, tās apspriest, tādēļ arī dažkārt nodarbībās no bērniem mēs dzirdam daudz dažādu viedokļu, atbilžu un jautājumu, par kuriem pašam skolotājam būtu jāpadomā. Ir pat gadījies tā, ka nodarbībā runājam par laika apstākļiem, bet nonākam līdz gumijas zābakiem – kādi tad gumijas zābaki ir pašiem, mammām un tētiem... Bērni būs tik ilgi runātīgi, kamēr nebūs izteikuši visas savas domas par konkrēto tēmu.

Vai vecāki interesējas par to, kā viņi varētu palīdzēt savam bērnam attīstīt valodu?

No tiem trijiem bērniem, kuriem ar valodu ir vislielākās problēmas, vienam bērnam interesējas, bet pārējo bērnu vecāki uzskata, ka viss ir normāli, un nebūtu nekas papildus jādara, kā tikai atvest uz pirmsskolas izglītības iestādi.

Viena bērna vecāki, pat neinteresējas par to, ka bērnam ir problēmas ar dzirdi.

Ā, viena bērna mamma atnāca uz pirmsskolas izglītības iestādi ar jautājumu, vai logopēde varētu izvērtēt bērna runu, jo viņai šķita, bija radušās aizdomas, šaubas, ka bērns neizrunā dažas skaņas. Pēc logopēdiskās pārbaudes tika ieteikti dažādi vingrinājumi, iekārtota kladīte. Un tie vecāki, kuriem patiešām ir bažas par bērna valodu, runu, arī strādās, darbosies mājās papildus.

Bet šie smagāko bērnu vecāki nē. Mēs savukārt, pašas esam izteikušas to, ka papildus ir jāstrādā, ka logopēde ir norādījusi dažādus vingrinājumus, uzdevumus, bet nē, nevienam tas neinteresē. Arī tā bērna vecākiem, kuram ir problēmas ar dzirdi, mēs tikai caur logopēdi uzdrīkstējamies pateikt, ka bērns ir jāaizved un jāpārbauda loram,

jo tas taču nav normāli, ka kaut ko runā, saki, stāsti, bet viņš tikai sēž un smaida, vienalga ko tu darītu.

Kas jādara vecākiem, lai nepieļautu bērnu runas un valodas traucējumus?

Droši vien, ka pašam vairāk jārunā sadzīvē. Pašiem vajadzētu skaidri runāt, nenoraut skaņas, jāizlabo, jāpalabo tas, ja bērns kaut ko nepareizi pasaka. Ja patiešām jūt, ka bērnam ir reāli traucējumi, tad noteikti būtu jāvērsas pie speciālista, kaut vai elementāri aiziet pie logopēda bērnu dārzā. Ar bērnu ir daudz jārunā, nevis jānosēdina viņš pie datora, jo šāda lieta noved pie mazattīstītas, nabadzīgas valodas. Mūsu grupā ir viens bērns, kurš runā tikai un vienīgi par to, kādas spēles spēlējis datorā, ko viņš darīs tad, kad aizies mājās un tiks pie datora. Sākumā tādas lietas nebija, bērns bija normāls, tāds, kā citi, datorspeles ļoti izmaina. Šis bērns ir palicis ļoti īpatnējs, jā.

Intervija ar X pirmsskolas izglītības iestādes skolotāju Zani

Intervijas veids: Atvērtā intervija

Intervijas dalībnieki:

- intervētājs – Kristīne Stūre, pētījuma autore
- intervējamā persona – X pirmsskolas izglītības iestādes skolotāja Zane

Norises vieta: Bauska

Datums: 2013.04.19.

Laiks: plkst. 13.30.

Intervijas ilgums: 10 minūtes un 27 sekundes

Intervijas saturs:

Ar kādiem valodas traucējumiem Jūs visbiežāk esat saskārusies?

Visbiežāk tie ir bijuši skaņu izrunas traucējumi, runas ritma, tempa un intonācijas traucējumi. Nākas saskarties ar to, ka bērni pareizi nelieto dzimtas un locījumas.

Kā Jūs vērtējat Sarkanās grupas bērnu valodas attīstību?

Manuprāt, kopumā Sarkanās grupas bērnu valoda ir attīstījusies atbilstoši vecumam, jo gan vārdu krājums ir plašs, gan bērni māc atbildēt uz dažādiem jautājumiem, izteikt savu viedokli, uzdot un atbildēt uz jautājumiem. Ir vienīgi daži izņēmumi, bet tā praktiski lielāko tiesu ir labi.

Vai valodas attīstība ir atbilstīgi vecuma attīstībai?

Ir, pilnīgi noteikti ir.

Cik Sarkanās grupas bērniem būtu nepieciešama logopēda palīdzība?

Hmzzz, tūliņ. Robertam, Rodrigo, Robertai. Šie te trīs ir visuzkrītošākie, bet varbūt, ka ir vēl kāds, bet to jau es nemāku noteikt.

Vai būtu nepieciešama logopēda vai citu speciālistu līdzdalība valodas attīstīšanai pirmsskolas izglītības iestādē?

Nu domāju, ka logopēda palīdzība būtu nepieciešama, vismaz tiem trijiem bērniem, kuriem ir vislielākās problēmas.

Mums ir viens puisis grupā, kurš visu laiku rāda mēli. Bērni jau arī to ir ievērojuši un sūdzas, bet tas jau manuprāt, ir tādēļ, ka viņš nevar to mēli noturēt savā mutē, tas viņam sagādā lielas grūtības. Logopēda palīdzība viņam noteikti ir vajadzīga. Bet tā pārējiem it kā nē.

Par citiem speciālistiem... nu es nezinu, ja jau būtu tāda iespēja, kādēļ ne. Tas jau manuprāt, ir vislabākais veids, kā bērnam attīstīties un pilnveidoties.

Ar kādiem vingrinājumiem, vingrinājumu un uzdevumu kopām Jūs palīdzat attīstīt, pilnveidot bērnu valodu, vārdu krājumu?

Pirkstiņu spēlēm, dažādiem mēles vingrinājumiem, kurus ir rādījusi logopēde. Pasaku un stāstu lasīšana.

Tēmu ietvaros ir dažādu jauno vārdu apgūšana, nodarbībās dodam iespēju brīvi izpausties, kas arī ir viens no bērnu runas attīstīšanas paņēmieniem.

Vai bērni ar interesi iesaistās šajās nodarbībās – izrāda ieinteresētību, ziņkāri utt.?

Jā, bērni ir motivēti, viņi iesaistās nodarbībās. Bet ir tādi arī, kuriem nepieciešams pievērst lielāku uzmanību, jo kā nedaudz novēršas, viņi sāk nodarboties ar citām lietām, kā, piemēram, darboties interešu stūros vai ar rotaļlietām. Bet tad, kad atkal uzmanības centrā ir nonācis konkrētais bērns, viņš atkal iesaistās un darbojas kopā ar citiem.

Ir viens izņēmums, Roberts, viņš visās nodarbībās var sēdēt tikai un vienīgi pie galda, smaidīt un skatīties no malas, ko pārējie dara.

Vai vecāki interesējas par to, kā viņi varētu palīdzēt savam bērnam attīstīt valodu?

Kad pie mums grupā bija logopēde, daži vecāki gāja, jautāja un interesējās par to. Bet tie ir tikai daži vecāki, kuri ņem vērā ieteikumus un strādā papildus ar saviem bērniem.

Kas jādara vecākiem, lai nepieļautu bērnu runas un valodas traucējumus?

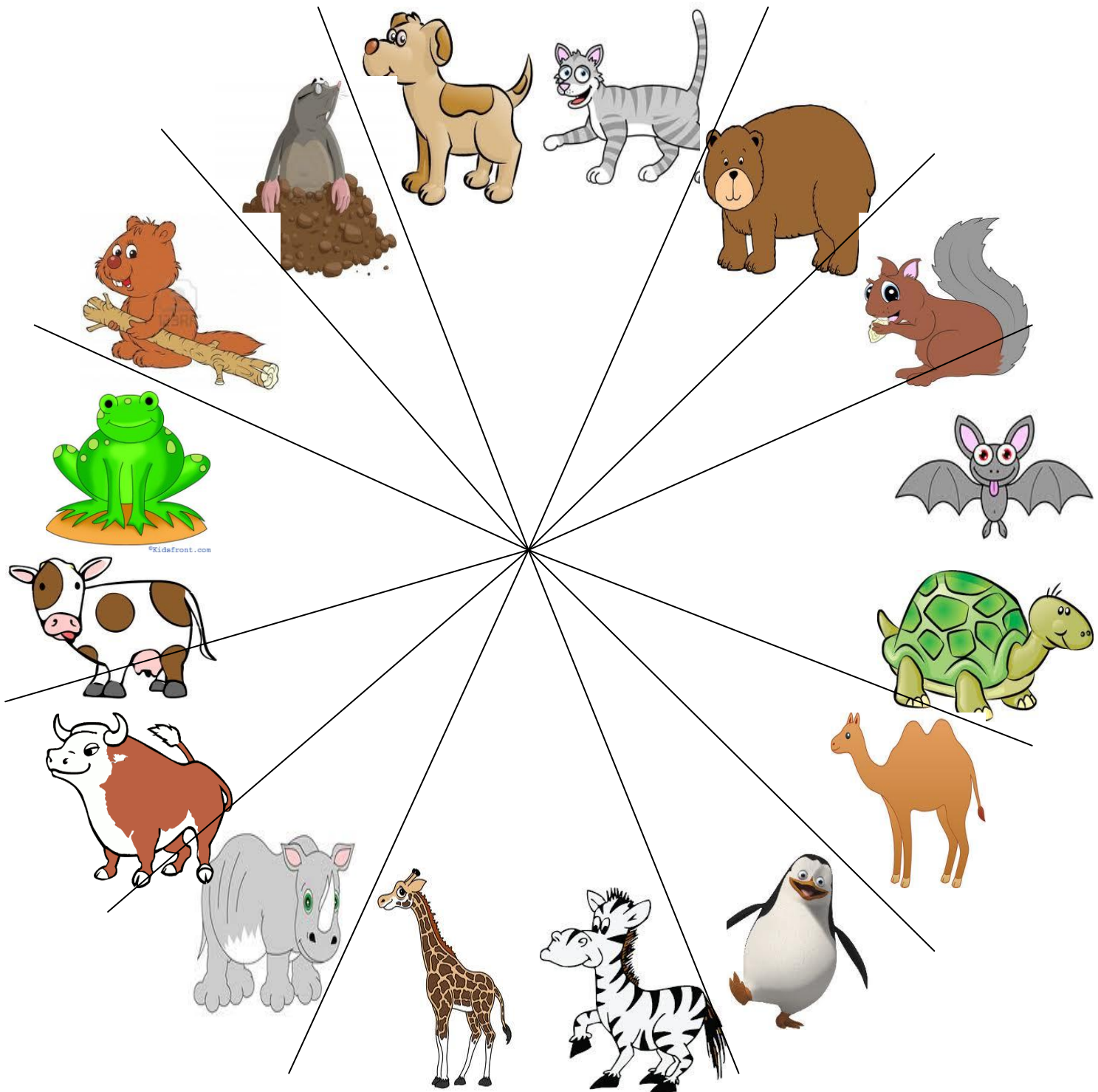
Pirmkārt, mājās jārunā lēnām, jācenšas runāt lēni un skaidri, jālasa ļoti daudz priekšā un galvenais jāļauj pašam bērnam izteikties.

Tā, kā man pašai bērns apmeklē logopēdu, tad es ņemu vērā logopēdes ieteikumus – dažādas darbības un vingrinājumi ar pirkstiem, pareiza skaņu izrunāšana, vārdu krājuma bagātināšana, vārdu skaidrošana, stāstu stāstīšana un domu, sajūtu izskaidrošana.

6. pielikums

1. attēls

Spēles „Laimes rats” nepieciešamais laimes rats ar dzīvnieku attēliem

8. pielikums

6. tabula

Tēmas „eksotiskie dzīvnieki” izpētes dati pirms pedagoģiskās izmēģinājuma darbības

Bērna vārds	TĒMA – EKSOTISKIE DZĪVNIEKI																													
	zilonis			krokodils			žirafe			bruņurupucis			begemots			lauva			papagailis			pērtiķis			zebra			kamielis		
	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N
1. Roberts	x				x			x		x					x		x			x		x					x		x	
2. Emīls	x			x			x				x			x		x			x			x			x					x
3. Elīza	x			x			x			x			x			x				x			x				x	x		
4. Valters	x			x			x			x				x			x			x		x			x					x
5. Rodrigo	x			x				x			x				x	x			x				x			x				x
6. Aleksandra	x				x		x			x			x				x			x			x		x					x
7. Vikija	x			x			x			x					x	x				x		x			x				x	
8. Alens	x				x			x			x				x			x		x			x		x					x

	tīģeris			leopards			degunradzis			strauss			ķengurs			pingvīns			haizivs			panda			delfīns			baltais lācis			KOPĀ		
	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N
1.		x			x				x			x			x	x	x		x			x			x	x		x			6	9	5
2.	x					x			x		x		x							x		x			x			x			13	5	2
3.	x				x				x			x			x	x	x		x				x			x		x			11	5	4
4.	x			x			x				x			x		x				x		x			x			x			13	7	0
5.		x			x			x				x			x		x			x		x				x		x			6	10	4
6.		x			x			x			x		x			x							x			x		x			9	11	0
7.		x			x		x				x			x		x				x		x				x		x			12	7	1
8.		x				x	x					x			x		x						x		x			x			5	10	5

9. pielikums

7. tabula

Tēmas „eksotiskie dzīvnieki” izpētes dati pēc pedagoģiskās izmēģinājuma darbības

	TĒMA - EKSOTISKIE DZĪVNIEKI																													
	zilonis			krokodils			žirafe			bruņurupucis			begemots			lauva			papagailis			pērtiķis			zebra			kamielis		
Bērna vārds	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N
1. Roberts	x				x		x			x					x	x			x			x					x			x
2. Emīls	x			x			x				x		x			x			x			x			x			x		
3. Elīza	x			x			x			x			x			x				x		x				x		x		
4. Valters	x			x			x			x			x			x				x		x			x			x		
5. Rodrigo	x			x			x			x			x			x			x			x			x				x	
6. Aleksandra	x			x			x			x			x			x				x		x			x				x	
7. Vikija	x			x			x			x				x		x				x		x			x			x		
8. Alens	x			x			x				x				x			x			x	x			x			x		

	tīģeris			leopards			degunradzis			strauss			ķengurs			pingvīns			haizivs			panda			delfīns			baltais lācis			KOPĀ					
	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N			
1.	x				x			x			x			x		x			x			x				x		x						11	7	2
2.	x			x			x			x			x			x			x			x			x			x						19	1	0
3.	x				x			x			x			x		x			x				x		x			x						13	7	0
4.	x			x			x			x			x			x			x			x			x			x						19	1	0
5.	x					x		x			x				x	x				x		x				x		x						13	5	2
6.	x			x				x		x			x			x			x			x			x			x						17	3	0
7.		x			x		x				x		x			x				x		x				x		x						13	7	0
8.	x					x	x				x			x		x				x			x		x			x						11	6	3

Tēmas „trauki un virtuves priekšmeti” izpētes dati pirms pedagoģiskās izmēģinājuma darbības

Bērna vārds	T Ē M A - T R A U K I																													
	šķīvis			bļoda			dakša			nazis			karote			krūze			glāze			panna			katls			tējkanna		
	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N
1. Roberts	x					x	x			x			x			x					x		x				x		x	
2. Elīza	x				x		x			x			x						x				x				x		x	
3. Kristers	x			x			x			x			x				x		x				x							x
4. Emīls	x			x			x			x			x				x							x	x				x	
5. Aleksandra	x				x		x			x			x						x				x				x			x
6. Vikija	x				x		x			x			x				x			x			x				x		x	
7. Alens	x				x		x			x			x								x	x					x		x	

	cukurtrauks			sietiņš			burka			rīve			dēlītis			ledus skapis			plīts			mikroviļņu krāsns			tosters			blenderis			KOPĀ		
	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N
1.	x				x			x			x				x	x					x		x				x			x	7	6	7
2.		x			x		x			x				x		x			x				x			x				x	11	7	2
3.			x			x		x				x			x	x			x				x			x			x		9	6	5
4.			x		x			x				x			x	x				x			x			x			x		8	8	4
5.		x		x			x				x				x	x				x				x		x			x		9	7	4
6.	x			x				x		x			x			x				x			x		x				x		12	7	1
7.			x			x		x		x				x		x					x	x				x			x		9	6	5

Tēmas „trauki un virtuves priekšmeti” izpētes dati pēc pedagoģiskās izmēģinājuma darbības

Bērna vārds	T Ē M A - T R A U K I																													
	šķīvis			bļoda			dakša			nazis			karote			krūze			glāze			panna			katls			tējkanna		
	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N
1. Roberts	x					x	x			x			x			x					x	x					x	x		
2. Elīza	x			x			x			x			x					x			x					x		x		
3. Kristers	x			x			x			x			x					x			x				x				x	
4. Emīls	x			x			x			x			x				x			x			x		x				x	
5. Aleksandra	x			x			x			x			x					x			x					x			x	
6. Vikija	x				x		x			x			x				x			x						x		x		
7. Alens	x				x		x			x			x				x			x						x		x		

	cukurtrauks			sietiņš			burka			rīve			dēlītis			ledusskapis			plīts			mikroviļņu krāsns			tosters			blenderis			KOPĀ		
	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N
1.	x				x			x			x				x	x					x		x				x			x	9	4	7
2.		x			x		x			x				x		x			x				x		x				x		14	6	0
3.		x			x			x			x			x		x				x			x			x		x			12	8	0
4.		x			x			x				x		x		x				x			x			x		x			9	10	1
5.		x		x			x				x			x		x				x			x			x			x		12	8	0
6.	x			x			x			x			x			x				x			x		x			x			15	5	0
7.			x		x			x		x				x		x					x	x				x			x		10	8	2

Tēmas „dārzeni” izpētes dati pirms pedagoģiskās izmēģinājuma darbības

	T Ē M A - D Ā R Z E Ņ I																													
	gurķis			tomāts			kartupelis			burkāns			kāposts			sīpols			biete			kabacis			dilles			lociņi		
Bērna vārds	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N
1.Emīls	X			x			X			X			X			x			X				x		x			x		
2.Eduards	X			X			X			X				x		X				x			x						x	
3.Rodrigo	X			X			X			X				x		X					x	x						x		
4.Elīza	X			X			X			X				x		X				x					x				x	
5.Madars	X			X			X			X				x		X				x			x		x				x	
6.Ardis	X			X			X			X				x		X				x					x				x	
7.Elza	X			X			X			X				x		X				x			x		x				x	
8.Alens	X			X			X			X				x		X				x			x		x				x	
9.Valters	X			X			X			X				x		X					x				x				x	
10.Vikija	x			X			X			x			x				x			x			x			x			x	

	pupas			zirņi			ķiploki			redīss			paprika			puravs			ziedkāposts			salāti			kālis			kukurūza			KOPĀ		
	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N
1.		x		x			x					x	x					x		x				x			x			x	12	4	4
2.	x			x				x			x				x	x				x			x				x		x		9	9	2
3.	x				x		x				x		x					x	x				x				x		x		14	4	2
4.		x		x				x		x				x				x	x				x				x			x	12	5	3
5.	x				x			x				x		x				x		x				x	x						9	8	3
6.	x				x		x			x				x			x		x				x				x		x		15	5	0
7.		x			x			x			x				x			x		x			x				x			x	10	8	2
8.		x		x			x					x			x			x			x			x			x			x	10	5	5
9.	x			x			x				x			x				x		x				x	x						11	6	3
10.		x		x			x					x	x					x		x				x			x	x			11	6	3

Tēmas „dārzeni” izpētes dati pēc pedagoģiskās izmēģinājuma darbības

	T Ē M A - D Ā R Z E Ņ I																													
	gurķis			tomāts			kartupelis			burkāns			kāposts			sīpols			biete			kabacis			dilles			lociņi		
Bērna vārds	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N
1.Emīls	X			X			X			X			X			x			X			x			x			x		
2.Eduards	X			X			X			X				x		X				x		x			x			x		
3.Rodrigo	X			X			X			X				x		X					x	x			x			x		
4.Elīza	X			X			X			X				x		X				x		x			x			x		
5.Madars	X			X			X			X				x		X				x		x			x				x	
6.Ardis	X			X			X			X				x		X				x		x			x			x		
7.Elza	X			X			X			X				x		X					x	x			x			x		
8.Alens	X			X			X			X				x		X					x	x			x			x		
9.Valters	X			X			X			X				x		X					x	x			x				x	
10.Vikija	x			x			x			x				x		x						x			x				x	

	pupas			zirņi			ķiploki			redīss			paprika			puravs			ziedkāposts			salāti			kālis			kukurūza			KOPĀ		
	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N
1.	x			x			x			x			x				x				x			x			x			17	3	0	
2.	x			x				x			x			x				x			x				x		x			12	7	1	
3.	x			x			x				x			x				x				x			x				16	3	1		
4.		x		x			x			x				x			x				x			x			x			15	5	0	
5.	x			x				x			x					x			x					x		x			14	4	2		
6.	x			x			x			x			x				x			x				x			x			17	3	0	
7.		x			x			x			x			x			x				x			x					x	13	6	1	
8.	x			x			x					x			x					x			x			x			14	4	2		
9.	x			x			x				x			x				x				x			x				15	5	0		
10.	x			x			x				x			x				x				x			x				16	4	0		

Tēma „apģērbs” izpētes dati pirms pedagogiskās izmēģinājuma darbības

	T Ē M A - A P Ģ Ē R B S																													
	bikses			šorti			svārki			kleita			zeķes			zeķubikses			kreklis			apakšbikses			džemperis			jaka		
Bērna vārds	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N
1. Vikija	x			x			x			x			x				x			x		x			x			x		
2. Kristers	x			x			x			x			x				x			x		x			x				x	
3. Valters	x				x			x		x			x				x		x			x			x				x	
4. Aleksa	x			x			x			x			x			x				x		x			x			x		
5. Emīls	x			x				x		x			x			x				x			x			x		x		
6. Rodrigo	x			x				x			x			x		x				x			x		x				x	
7. Roberts	x				x				x		x		x			x				x			x			x				x
8. Madars	x			x			x			x			x			x				x		x				x			x	
9. Eduards	x			x				x		x			x				x			x			x		x				x	
10. Ardis	x			x			x			x			x				x			x		x			x				x	
11. Elza	x				x		x			x			x				x			x		x			x				x	
12. Aleksandra	x			x			x			x			x				x			x		x			x				x	

	sporta tērps			mētelis			veste			soma			kurpes			zābaki			cepure			šalle			cimdi			josta			KOPĀ		
	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N
1.			x	x					x	x			x			x			x			x			x			x			16	2	2
2.		x			x			x		x			x			x			x			x				x					13	7	0
3.		x			x			x		x			x			x			x			x			x						14	6	0
4.		x			x			x		x			x			x			x			x				x					15	5	0
5.	x				x		x			x			x			x				x		x				x					14	6	0
6.		x			x				x	x			x				x		x				x		x					x	9	9	2
7.			x	x					x		x		x				x		x				x			x				x	7	8	5
8.			x		x				x	x			x			x			x			x				x		x			14	4	2
9.	x				x				x	x				x		x				x			x			x					11	8	1
10.	x				x			x		x			x			x			x			x				x					18	2	0
11.	x				x			x		x			x			x			x			x				x					18	2	0
12.		x			x			x		x			x			x			x			x				x					18	2	0

Tēmas „apģērbs” izpētes dati pēc pedagoģiskās izmēģinājuma darbības

	T Ē M A - A P Ģ Ē R B S																																
	bikses			šorti			svārki			kleita			zeķes			zeķubikses			kreklis			apakšbikses			džemperis			jaka					
Bērna vārds	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N			
1. Vikija	x			x			x			x			x			x			x			x			x			x			x		
2. Kristers	x			x			x			x			x				x		x			x			x						x		
3. Valters	x			x			x			x			x			x			x			x			x			x			x		
4. Aleksa	x			x			x			x			x			x			x			x			x			x			x		
5. Emīls	x			x				x		x			x			x			x			x			x			x			x		
6. Rodrigo	x			x			x			x			x			x				x		x			x			x			x		
7. Roberts	x				x			x		x			x			x			x				x		x						x		
8. Madars	x			x			x			x			x			x			x			x			x						x		
9. Eduards	x			x			x			x			x			x			x				x		x						x		
10. Ardis	x			x			x			x			x			x			x			x			x			x			x		
11. Elza	x				x		x			x			x			x			x			x			x			x			x		
12. Aleksandra	x			x			x			x			x			x			x			x			x			x			x		

	sporta tērps			mētelis			veste			soma			kurpes			zābaki			cepure			šalle			cimdi			josta			KOPĀ				
	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P
1.		x		x				x		x			x			x			x			x			x			x			18	2	0		
2.		x		x				x		x			x			x			x			x				x					15	5	0		
3.	x			x			x			x			x			x			x			x			x						20	0	0		
4.	x			x			x			x			x			x			x			x			x				x		19	1	0		
5.	x			x			x			x			x			x			x			x			x						19	1	0		
6.	x			x				x		x			x			x			x			x			x				x		17	3	0		
7.		x		x				x		x			x			x			x			x			x				x		13	7	0		
8.	x			x				x		x			x			x			x			x			x						18	2	0		
9.	x			x				x		x			x			x				x		x			x						17	3	0		
10.	x			x			x			x			x			x			x			x			x						20	0	0		
11.	x			x				x		x			x			x			x			x			x						18	2	0		
12.		x		x			x			x			x			x			x			x			x						19	1	0		

Tēmas „profesijas” izpētes dati pirms pedagoģiskās izmēģinājuma darbības

	T Ē M A - P R O F E S I J A S																													
	dziedātājs			dejojājs			policists			sportists			ugunsdzēsējs			jūrniece			pavārs			ārsts			karavīrs			fotogrāfs		
Bērna vārds	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N
1.Rodrigo	x				x		x				x				x			x	x			x				x				x
2.Aleksa	x				x				x		x		x					x	x			x				x			x	
3.Aleksandra	x			x			x				x				x			x		x		x				x				x
4.Eduards		x		x					x	x					x		x			x		x				x			x	
5.Valters	x				x			x		x				x			x		x			x				x			x	
6.Madars		x			x			x			x			x				x	x			x				x				x
7.Kristers		x			x		x				x				x		x		x			x				x				x
8.Vikija		x		x				x			x			x				x	x			x				x			x	
9.Ardis	x				x		x			x				x			x		x			x				x		x		
10.Emīls		x			x			x		x				x				x	x			x				x			x	
11.Elza	x			x			x					x	x				x			x		x				x				x
12.Elīza	x			x				x			x			x				x	x			x					x		x	

	pilots			pārdevējs			celtnieks			frizieris			skolotājs			pastnieks			apkopējs			šoferis			zvejnieks			auto mehāniķis			KOPĀ		
	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N
1.		x				x			x		x				x			x			x		x			x			x		3	10	7
2.		x			x				x		x				x			x		x			x			x			x		5	11	4
3.		x			x			x			x			x			x			x			x			x			x		5	12	3
4.		x		x				x			x				x			x		x			x			x			x		5	12	3
5.		x		x			x			x					x	x			x				x			x			x		9	10	1
6.		x			x		x					x			x			x			x	x				x		x			6	9	5
7.	x			x			x					x	x			x			x				x			x		x			9	8	3
8.		x		x				x		x					x			x			x		x			x			x		6	13	1
9.	x			x				x		x					x	x			x				x		x			x			13	6	1
10.	x				x				x		x				x			x			x					x			x		6	11	3
11.		x		x					x		x				x			x			x					x			x		9	8	3
12.	x				x				x	x					x			x			x					x			x		8	9	3

Tēmas „profesijas” izpētes dati pēc pedagoģiskās izmēģinājuma darbības

	T Ē M A - P R O F E S I J A S																													
	dziedātājs			dejojājs			policists			sportists			ugunsdzēsējs			jūrnieks			pavārs			ārsts			karavīrs			fotogrāfs		
Bērna vārds	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N
1.Rodrigo	x			x			x			x				x			x		x			x			x				x	
2.Aleksa	x			x				x			x		x				x		x			x				x		x		
3.Aleksandra	x			x			x			x				x				x	x			x			x			x		
4.Eduards	x			x				x		x				x		x			x			x			x				x	
5.Valters	x			x			x			x				x			x		x			x			x				x	
6.Madars	x				x			x		x			x				x		x			x			x				x	
7.Kristers	x			x			x			x				x		x			x			x			x				x	
8.Vikija	x			x				x		x			x				x		x			x			x				x	
9.Ardis	x			x			x			x			x			x			x			x			x			x		
10.Emīls	x			x			x			x			x			x			x			x			x			x		
11.Elza	x			x			x				x		x			x			x			x			x			x		
12.Elīza	x			x				x		x				x				x	x			x				x		x		

	pilots			pārdevējs			celtnieks			frizieris			skolotājs			pastnieks			apkopējs			šoferis			zvejnieks			auto mehāniķis			KOPĀ		
	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N	A	P	N
1.	x			x				x			x		x				x			x		x				x			x		10	10	0
2.		x		x				x		x			x				x		x			x				x		x			12	8	0
3.		x		x				x		x			x				x		x			x			x				x		14	5	1
4.		x		x				x		x			x				x		x			x				x			x		12	8	0
5.	x			x			x			x			x				x		x			x			x				x		16	4	0
6.		x		x			x				x		x				x		x			x			x			x			13	7	0
7.	x			x			x				x		x				x		x			x				x		x			17	3	0
8.		x		x				x		x			x				x		x			x				x			x		12	8	0
9.	x			x			x			x			x				x		x			x			x				x		19	1	0
10.	x			x			x				x		x				x		x			x			x			x			18	2	0
11.		x		x			x			x			x				x		x			x			x				x		16	4	0
12.	x			x				x		x			x				x		x			x				x			x		13	6	1

Maģistra darbs „Spēles smiltīs – vārdu krājuma pilnveides līdzeklis pirmsskolas vecuma bērniem” izstrādāts LU PPMF Pedagoģijas nodaļā.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: **Kristīne Stūre** _____
paraksts un datums

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai
Vadītāja: Asoc. Prof., Dr.paed. **Sarmīte Tūbele** _____
paraksts un datums

Recenzents: _____

Darbs iesniegts Pedagoģijas nodaļā _____
Metodiķe: _____
vārds, uzvārds, paraksts

Maģistra darbs aizstāvēts maģistra pārbaudījumu komisijas sēdē
Datums un protokola numurs _____
Vērtējums: _____
Komisijas sekretāre: _____
paraksts